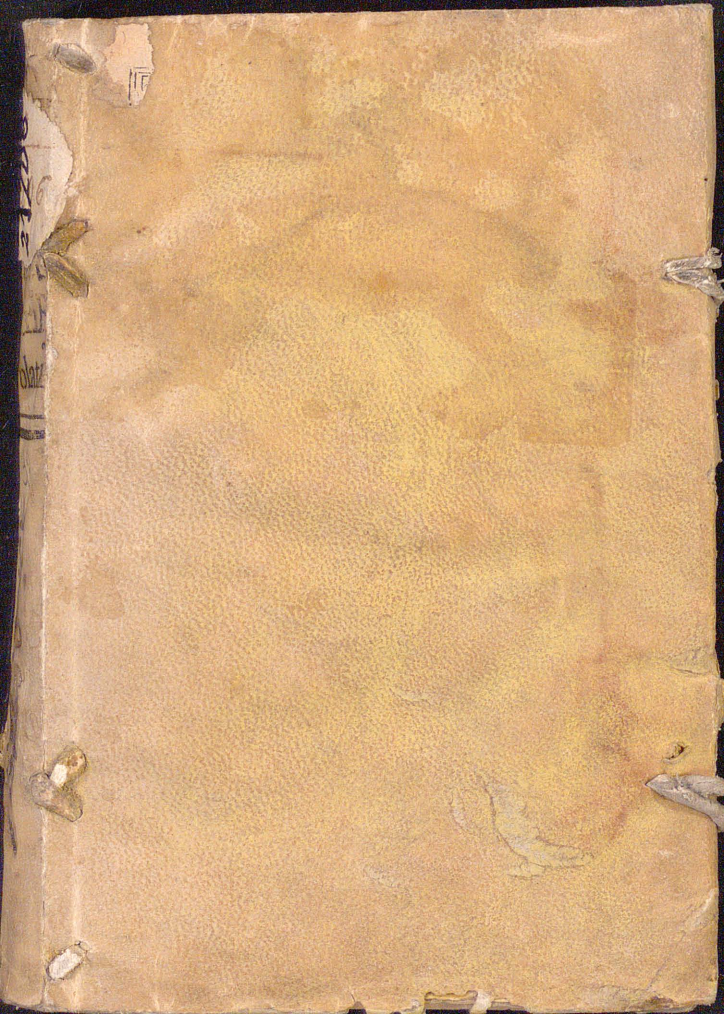

24206

Sacra
Oblati

33

1844

9a
-

21205

~~9833~~

620097670

DE RECTA

SACRIFICII OBLATIONE,

& Ceremoniis ad Missam, ad sanctis-
simum D. N. Paulum tertium

PONT. M. per Petrum

Antonium Beuther

sanctitatis eius

prædica-

torem Apostolicum.

LVGDVNI, APVD

GASPAREM

TRECHSEL.

1544.

AD LECTOREM,

HAbes, Lector, hoc paruo co-
dice, quo ritu sacrificium Chri-
stianum celebrabatur antiquitus
ab apostolis, & Christianis primæ,
uis: Insuper excrescentias temporis no-
stri, & quis Papa quid apposuerit anti-
quæ cōsuetudini, quid significant uerba,
quid representent ceremonie.

R E V E R E N D I S S I M O

MO DOMINO E. DE VILLA

obos, Episcopo Lucerienti olim, nunc Squil-
lensi, sanctissimi nostri tertij Pauli Pont. M.

Camerario selecto, dignissimoq; Petrus
Antonius Beuther theologus.

AMPLITVDINE TVA, REVE-
rendissime Praesul, procurante, san-
ctissimus D. N. iussit mihi, quum
Romae agerem, cum doctore Sco-
to quaedam disceptationem habere:

Vnde & me fauoribus plus, quam vel cogita-
sem, vel ausus fuisset desiderare, prosequuta est
beatissima humanitas eiusdem sanctissimi domini
nostri. Profuit autem vel ad hoc gratia illa ma-
xima, vt gratus videri nitatur sanctitati suae, & tra-
ctatum hunc, quem ante decennium de ceremo-
nijs ad Missam edideram, concinnare, limareq;
curauerim, & sanctitatis eius dicere beatitudini.
Suscipe igitur, Praesul dignissime, patroneq; mu-
nificentissime, & qui me ad conspectum san-
ctitatis suae introduxisti, opusculum vicarium mei
ad beatissimos pedes deosculandos presenta, inq;
gratiam suam commenda. Vale, Valentiae Idib.
Iulij, Anno domini. 1541.

A ñ

AD BEATISSIMUM
AC SANCTISSIMUM D.

N Paulum tertium huius nominis Papam,
post beatissimorū pedum oscula, Petrus
Antonius Beuther felicitatē.

NOTABVNT FORTASSIS
Beatissime, ac sanctissime pater,
qui viderint opusculū hoc, vel me-
am præsumptionē, qua in tam ex-
cellentem materiā homuncio irru-
perim, vel temeritatem, qua stylo dictata humili,
incultaq; nomini sanctitatis vestræ dicare non
erubuerim, & meritò quidē propterea reprehē-
dendus fuerim, nisi consultis nostræ religionis
columinibus, ingenijs eorum, & afflatibus aggressus
essem arduam, difficilemq; provinciā. Atq;
nisi multiplicibus experimentis mihi verè cog-
nita esset humanitas sanctissimæ beatitudinis ve-
stræ, qualem decet habere patrē totius Christia-
ni populi. Imò quū literaturam, amplamq; beni-
gnitatem sanctitatis vestræ, pater beatissime, no-
uerim, audaculus factus sum ad negotium tantū,
confusus propensiore benignitate tali ad condo-
nandos defectus, & in debitum modum lima cor-
rectionis reformādos, quam ad seueritatem cens-
suræ examinandos. Suicipiat igitur celsitudo bea-
titudinis vestræ, pater sanctissime, opusculum so-
la materia dignū nomine vestro. Nam quem dis-
gnè promerebitur tractatus de sacratissimo sum-

moque sacramento, nisi summum sacratissimumque Pontificem? Et inter tot curas, & distrahentes anxietates, inueniat locum, & tempus cum lectionibus literarum sacrarum, tractatibusque similium rerum, quod peculiare est Pauli tertij, agatque vias in conspectu sanctitatis vestrae beatissimae pro obseruantia, quae a me debetur sacrosanctae ecclesiae Romanae: obtineatque benedictionem, quam largiri dignetur vestra beatissima sanctitas capellano, concionatori que suo pro felicitate vestra oranti. Valentiae, Idibus Iulij, Anno domini. 1543.

PROLOGVS IN TRACTATVM DE RECTA SACRIFICII OBLATIONE, & CEREMONIJS AD MISSAM.

INSTANTE HORA, QUAE discessurus erat ad patrem Dominus, colophonem vltimum operis sui impositurus, nouam illam memoriam omnium suorum mirabilium sacraturus, suffecturusque vicarium suum, dixit Simoni Petro, vni pro omnibus: Quis putas est fidelis dispensator, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, vt det illis in tempore tritici mensuram? Quasi planius dixisse voluisset: Olim quum inhiaretis ad primum, exterruit vos, vt disceretis animaduertere, & culmen, & onus praefecturae. Siquidem discipulantibus vobis de prioratu, quis vestrum vide-

Lucae
12. f.

Matth.
24. d.

PROLOGVS.

retur esse maior, argumentabatur vnusquisq; sibi primatum pro consanguinitate, pro vocationis antiquitate, aut certè pro familiaritatis prerogatiua: tunc quasi rem tam seriam iudicio finiturus, residens, statui paruulū in medio, dixitq;: Si quis vult primus esse, erit omnium nouissimus, & omnium minister, vt puer, omnibus beneuolus, in omnibus purus. Non est vnde à vobis arrogāus sit principatus, est autem vnde refugiendus sit, ac timendus, non appetendus. Hæc pro tempore dixi, vt semel institueremini ad dignitatē nō temerè ambiendā. Nunc quū instet hora trāsitus mei, quando primates omnes vos creandi sitis, tuq; super omnes Petre, memoriam hanc vestrarum contentionum volui refricare: vt consultius perspiciatis, quæ vobis agenda incumbunt. Parum vobis videtur esse præpositū? Vnusquisq; iam sibi arrogat principatum. Scitote autem, quia grandem habet in se maiestatem. Non est indifferetē cuiusuis dignitas huius ministerij. Est quæ magnum expetat apparatus, vt pote cuius intersit cæteris prouidere, cæteros quosq; alimonis spiritualibus pascere. Quis putas est fidelis seruus, & prudens, quem cōstituit Dominus super familiā suam, vt det illis cibum in tempore? Hoc nobis Domini verbum consideratione maxima venit pensandum, ex temporis circumstantia, quo discipulis illud dixit: & qualitate negotij, ad quod tam sæpe illud inculcauit. Manifestè profectò datur intelligi, quòd vel in primario totius ecclesiæ

Mar. 9.
Sic Hieron., intelligit.

Luc. 22

Gerson ordinat sic literam. c. 133. mo. no. Matth. 24. d.

ecclesiastica domus Petro, aut Petri successore, vel in quolibet alio surrogato archiepiscopo, episcopo, parocho, & simplo sacellano fidelitas expectitur, & prudentia in pabulis signanter administrandis pro definita mēsurā, iuxta canonicas sanctiones. Hoc est ministerium tremendi mysterij. Hæc est mensæ dominicæ, sacrosancti alimenti administratio. Vnde clarissimè patet, quā reprehensibilis fiat imprudentia negligentiarū multarum, quæ circa spirituales sacramentorum alimonias contingunt: præsertim sacrosanctæ eucharistiæ, quod vnde sanitas vegetior sumenda erat, multis indignè ministris morbus letalis accrescat. Et qui per sanctam eucharistiam ad ampliores acceptandi erant gratiam Dei, inde detestabiliores euadant, vt in mortem vertatur talibus ipsa vita: Scilicet originantur hæc deploranda ex indigna tanti mysterij contrectatione, ex irreuerenti ministratioe, & indigna communione, infidelitate finaliter interueniente, & imprudentia, tantò culpabiliore, quanto consuetiore. Qui enim indignè (ait Paulus) manducat, & bibit: iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicās corpus Domini. Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi. Itaque propter huiusmodi communionis indignæ temeritatem, & attentationē, à Domino plexi multi sunt infirmitatibus, malis valetudinibus, & tandem morte. Ne igitur simile quippiam nobis accidat, aggressus sum hanc difficilem prouinciam de re

1. CO 2. g

PROLOGVS.

Et a sacrificij oblatione. Et quauis difficile sit con-
 sueta mutare, cōmuniq; vsu semel inueterata dis-
 suadere, conabor tamen hoc isto tractaculo con-
 gruam sacri mysterij repræsentationem depinge-
 re, & eam suis limitibus apud nostrates restituere.
 Habet suas definitas ceremonias Christiana co-
 mœdia (vt ita vocabulo abutar) nec potest stare,
 vt suo quisq; iudicio illam repræsentet: cui sicut
 verba determinata sunt, & præfinita, sic & cere-
 moniæ. Sunt enim ipsæ, sicut & verba suæ signifi-
 cationis, quam à primis impositoribus habuere,
 imò à spiritus sancto, sicuti per verba, quibus cōiu-
 gantur, est facillimum deprehendere. Quod quia
 per plures scioli non perceperunt, ipsi sibi finxerunt
 suas quas voluerunt, significationes: & secun-
 dum eas sic repræsentarunt. Vnde deriuatæ sunt
 mille differentiæ ceremoniarum, quibus nō stan-
 tibus, quoniã sibi inuicem multæ contrariæ sunt
 & repugnantes, necessarium est ad fontem reuer-
 ti, & riuulos diuisos dimittere: & ab ijs partibus
 sanctis ceremonias habeamus, à quibus verba
 sancta suscepimus. Si tamen inde habere nequi-
 bimus, ex verbis saltem sibi coniugatis habea-
 mus. Quod credo vtilissimum fore volentibus
 deuotè, prudenter, & fideliter Domino ministra-
 re. Spero autem sanctum spiritum dictaturum nos
 his omnibus vias ad finem desideratum conse-
 quendum: quoniam & in eius currimus gratiã.
 Non enim sufficientes sumus cogitare quicquã
 boni à nobis, quasi ex nobis: Sed sufficientia nos-
 tra

stra ex Deo est per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Erit igitur, si quippiam bonæ considerationis occurrerit, à spiritu sancto datum arbitrari, qui ad suorum reformandos spiritus, quibus vult, utitur instrumentis. Si verò sanæ doctrinæ obuium quicquam, quod absit, fuerit deprehensum, nō adscribatur animæ maleuolæ, quæ malim in erratis à doctoribus emendari, quàm pertinax ab inscijs iudicari. Sacrosancta mater ecclesia Romana diffiniat, & eius censuræ ab omnibus obtemperetur, quæ nacta est spiritum sanctum perpetuum gubernatorem.

SEQVNTVR ALI quot Præambula.

Quid sit Missa, & de eius nominibus.
Præambulum I.

ANTE QVAM PROPOSITUM aggrediamur, opportunū censui aliquot præambula tractatui antepone, quibus facilius expediatur negotium. Primū igitur esto de sacrificio nostro quid sit, & quo respectu, dicatur vsuali nomine & vulgato Missa. De primo: Sacrificium nostrum est realis oblatio veri corporis, & sanguinis Domini, nostri Iesu Christi, ad quam faciendam necessarium est consecrari & corpus & sanguinem, quum aliter non ha-

Quid est sacrificiū nostrum.

PRÆAMBVLVM I.

Raban, beatur à nobis realis eorum præsentia. Vnde Ra-
Macro,
sup som
nio Sci:
pionis,
Lactā. banus: Missa est legatio inter Deum & homines,
 cuius legationis officio fungitur sacerdos, ac vo-
 tal' populi, per preces & oblationes ad Deum of-
 fert. Ecce quid sit sacrificium Christianum, in eo
 differens à veteribus, & primæ legis naturæ, &
 secundæ legis scripturæ: quod in illis offerebantur
 solum huius figuræ, in nostro tamen vera res figu-
 rata, videlicet Christus Dominus noster, verus
 Deus, verus homo, habens omnia ea, quæ necessa-
 ria sunt ad humanitatem. Ea autem sunt, quedam
 ex parte corporis, quedam ex parte animæ. Cor-
 poris partes sunt septem: caput, pectus, manus
 duæ, pedes item duo, & proleale: hæc quidem
 in aperto sunt. Sunt item septem corporis gradus
 ab imo in superficiem: medulla, os, neruus, vena,
 arteria, caro, cutis: Membra item septem, lingua,
 cor, pulmo, iecur, lien, renes duo: Septem item alia,
 quæ ad cibum, & spiritum accipiendum reddendū
 sunt deputata: guttur, stomachus, aluus,
 vesica, & intestina tria: septem item compagine
 iuncturarum in manibus, & pedibus. De quibus
 Macrobius à Physicis mutuatus latè disseruit.
 Lactantius etiã in libro de Opificio dei. Animæ
 autem potentiæ sunt: intellectus, memoria, volun-
 tas, & ea sine corpore etiam exercitia sua operantur.
 Virtutes verò multæ sunt, quæ corpus requi-
 runt, prout sunt sensitiuæ, animales, & naturales:
 quibus sua in corpore deputantur organa. Hæc
 isto modo adnotasse sufficiat, quum plurima tra-
 ctentur

QVID SIT MISSA.

ctentur à naturalibus. Ecce quid corpus compre-
 hendat, quid anima importet. Sed & sanguis
 cum reliquis humoribus ad glutinū animæ cum
 corpore necessarius est. Cōcluduntur omnia hæc
 humanitatis nomine. Duo igitur offeruntur in
 sacrificio nostro principaliter. Ea sunt: corpus
 primò, in quo passiones complectimur corpora-
 les vsq; ad mortem perducentes Christum: Sanguinem
 deinde, in quo spirituales agonias etiam
 intinamus, vsq; ad mortem animum Domini
 acerbissimè angustiantes. Hæc sunt quæ nos ipse-
 met Christus docuit offerre Deo, hæc sancta sac-
 crificia nostra. Olim sacrificauit Adam vitulum
 de primis illis à deo creatis animalibus, iuxta in-
 tellectum illius sexagesimi octauī psalmi, Place-
 bit Domino super vitulum nouellū cornua pro-
 ducentem, & vngulas. Sacrificauit, inquam, id est
 sacrum fecit maclādo, & igne cremando carnes:
 secundum quod & Iudæi habent in suo Targum
 sit dicente, Et placebit Domino oratio mea ma-
 gis, quàm bos crassus & electus, quem appropin-
 quauit, id est sacrificauit Adā primus: cuius antea
 cipauerunt cornua eius vngulas suas, id est non
 prius fuerunt, sed simul: quia fuit de primis crea-
 tis. Obtulit igitur Deo vitam eius animalis, pro-
 restatus ab eo ipso Deo omnia deriuata, simul &
 aduertendo peccatum suum opera Messia delenda:
 sed non nisi morte interueniente ex chari-
 tate Dei miserentis. Vnde vitam illam vituli gla-
 dio dedit, & carnes rogo. Sic Abel edoctus a pa-

Targ.
 Figuero
 ra. i. par
 te, ge. 4.

tre, & cæteri succedentes vsque ad Abraham, sacrificauerunt: suscepitq; incrementa cultus diuini tēporis discursu. Nam & Enos cœpit inuocare nomē Domini, id est ceremonias adaugēs, actioni sacræ voces addidit deprecatorias, nomen exprimens Domini tetragrammaton, prout etiam intelligunt Hebræi. Et Abraham sacrificandorū animalium genera delegit monitu Dei: vt iam deinceps, qui esset sacrificaturus, non nisi de bouibus, quibus aut capris, earumve foetibus esset hostiam electurus. Quod si de alitibus vellet, sciret vel turturem, vel palumbem debere suscipere in sacrificium. Omnes hi sacrificantes commune cum Adam propositū habuere, videlicet in protestationem, & gratiarū actionē animalia immolare huiusmodi. Sic Isaac post visionem altare ædificauit, & inuocauit nomen Domini. Iacob etiam victimas maclat Deo patris sui Isaac. Veruntamen aliquorum etiam fuit vltra prædicta, petere sacrificando aduentū Messia, accelerationesq;. Quoniam peculiare eis contigerant de Messia reuelationes: iuxta quas addita amenta quædam sacrificijs in agendis ceremonijs apposuerunt, a suis posteris seruanda. Tale fuit legis naturæ sacrificium. Successit Moses, dictata suscipiens de manu Domini: & accreuit sacrificijs multitudo ceremoniarum. Et quum liberum esset sacrificare volentibus, de quacunque specie sumere animalis mundi ad victimam, sicut olim Noe fecerat: arctatis iam sacrificijs ad prædictas quinque

que species Abrahæ reuelatas, addita fuit conditionum, & qualitatum multarum obseruantia: prout ex toto processu Leuitici colligitur: quicquid in omni loco liceret sacrificare, iam non nisi in certo loco licuit: vt patet ex Leuit. 17. & Deuter. 12. Multæ quoque obseruantia fuerunt præfinitæ in ipso modo, & forma sacrificandi iuxta species sacrificij, tam circa ministros, quam circa sacrificandi actum. Id autem præcipue adnotandum est, quod cum lege illa quæcunque animalis occisio in reuerentiam Dei, ad carnes cremandum in altari, sanguinemque fundendum dicatur sacrificium communi vocabulo: proprie tamen sacrificium dicebatur libamen, & inter libamina, similia, siue farina pura. Ad cuius notitiam considerandum est, quod in oblationibus principale quod offerrebatur, erat animal, vt carnes eius cremaretur in altari: & hoc vocabatur victima proprie, seu hostia: & improprie, siue nomine largo sacrificium. Apponebantur autem carnibus illis, quando cremabantur, quedam quasi condimenta, quæ erant quinque: videlicet vinum, oleum, sal, & thus: quæ vocabantur libamina. Numeri. 15. Ista vocabantur proprie sacrificia: quia licet accessoria essent carnibus illis, tamen principalior solennitas illius actus Deum colendi consistebat in eis. Ipsa enim sanctificabant, & sanctam faciebant, ac consummatam actionem illam: vt patet ex textu Nume. 28. per totum, & 29. b. Vbi inter cætera sic dicitur: Offerre solent in expiationem holocaustum in sa-

Leuit.
17.
Deu. 12.

Nu. 15.

Nu. 28.
& 29.

crificio, & libaminibus suis, sicq̃ sacrificij nomine farinam comprehendit, nomine verò libaminum, quatuor alia: videlicet vinum, oleum, sal, & thus. Hæc adnotasse sufficiat. De quibus vnusquisque verè catholicus potest coniectare, quid cuius sit figura: quum iuxta Apostolū: omnia sic Iudæis cōtigerint in figura. Cæterum de gentium sacris nō est ad propositum sermo. Incepit autem huiusmodi nostri Christiani sacrificij ritus à Domino in cœna vltima, qua concœnantibus secum duodecim discipulis, seipsum in sacramento initiato dedit epulum, sanguinem suum in poculū sumendū ad animæ munimen, & spiritualem alimniam. Qua simul actiore, & duodecim suos monuit, qualiter in posterū credituros formarēt memoriale Domini fœdere sempiterno seruare: & eosdem duodecim præmuniens, roborauit cōtra plurimas venturas tentationes, dicens: Hoc facite in meam cōmemorationem. Hæc quotiescunq̃ feceritis, in mei memoriam facietis. Vide autem quid notare velit Paulus, dicens: In qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens Dominus, dedit discipulis suis, dicens: Accipite, & manducate: Hoc est enim corpus meum. Emphasis habent subnotata hora suæ traditionis, causalitasq̃ sumendi: quum apud Matthæum interponitur, enim, vt aduertamus, quasi intellecturis apostolis dixisse voluisset Dominus: Hoc robore fortes estote contra venturam tentationem. Compleui quod dixeram; Nisi qui manduca

I. Cor.
10. c.

Lucæ:
22. c.

I. co. 12. f

Matth.
26. c.

duca

ducauerit carnem filij hominis, & eius biberit san-
 guinem, nisi eius fuerit virtute alimentatus, non
 habebit æternam vitam. Hoc vos terruerat om-
 nes. Ecce māducatis, & bibitis corpus & san-
 guinem meum, & non terremini. Sic à me disposi-
 tum est. Estote igitur virtute hac robusti, sperate
 me completurum, quæcunq; promiserim. Nullæ
 vos turbent, quæcunq; vobis incoucinnae vi-
 deantur diaphoniae. Ventura sunt, quæcunq;e-
 venient, suis significantijs. Estote constantes, fixi
 estote: habetis vnde firmemini, spiritu videli-
 cet per hoc sacramentum in vobis adaucto. Ha-
 bet in se hoc sacrificium roboris vim, habet in
 se animæ virtutem. Docetote hoc gentes vniuer-
 sas: ponatur in vsum nationibus mundi totius.
 Hoc facite in meam commemorationem. Ecce di-
 uinum institutum, ecce primitias Christiani sa-
 crificij. Realiter enim tunc Dominus obtulit pri-
 mō suum sacrosanctum corpus (& in eo torturas
 omnes retrō iam latas, & subinde iam iam feren-
 das) sub sacramento Deo patri in profectum suo-
 rum: quamuis nondum actu id obtulisset, per cru-
 cem, sanguinem: item & in eo spirituales agonias,
 spiritumq; illum superlatiue hantem nostræ sa-
 lutis obtulit patri, licet nondum effusus esset in
 cruce. Quoniam iuxta Hieronymum, quomodo
 Melchisedec summi Dei sacerdos panem & vi-
 num offerens fecerat: ipse quoq; Dominus verita-
 tem sui corporis, & sanguinis representauit. Ob-
 tulit ergo quum consecrauit, Beda etiam super

Marcum, ait: Pro carne agni ac sanguine, sui corporis & sanguinis sacramentum substituere voluit, & se esse monstrare, cui iurauit Dominus, & non poenitebit eum: Tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedec. Cyprianus quoque dicit, quod Dominus in coena obtulit calicem vini mistum aqua. Nec ista oblatio in coena facta obest, ne vnica dicatur oblatio facta in cruce: quia reuera vnica fuit mors, & ita vnica oblatio cum morte. Hac domini celebris institutio, quavis modum nobis non expresserit agendi, quum is apostolis seruaretur, prout dicitur secundo praambulo, tria agenda designauit: Videlicet consecrationem, oblationem, & communionem. Non enim a se fas est separari. Propterea namque rigide reprehenduntur per concilium Toletanum duodecimum sacerdotes illi, qui sexies aut septies eadem hora sacrificia consecrabant, & offeriebant: communionem vero se usque ad vltimum suspendebant, communicantes in fine, omnibus illis consecratis formis. Habetis igitur satis abunde, prout opinor, quid sit sacrificium nostrum, quomodo praesignatum olim sacris veteribus, a quo institutum. Loquimur autem de sacrificio nomine proprie sumpto: nam transumptiue nominantur in sacris literis sacrificia, orationes, opera poenitentialia, & misericordiae, opera de consilio etiam, de quibus late sancti doctores tractant.

De con
sec. d. 2.
script.
Cypria
nus.

De con
sec. d. 2.
liquido.

DE SECUNDA PARTE
HUIUS PRAEAMBULI. QVA

re dicatur Missa, & de alijs nominibus
sanctissimi sacrificij.

UNC EST V I D E N D U M,
quo respectu dicatur Missa, qui-
busq; nominetur nominibus. Missa
quidem ab Hebraeis dicta est, quod
sacrum mysterium sit. sic enim ap-
pellant sacrum mysterium, prout etiam inter no-
strates Iohanes Eckius scribens de sacrificio Mis-
sæ nuper notauit. Quod iam olim Figuerola Va-
lentinus canonicus scripserat. Congruè quidem
Hebraico vocabulo nominatur sacrificium no-
uum, quod est Hebraicorum omnium sacrificio-
rum conclusio. Nec desunt, qui asserant Hebrai-
ca lingua fuisse solitum celebrari sacrificium hoc
sanctum in ecclesia primitiua, durasseq; morem
hunc ab apostolis, vsque ad tempora Cæsaris
Adriani. Sunt autem, qui velint vocabulum hoc
nostrum esse: vt quum Hebraicum sit, etiam Lati-
num cognoscatur. Augustinus enim in sermone
de corpore Christi ait: Recolite nomen, & aduer-
tite veritatem. Missa enim eò dicitur, quod cæle-
stis missus ad consecrandam hostiam, adueniat,
iuxta dictum sacerdotis: Omnipotens Deus, ius-
sue hæc perferri per manus sancti angeli tui in sus-
blime altare tuum. Hæc ille. Hugo etiam de sancto
Victore dicit Missam dici, quasi trāmissam.

Eckius
Figues
roia p
te. j.

Augu.

Hugo.

QVARE DICATVR MIS.

eò quòd populus per ministerium sacerdotis, qui
 mediatoris vice fungitur inter Deum & homi-
 nes, preces, vota, & oblationes transmittat Deo.
 Eiusdè est sententia Ropertus Tuitiensis libro. 2.
 capite vicesimotertio de diuinis officijs. Iuxta
 hæc Petrus Lombardus, magister sententiarum,
 dici putat Missam, quia per eam hostia mitta-
 tur, cuius commemoratio in eo officio fiat. Vnde
 dicitur: Ite, Missa est. hoc est, sequimini hostiam,
 quæ missa est, post eam ad cælestia tendentes.
 Sufficiant hæc de nomine Missa, quo a sanctis
 patribus, è primitiua ecclesia vsq; ad nos, nomi-
 natum est sanctum sacrificium, prout est videre
 in distinctionibus de cõsecratione latissimè. Dio-
 nysius in libro de ecclesiastica hierachia Synaxin
 vocat, id est collectionem, eò quòd perfectè ad
 vnum illum statũ, quo Deo iungimur, colligat:
 vocat etiam eucharistiam, id est bonam gratiam:
 quia super gratias omnes ea bona gratia est, qua
 nobis sese dat Deus, & Dominus noster. Bona
 itaq; & perquam bona gratia est. Vnde inoleuit
 vsus, Græcanico isto nomine sacramentum san-
 ctissimum corporis & sanguinis Domini nomi-
 nare, propter excellentiam. Igitur increbuerunt
 nomina tantum sacrificium significantia multi-
 plicato fidelium cœtur: & pro mysteriorum aduer-
 tentijs, diuersis nominauerunt illud doctores no-
 minibus. Basilus, duliam & liturgiam nomina-
 uit, & cum eo Græcorũ multi: id est sacrificium
 seruitutis, siue ministerij sacerdotalis. Apud nos
 Gregoꝝ

Roper.
Tuitiè.

4. Sen-
tent. d.
24. i. iiii.

Diony-
sius ca.
iij. de
ecclie.
Hierar.

Basilis.

Gregorius in fine Dialogorū immolationem vocat, quum ait: Quis dubitat in ipsa immolationis hora &c. & hoc pro antiquorum vsu, qui omnia sacrificia, quæ per occisionem animalis fiebant, immolationes vocabāt: quia ordinata lignorum strue super altare lapideum, imponebant ibi sacrificandum animal, ac ibi iugulabant. Dein accensis lignis comburebantur ibi carnes. Quòd si bello imminente hoc fiebat, implorando cæleste auxilium contra hostes, hostia vocabatur: uidelicet pro impetranda victoria. Quando verò iam parata victoria pro gratiarum actiōne sacrum faciebant, victimam nominabant, quia pro iam victis hostibus. Damascenus autem cōmunionem ideo dicit sacrum hoc vocandum, & sacrificium, quòd eò fideles inuicem, & cum Deo conuenimus, iuxta Apostolum: Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne cōmunicatio sanguinis Christi est: Et panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est: Quoniam vnus panis, & vnum corpus sumus, omnes quidem de vno pane, & de vno calice participamus. Vnde Augustinus in sermone de sacrificijs fidelium ait: Propterea sicut etiam ante nos intellexerunt homines Dei, Dominus noster Iesus Christus corpus & sanguinem suum in rebus ijs nobis commendauit: quia ad vnum aliquid rediguntur ex multis. Escam ergo illam manducare, & potum illum bibere, est in Christo manere, & illum in se manentem habere. Idem etiam in alio sermone,

Grego.
4. dialo.
c. 38.

De con-
sec. d. 2.
qui sit
sanguis

Dama-
scenus.

1. Cor.
10. d.

Auguf.
Sermos,
Fer. 2.
Palkh.

Auguf.
Sermos
ne ad in
fantes.

QVID SIT MISSA.

Beda. quem Beda citat in Collecta, ait, Recolit : quia panis nō sit ex vno grano, sed multis. Grana multa pendent ad botrum, sed liquor granorum in vnitatem confunditur. Qui ergo accipit mysterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non accipit mysterium pro se: sed testimonium cōtra se. Hęc ille. Viaticum verò nominatur, quia sicut Eltæ datus fuit cibus ad virtutem corroborandam, vt ambulare posset vias difficiles : sic per hoc sacramentum corroboratur virtus ad agrediendam intrepidè viam vniuersæ carnis ad montem visionis Dei beatæ, dolores mortis moriturum circumdantes viriliter superando. Vnde in Canonibus sacris hoc nomine viaticum nominatur, quum de sacramento isto tractatur sumendo a proximè morituris. Sicq; & eius sacrificatio pro tunc viaticum quoque nominatur ab antiquis, quamuis non ita communiter hæc duo proximè dicta nomina, communionis & viatici Missæ conueniant propriè. At è sacramento transsumuntur etiam ad sacrificium. Sicut econtra nomen sacrificij, quod propriū Missæ est, transfertur etiam ad sacramentū. Hęc de Præambulo primo. Quid sit sacrificiū nostrū, & quo nomine a diuersis nominetur.

Secundum

SECUNDVM PRÆAMBULUM.

De Ceremonijs canonicis Missæ
primarijs, & proprijs.

SECUNDVM PRÆAMBULUM ESTO: quòd præter hanc Missæ significationem, sumitur nomine largo Missa pro representatione, & ceremonia huius oblationis, in qua memoria Domini rememoratur, iuxta illud Domini: Hæc quotiescunq; feceritis, in mei memoriã faciatis. Vide Augustinus: In verbis Christi sacrificia conficiuntur: reliqua omnia, quæ sacerdos dicit, aut clerus chori canit, nihil aliud sunt, quam gratiarum actiones, aut certè obsecrationes, & fidelium petitiones. Itaq; nedum Missa complectitur consecratæ hostiæ oblationem, sed etiam ea quæ a sacerdote, vel choro cleri cantantur, & aguntur in celebratione ista in memoriã Domini. Nemo tamen existimat, q; hic repretententur omnes quæcunq; Christi actiones: quoniã nec nos de illis plene formati sumus, dicente Iohanne euangelista: Multa alia sunt, quæ fecit Iesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos quæ scribendi sunt, habros, quum tamen euangelium Iohannis fuerit supplementum eorum, quæ a reliquis euangelistis relicta fuerant: prout Theophilactus ait. Item non

De con
sec d. 2.
ytitur
sub cir
ca hui.

Ioh. 21.

Theo
philac
tus in
protos
go sup
Buans
g. li. 11.

PRÆAMBVLVM II.

omnia, quæ Christus in illo triennio suæ prædicationis dixit, scimus: quantò minus ea, quæ egit in tota vita. Notum est, quod Paulus testatur dixisse Dominum: Beatius est dare, quàm accipere, quod certè nusquam reperitur in textu euangeliorum. Innocentius item huius nominis Papa tertius ait: Sanè multa tam de verbis, quàm de factis Dominicis inuenimus ab euangelistis omissa: quæ apostoli vel suppleuisse verbo, vel factò expressisse leguntur. Non ergo representantur nobis vniuersa gesta Christi, in hac spirituali representatione. Hac insuper ea omnia quæ in euangelijs continentur: quod sic patet. Nam scimus per euangelia Christi baptisma solenne, constantissimum quadragesimale ieiunium, tentationem, versutam diaboli calliditate propositam, & similia. Quæ tamen omnia nullis ceremonijs representantur. Voluntarium erit profectò, carens infirma etiam ratione, dicere: omnia Christi gesta in hac representatione ceremoniali. Dicant huius positionis defensores, vbi representetur Christi cœna apud Zacheum: Vbi apud Simonem leprosum: Vbi conuiuia quinque panum, & duorum piscium: Septem panum & pauculorū piscium, quæ famatissima fuerunt tempore illo vitæ Domini: Dicant vbi aquæ in vinū mutatio: Vbi representetur prima prophanorū à templo eiectio: Vbi quatruiduani Lazari resuscitatio: Quod quum non possint vllis colorare figmentis, in dubium restat, in hac sacra Missæ actione nō omnia Christi

Act. 20.

De celebra.
miss. c.
cū Mar
chz.

1100 57
11. b 02
11. 11. 11
11. 11. 11
11. 11. 11

11. 11. 11

11. 11. 11
11. 11. 11
11. 11. 11
11. 11. 11
11. 11. 11

Christi

Christi gesta representari, quamuis famosissima, sed ea sola generaliter, quæ ad vitæ suæ decessum intercideret: eiusque mortem & resurrectionem subsequuta sunt, utpote per sancti huius sacrificij verba intimata: sicut sunt ea omnia quæ spectant ad consecrationem, oblationem, & communionem. Ecce propriam representationem huius ministerij, quæ in canone agitur, de quibus fusius tractabitur, quum de canone agetur. Hæc tamen representatio, quamuis sit vnius solius sacrificij apud nationes quascunque: non tamen eadem est apud omnes. Aliter enim representamus nos, quam Græci. Aliter etiam Aethiopes Christiani representant, quam Rosisiani. Sicque de alijs gentibus instituta a suis apostolis: secundum quod sortiti sunt ministeria sua duodecim Domini electi, quorum etiam adhuc instituta nationes quedam se asseuerant asseruare. Quod, ut notius fiat, notandus est ritus Græcanicus a beato Dionysio descriptus in libro de ecclesiastica hierarchia. Sic enim ordinat Missam, capit. 3. parte. 2.

Dionysius.

- 1 Pontifex supra sacrosanctum altare orat.
- 2 Ab altari incensum adolere incipiens phanum circumit.
- 3 Ad altare rediens psalmos cum ecclesiasticis ordinibus canit.
- 4 Sacrarum scripturarum lectio recitatur.
- 5 Post sacram lectionem catechumeni, apostata, energumeni, & poenitentes extra templum aguntur.

PRÆAMBVLVM II.

- 6 Intus soli manent, qui diuina videre merentur, pontifex, sacerdotes, ministri, & plebs sancta.
- 7 Ministrorum quidam clausis templi foribus astant, quidam altaribus inserviunt, alij quisque, quod suum officium est, peragit.
- 8 Omnium catholica laus, & symboli fidei confessio canitur.
- 9 Ministrorum præcipui cum sacerdotibus sanctum panem, & benedictionis calicem sanctis altaribus imponunt.
- 10 Pontifex omnibus pacem nuntiat.
- 11 Se castissimo pacis osculo salutant omnes.
- 12 Postea mystica piorum sanctorum recitatio fit.
- 13 Pontifex & sacerdotes manus abluunt.
- 14 Pontifex ad medium sacrati regreditur altaris.
- 15 Eum sacerdotes, & selecti ministrorum aliqui circumstant.
- 16 Pontifex post diuinorum munerum laudes, sanctissimum conficit sacramentum.
- 17 In conspectum agit diuinarum operationum munera reuerentur ostendens.
- 18 Communicat.
- 19 Reliquos ad sanctissimam, & consummatam communionem adhortatur.
- 20 Gratias agens finem imponit sanctis mysterijs.
 Ecce Græcorum ex apostolica traditione ritum, olim ab ecclesia Græca seruatum. Vide nunc nostrum celebrandi ritum, Pontifice Missam dicere.
- 1 Pontifex super altare sanctum orat, præmissa

generali peccatorum confessione.

- 2 Adolet incensum altare circumiens.
 - 3 Versus aliquot psalmodi recitat pro introitu.
 - 4 Cantatis ad Dei inuocationem Kyrie eleison, ad altare medium canit Gloriam in excelsis.
 - 5 Salutatur populum, & orationem dicit.
 - 6 Legitur Epistola ab hypodiacono.
 - 7 Cantatur in choro Responsorium distinctum in partes suas, videlicet, Graduale, Versum, & Alleluia, vel Tractum, pro tempore suo.
 - 8 Legitur Euangelium a diacono, præmissa populi salutatione.
 - 9 Cantatur ab episcopo, & choro symbolum fidei.
 - 10 Pontifex salutatur populum, & orat voce submissa, oblationes Deo offerens.
 - 11 Pontifex lauat manus, & iterum orat submissa voce.
 - 12 Pontifex iterum populum salutatur, & dicit Præfationem.
 - 13 Consecrat sacramenta Deo offert, per ea pacem populo deprecans, & communicat, Canonem dicens.
 - 14 Cantatis à choro aliquot versibus post Communionem, Pontifex orat iterum.
 - 15 Demum benedicit plebem, ac soluit.
- Ex his habetur differentia notabilis representationum, & ceremoniarum Missæ, inter ecclesiam Græcam, & Latinam: quamuis nec ille ritus sic semper permanserit, nec iste noster sic ab initio fuerit.

rit. De Græco quidem inde patet, quòd Basilus
 annis multis Dionysio posterior, multas addidit
 obseruantias in ritu Missæ. Nuper autem anno
 Domini. 1439. in consilio inchoato Ferraria &
 terminato Florentia, Eugenius papa Græcos in-
 terrogauit, qui illuc conuenerant ad vnionem cum
 Latinis de diuerso ritu in Missa: cur feruentem
 aquam calici infundant, & nõ frigidam: ante con-
 secrationem his verbis vtantur: Vnus autem de
 militibus lancea latus eius aperuit, & statim san-
 guis & aqua exiuit. Et paulo post. Ecce stella ve-
 nit, & stetit super pueri caput. Et post consecra-
 tionem, quæ his verbis fit: Hoc est corpus meum,
 &c. His quoq; verbis vterentur: Et fac quidem
 panem hunc honorabile corpus Christi tui, quod
 autem in calice isto est, honorabilem sanguinem
 Christi tui, ea sancto spiritu transmutante, amen,
 amen, amen. Ad quæ satisfecerunt Græci rationi-
 bus congruis. Vnde patet & nunc variasse in ali-
 quibus a primitiua institutione ceremoniarum,
 addentes aliqua, quæ visa fuerunt eis opportuna.
 De nostro clarum est quod non ab initio ita fuit:
 sed accepit pro temporibus incrementa. Sicut fa-
 tis patet ex ip sismet excrescentijs: quas constat, a
 quibus fuerint appositæ pontificibus, prout locis
 suis adnotabitur. Sed postquam semel cœpimus
 hanc materiam tractare, de modo Missam dicen-
 di considerandum est, quod orta persecutione
 contra Christianos in principio nascentis eccle-
 sia, non potuere sancti patres congregare fideles
 omnium

omnium prouinciarum ad disponendum in com-
 muni de vnico ritu celebrandi sanctū sacrificium,
 & alijs similibus. Sed vnaquæq; prouincia abun-
 dabat in suo sensu, traditiones suorum apostolo-
 rum seruans. Nam apostoli verbo tenus docuer-
 re inter cætera de sacrificio sancto. Secundū quod
 & Apostolus Paulus Corinthijs scripsit disposi-
 turum se cætera, quum ad eos venisset. Quis au-
 tem fuerit iste ritus celebrandi, dicetur infra, quum
 de Introitu agetur. Surrexerunt autem post apo-
 stolos, alij sancti patres per diuersas partes mun-
 di, qui conati sunt ad vnam formam reducere di-
 uersitatem multarum appositionum, quæ factæ
 fuerant per deuotos apostolorū successores tem-
 poribus illarum perseuutionum: nec vacarat il-
 luc vsq; a pace data componere diuersitates ta-
 les. Surrexit Ambrosius Mediolani, quasi annis
 Domini. 370. & composuit Missæ officiū ad di-
 uersa proposita ordinans, librumq; vocauit Mis-
 sale: faciens & edens Introitus, Collectas, Tra-
 ctus, Offertoria, Præfationes, Cōmunia, & Post-
 communia. Edidit, inquam, vel ab alijs in parte
 edita vndiq; corrasit. Post hunc Gregorius, iam
 susceptis Missalibus Ambrosianis, edidit Romæ
 alia Missa officia, aliudq; Missale cōposuit, quasi
 annis Domini. 600. Quod officium Gregorianū
 dicitur. Isdem temporibus surrexit etiam Leander
 apud Hispaniā, & edidit Missale Gotthicum
 dictum: in quo redēgit in vnam formam diuersos
 ritus celebrandi ecclesiarum Hispaniæ, secundum

1. Cor.
 11. 8.

Ambr.
 fecit
 Missale

Greg.
 fecit
 Missale

Archie
piscop⁹
Tolet⁹
nus.
cap.
140.

quod in concilio Toletano. 4. decretum fuerat, quod in Hispania seruetur orandi, & Missas celebrandi ordo vnus, & habetur cap. 2. in actis eius concilij. Vterq; autem Gregorius & Leander, Introitus, Orationes, Tractus, & Præfationes cum cæteris Missæ partibus composuerunt, suorumq; modo vnusquisq; ceremonias ordinauit. Tres igitur celebrandi ritus concurrebant, secundum tria officia: videlicet, Ambrosianum, Gregorianū, Gothicum in Italia, Francia, & Hispania, quæ potiores partes erant ecclesiæ Latinæ. Sed officium Ambrosianum, vt antiquius præualebat Gregoriano, Vnde Adrianus Papa. 98. a beato Petro circiter annos domini. 781. conuocato concilio statuit, vt Gregorianum, in ecclesia Romana seruetur, quod vt ita cõpleretur, imperator Carolus multos combussit missarios Ambrosianos: sed nec sic dimisit clerus Ambrosianum officium. Vnde postea Eugenius Papa. 102. a beato Petro circa annos Domini. 824. alio congregato concilio, statuit diuino miraculo eruditus, vt Gregorianum in vniuersa ecclesia Romana seruetur, præterquã Mediolani: vbi voluit Ambrosianum obseruari. Quia beatus Gregorius Christi vicarius fuit, & Pontifex summus. Ambrosius etiam Mediolani antistes. Sicq; vsq; ad hodie seruetur. In Hispania vero, quia barbaris seruebat iam tunc, non peruenit hoc decretum. Sed in reliquis Christianarum ecclesiarum seruatum fuit officium Gothicum. Et succedentibus temporibus, recuperatis

tis iam aliquot prouincijs Dei gratia per inclytos reges Hispanos, seruatus fuit hic mos officij Gothici, vsq; ad tempora regis Adelfonsi, qui Toletū expugnauit, circa annos Domini. 1100. quando susceptum fuit officium Gregorianum: quod Gallicanum ab Hispanis vocabatur, instante rege, qui suauis fuit à regina sua consorte, quæ Gallicana erat, & apostolicæ sedis legato Ricardo de sancto Victore, abbate sancti Victoris Maisilienfis iubente: sedebat Vrbanus Papa. 2. sicut autem olim factum fuerat de officio Ambrosiano: ita de Gotthico tunc factū est, vt scilicet officium illud fieret in aliquot parochijs Toleti, & in sacello quodam ecclesiæ maioris, in alijs autem ecclesijs Hispaniæ fieret officium Gregorianum. Fuit autem hoc ordinatum propter miraculum, prout Rodericus Toletanus archiepiscopus refert. Nam quum omnes propè reclamarent, & nolent officij ritum auitum mutare, ad duellum ex concordia res delata est: vt qui victor esset, is officium suum seruandum declarasse iudicaretur. Quumq; victor fuisset miles, qui pro Gotthico decertaue- rat, & rex nollet acquiescere: iterum ex condic- to statutum est, vt duo Missarij flamine immiscerentur, alter Gregorianus, alter Gotthicus: & qui ex eis illæsus repertus esset, is sine contradictione seruaretur. Profilijt autē Gotthicus (res mira dictu) illæsus omnino, & à combustione alienus, quum statim vidētibus cunctis flaminis voracibus cō- bustus fuisset Gregorianus, propterea persuaderi

Archie-
pisco-
p^o. Tol.
c. 41.

potuit regi, vt in ecclesijs aliquot maneret ritus ille antiquatus, cui non potuit dissuaderi Gregoriani officij introductio. Extat etiam vsq; hodie Toleti in sacello prædicto, prædictum memoriale, antiquæ consuetudinis efficax argumentum, quod vulgò dicitur Missa de Muga Arabe, vel Mozarabe, qua longè diuerso ritu a nostro, quo vtimur, celebratur dominica oblatio. Sic patet quomodo in eum ritum, què in Missa seruamus, peruenerimus, quem ab initio non habuimus. Et hæc de isto secundo præambulo, circa ceremonias proprias sacrificij huius, signantes quæ Dominus circa mortem suam egit, & resurrectionem in consecratione, & oblatione, vsq; & comunione, participanda: quæue contigerint ei, quæ omnia in canone fiunt.

DE CEREMONIIS ACCIDENTALIBVS,

& aduentitjs Missæ.

Præambulum III.

ERTIVM PRÆAMBVLVM est, quod huic representationi propria, quæ per canonem fit, accedit alia representatio extranea eorum, quæ prauia fuere sacræ huic oblationi factæ in cœna, & ara crucis. Nam quum non uenerit inscijs hominibus sanctis, neq; sic abrupto & impro-

improvisò irruerit in mundum, quòd nil tale suspicauerint, aut expectauerint serui Dei, imò e contra aduenit, quando fuit tempus beneplaciti eius, patribus id per celestes reuelationes iam ab olim scientibus, idè præstolantibus, & ad id æstuantibus: consequens est, vt in representando sacrosanctam istam oblationem, non oratione ieiuna sola Christi mors representetur, aut eius mysteriosa operatio: sed vt præponatur præuía precedentium dispositionum summa, quæ fuerunt in sanctis id scientibus, expectantibus, procurantibusq; , vt compleretur. Siquidem & prænouit Adam aduentum Christi ad mortem, vt filios suos perditos congregaret, seruaretq;. Vnde Origenes: Inter prophetas autem numeratur & Adam, quia magnum mysterium prophetauit in Christo & in ecclesia, dicens: Propter hoc relinquet homo patrem suum, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ. Abraham quoq; exultauit, vt videret diem Domini: vidit, & gaudius est. Et ne per singulos, qui prænouerunt ab initio mysterium hoc, discursam, exemplo vno comprehendam vniuersos, Ioseph coniecto ille, patriarcha nobilis, & propheta, quum in extremis ageret, fratres suos adiurauit: vt asportarent ossa sua ex Aegypto in terram promissionis sepelienda: vbi etiam omnes, qui fidem rectam habebant, sepeliri desiderabant. Sed cur hoc? Nempe vt cum resurrecturo quondam Christo conresurgerent: sciebant enim eum venturum, moriturum, & cum multis resurrecturum.

Origenes
ho. 2. super
cantica.

Ge. 2. d.

Ioh. 8. g

Genes.
30. d.

Lytan⁹
super
Ge. 30.

Vnde nec sunt fraudati à desiderio suo, dicente
 Matth. Mat. Multa corpora sanctorū, qui dormierāt, sur-
 27. f. rexerunt. Constat igitur de notitia, quā patres ha-
 buerunt de oblatione ista sanctissima. De promif-
 sionibus autem factis sanctis patribus, propter
 quas Messiam de genere, proleq; sua descendurum
 Figues præstolabantur, id notandum venit. Quòd quum
 rota ca- nonic⁹ Valent. j. parte, nu-
 merarētur ex textu sacrae scripturae plures per-
 sonæ, quàm quindecim, quibus facta est promif-
 sio, quòd de semine earum descendurus erat Mes-
 sias, non comprehendo hic eas, quibus cōtigit re-
 uelatio sine promissione, quòd de earum sobole,
 duobus tamen solis facta fuit repromissio Abra-
 ham, & Dauidi, quod Matth. visus est adnotasse, di-
 cens: Liber generationis Iesu Christi, filij Abra-
 ham. Vbi Hieronymus, his tantum duobus facta
 Hiero. fuit de Christo repromissio: videlicet cum solen-
 nitate promissionis reduplicatio. Nam de iureiu-
 Lucz. rando iurauit Dominus ad Abraham daturum
 Ge. 1. g. se nobis de progenie ipsius: quando voluit Isaac
 22. d. Genes. 12. a. immolare, promittens ei quòd in semine suo be-
 nedicerentur omnes gentes terræ: quum iam antè
 Psalm. 131. spondidisset omnes cogitationes terræ in eo be-
 nedicendas. Iurauit dominus etiam Dauid verita-
 tem: & nō frustrabitur eum: de fructu ventris tui
 ponam super sedem tuam. Sed ante hoc, spem con-
 ceperat iam multam de sibi facta promissione:
 2 Reg. 2, a. quum dixit: Memor esto verbi tui, seruo tuo, in
 quo mihi spē dedisti: Et refert scriptura: hæc sunt
 verba nouissima, quæ dixit Dauid filius Isai: dixit
 vir,

Vir, cui constitutum est de Christo dei Iacob. Ad-
 uertendū autem est in istis promissionibus, quòd
 contingentia illa, secundum quas promissiones
 facta intelliguntur, prognostica fuere, & figura
 eorum qua circa Messiam futura erant, quod etiā
 patres illi sancti intelligebant. De Abraham qui-
 dem cōstat, quomodo immolatio ea, quam fecit
 pro Isaac, notabat Christi mortem. De David,
 Hebræi quidam dicunt, pro Iusu coram arca fœ-
 deris, & despectu eius in oculis filia Saulis factū
 fuisse iusiurandum de Christi descendentiā: quòd
 certè perspicuum est opprobria Christi signasse à
 populo nequam synagogæ: dum nudus ad crucē
 nostram operaretur redemptionem. Intelligentes
 ergo sancti propheta mysteria huiusmodi, arden-
 tissimo æstu anhelabant ad accelerationem tanti
 boni. Congruum igitur est, vt antequam repræ-
 sentetur exhibitio huius mysterij, quasi præludiū
 quoddam antecedit antiquarum ad ipsum dispo-
 sitionum prælibatio. Sed quoniam & benignitas
 Christi tanta se maiestate ingressit pectoribus ho-
 minum, negotium hoc agēdo, quòd totum in sui
 miraculum commouerit orbem: incipiens primū
 in Iudæorum gentibus, postmodum etiam ad ex-
 teras se diffundens nationes, exiens in omnes cir-
 cunquaq; fides Iudææ. Super nectuntur quædam
 ad hoc pertinentia in Missa, vt signent, & in me-
 moriam reuocent mirabilia quædam, quæ illis
 temporibus contigerunt ex ordinatione diuina,
 ad hoc mysterium habentia quandam correspon-

DE CERE. ACCIDEN.

dentiam, prout locis suis dicitur. Sunt igitur duæ
repræsentationes in Missa, quædam ad Christi
veram oblationem pertinens, quædam præuias
illi dispositiones respiciens, & sic generaliter duæ
sunt partes in Missa: vna potior & essentialis,
quæ Canon vulgato nomine dicitur: & hæc inua-
riabilis semper eadem est. Altera est accidentalis
seu adiacens, vt ita dixerim, secundum quam va-
riatio sit Missarum, quæ ab initio vsq; ad Cano-
nem durat, & expleto Canone distêditur vsq; ad
Missæ finem. In Canone repræsentantur mysteria
sacramenti, in antecedente ad Canonem repræsen-
tantur dispositiones ad sacramentum, videlicet,
propheticæ patrum præmonitiones, vt dictum
est, quibus ad virtutem sacramenti huius attin-
gendâ æstuabant: aliquot insuper Domini actus,
institutionem præcedentes sancti sacramenti. Sed
quoniam & nos offerimus vt participemus mul-
ta, intermiscemus huic antecedenti Canonem: qui-
bus fidentiores reddamur ad sperandam diuini
muneris gratiam, consequenterq; aptiores inue-
niamur. Quemadmodum est de lectionibus
euangeliorum, & symboli cantu, secun-
dum quod suis locis dicitur.

Expliciunt Præambula.

Sequitur tractatus.

Incipit

DE RECTA SACRIFICII OBLATIONE

Incipit tractatus de RECTA SACRIFICII OBLATIONE.

De partibus Missæ,
Cap. I.

MISSA PROVT COM
muni nomine Canonem
comprehendit, & antea
dentia, & subsequencia:
multipliciter à multis di
uiditur: ita vt vix duo,
vel tres cōcordent in hoc.
Mihi visum est, neq; in
plures dissecare partes, quàm habeat actiones, ne
que in pauciores, ex argumentis validis omnibus
perspicuis, si tamen attendere voluerint Missæ
processui. Quid enim est, quòd sacerdos aliquid
acturus in Missa populum salutatur, dicens: Domi
nus vobiscum, quandoq; vertit se ad eum, quan
doque non est nisi quòd aliquam specialem actio
nem celebraturus, precatur diuinum auxilium
astantibus Missam audientibus: vt feruentiores
& attentiores reddantur ad eam cōcelebrandam.
Et quemadmodū post resurrectionē suam osten
dit se Dominus, apparens multis discipulorum
suorū: præsencia sua eleuans eos ad refarciendam

DE RECTA SA. OBLA,

fidem, quam defloruerant, præbensq; auxiliū ad ea, quæ supra vires eorū erāt. Sic modò faxit Deus. Sequitur igitur, quòd postquam non plus quam septies populus salutatur: non plus quam septem actiones & partes ponēdæ sunt in Missa. Si enim plures essent, pluries expeteret à Domino sacerdos auxiliū. Consonat hæc partium assignatio cum veteris testamenti muneribus in sacrificijs hostiarum, & numero. Offerebant enim in præcipuis festis agnos numero septem: inq; consummationibus sacrificiorum omnium, septies oblato- rum animalium sanguis aspergebatur in velum, & effundebatur in pavementum, vt legitur Numeri. 19. a. & alibi sæpe. Hæc vltra virtutum significationem, quæ numero septenario designantur, septenariam sanguinis Christi Iesu effusionem notabant, quæ ex euangelio liquidò potest haberi. Effudit siquidem Dominus sanguinem in circuncisione octauo die natiuitatis suæ. Secūdo, in agonia positus in horto, quādo factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Tertio, quando flagris cæsus à Pilato malè multatus fuit: vt sic à morte saltem temperarent Iudæi: vt patet Iohannis. 19. Nam & adduxit eum foras ostendens miseratione dignum, dicens: Ecce homo. & prout Lucas notat, putabat Pilatus emendatum sic, dimittendum liberum, quum in eo nulla mortis causa inueniretur. Quarto, sanguinem Dominus effudit in coronatione spinarum. Quintò, iterum secūdo flagellatus, postquam morte

Nume.
25. d.

Leuit.
23. c.

Nume.
29. a.
Nu. 15. a

Lu. 2. c.

Lucæ
12. e.

Io. 19. a.

Lucæ
23. b.

Io. 19. a.

morte fuit condemnatus, secundum quod ex con-
 textu Matthæi potest cōprehendi, dicentis: Tunc
 dimisit illis Barrabam, Iesum autem flagellatum
 tradidit eis, vt crucifigeretur. Vbi Hieronymus
 ait: Quærat eruditus lector quomodo sibi conue-
 niat Pilatum lauisse manus suas, & dixisse: Inno-
 cens ego sum a sanguine iusti huius: & postea fla-
 gellatum tradidisse Iesum, vt crucifigeretur: Sed
 sciendum est Romanis eum legibus ministrasse,
 quibus sancitum est, vt qui crucifigitur, prius fla-
 gellis verberetur: Hæc ille. Nicodemus etiam in
 suo euangelio quamuis ab ecclesia non recepto,
 binam flagellationem Domini narrat, secundum
 quod diximus. Primam a Pilato arbitrio suo iul-
 sam, ne cogeretur importunitatibus Iudaorum
 Christum cruci damnare. Hæc fuit in columna,
 quæ in ecclesia ostenditur montis Sion Hieroso-
 lymis, cuius etiam pars Romæ in ecclesia sanctæ
 Praxedis visitur secundum Bedam. Secundam,
 secundum leges Romanas disponentes, quod post
 latam sententiam damnati flagris cæderentur, ad
 extorquendum complices delictorū, & mortem
 accelerandam: ne diutius in cruce penas darent.
 Hæc flagellatio, prout Augustinus in sermone
 quodam ait, fuit Christo prostrato ante Pilatum
 in terra. Dicit enim: Ecce iam Dominus aptatus
 ad verbera, iacet extensus ante hominem Deus,
 & supplicium patitur rei, in quo nullum vesti-
 gium potuit inueniri peccati: Hæc ille. Sciendum
 tamen fuisse moris apud Romanos plecti ciues

Matth.
27.Hiero.
super
Matt.Nico-
demus.Beda
super
Luc.

Angu.

DE RECTA S. A. OBLA.

Aulus
Gellius
de nos.
8i. attl.

vitibus, externos verò virgis. Sextò, effudit san-
guinem dominus indumentis spoliatus in Calua-
ria monte, & cruci suffixus: quæ omnia vnâ dun-
taxat effusionem complent. Non enim cõputan-
tur sanguinis profluvia secundũ plagas, per quas
emanarunt, quia sic multò maior numerus esset:
quum plus quàm sex mille plagis Christus fuerit
laceratus: Sed computatur secundum vices fluen-
di & diuersa tempora, quibus fluxerunt. Sicq; flu-
xus ille sub detractiõne vestium, concreto sangui-
ne carnibus & plagis adhærentium, & sub clauo-
rum fixione, crucisq; in altum erectione: quia cõ-
tinuus fuit sub vno tempore, nulla interceptus
mora vel interruptus, vnâ effusionem faciunt,
quæ sexta est in numero. Septima verò & vltima
sanguinis Christi effusio fuit, quando iam exhau-
sto sanguine, qui in venis erat mortuo Domino,
latus perforatum sanguinem, qui circa cor coalue-
rat, exhauriendum dedit cum aqua mistum. Hæc
est septem effusionum ratio. Ecce septem illas si-
gnificationes numeri septenarij apud Hebræos,
quas per septem actiones in Missa repræsentamus,
oramusq; per illas deum, vt nostri misereatur:
quibus cõprehenditur omnium Christi pas-
sionum summa. Partes septem Missæ. Prima igitur
actio Missæ vocatur à quibusdam præpara-
tio: durat ab Introitu vsq; ad Epistolam: secun-
da dispositio ab Epistola vsq; ad Offertorium:
tertia oblatio ab Offertorio vsque ad Secretam:
quarta consecratio à Secreta vsque ad Vnde &

Partes
septem
Missæ.

meno:

memores : quinta Communio vsque ad Post-
 communionem : sexta Postcommunio vsque ad
 Benedictionem : septima gratiarum actio vsque
 ad finem . Conueniunt hæc sectiones cum dictis,
 & ideo non moror appellationes, & nomina.
 Alij sic in tres partes diuidunt Missam : quòd
 primam earum ab Introitu vsque ad Canonem,
 dicant repræsentare omnem Christi vitam à na-
 tiuitate vsque ad horam, qua in horto traditus
 fuit. Secundam verò, quæ totum comprehendit
 Canonem, passionem totam amarissimam, vs-
 que ad sepulturam gloriosam. Tertiam autem
 partem ab expleto Canone vsque in finem, re-
 surrectionem, ascensionem, aduentumq; spiritus
 sancti : sed hæc istorum positio pro affectata bre-
 uitate, multa consideratione digna dimittitur
 intacta. Redeamus igitur ad partes primæ di-
 uisionis prosequendas. Præparatio habet Introi-
 tum, & Orationem. Ad Introitum non dicitur
 Dominus vobiscum : sed ad Orationem. Quo-
 niam duo sunt testamenta, quæ illustrent hoc sa-
 crificiū: Vetus quidē odore ieiunio, nouum
 autē succo realis substantiæ, in præsentia sa-
 cramentali. Et quū efficaciam petimus sacramenti,
 quæ non fuit sub lege, sed sub Euangelio, ideo
 non præmittitur Dominus vobiscum, ad Introi-
 tum, qui legis est: sed ad Orationem, quæ est Euan-
 gelij temporis. Sed quia trāsitus de lege ad euan-
 gelij nō fuit sine cōplemento eius legis, propterea
 ponitur primò Introitus, qui etiā notat: secundo

Missæ
 partes
 tres.

Ro. 5. a. subiungitur Kyrie eleeson cum Gloria, quādo dici debet, quæ duo signant scripturarum completionem per aduentum Messia. Tertio ponitur Oratio, siue Collecta, per quam recordamur eius gratia, quā suscepimus liberè clamādi ad deum per spiritum sanctum, qui diffusus est in cordibus nostris. Et tunc vt validiore spiritu intret oratio nostra in conspectu Domini, dicit sacerdos, Dominus vobiscum.

De Introitu. Cap. II.

PRIMUM QUI MISSAM celebravit post Christū, dicitur fuisse beatus Petrus apostolus. Hic enim, qui vicarius Christi factus erat & pastor ecclesiae, sanctissimam illam

Luca
22. c.

Ac. 2. c.

Augus-
tinus de
cōcord.
Euang.

1. Cor.
10. d.

Domini institutionē primus prosequutus erat, iuxta illud: Hoc facite in meam commemorationem. Dicit enim textus Actuum: Erant perseverantes in doctrina apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. Vbi verbum illud, perseverantes, notat continuationem eius rei, quæ antè iam inchoata fuerat. Sed & Augustinus fractionem illam panis sub qua discipuli Dominum in Emaus cognouerunt, cōsecrationem intelligit sacramenti & eius distributionem: quo facto oculi eorum aperti fuerunt, & exinde apostoli vsu quotidiano celebrarunt post ascensionem Domini, omnesque Christiani morem sequuti sunt. Iuxta quod Apostolus dicit: Panis quem

quem frangimus, nonne participatio corporis Christi est: omnes autem Apostoli aequè a Christo sacerdotes instituti fuerant in cœna: sed solus Petrus regimen ecclesiæ suscepit, dicente Domino: Pasce oues meas. Ordinauit ergo Petrus Iacobum maiorem in episcopum, & ambo post Iohannem euangelistam etiam in episcopum: Tres autem simul, Iacobum minorem Hierosolymorum episcopum ordinarunt, secundum quod refert Clemens tertius à Petro in libro. 6. dispositionum. Idem ait Anacletus Papa quintus à beato Petro, anno Christi. 102. Hic Iacobus minor primus Missam solènter celebrauit Hierosolymis: quod dicitur nunc de pontificali, prout notatur de consecratione. d. 1. Iacobus. Dicit enim ibi sexta synodus. Iacobus frater Domini secundum carnem, cui primum credita est Hierosolymitana ecclesia, & Basilus Cæsariensis episcopus, cuius charitas per totum orbem refulsit, in scripturis addiderunt nobis Missæ celebrationem. Ex hoc ergo quod dicit, addiderunt, intelligitur: quia ante Iacobum iam ritus Missam celebrandi præcesserat: Sed sicut post Iacobum Basilus ceremonias adauxit, ita post primos Iacobus fecit. Et ex verbo, celebrationem, intelligimus ceremonias additas ad solennitatem pertinuisse. Quod inde comprehenditur, quod ea, quæ Basilus addidit, ad solennitatem fuerunt. Dicit Bessarion Cardinalis Nicænus, libro de sacramento altaris, Iacobum apostolum primum Hierosolymorum episcopum, in

Io. 2. c.

Clemens
papa.De con
sec. d. 1.
Iacobus.Prima
Missæ
solennis.Bessarion
on lib.
de sacra
mento
altaris.

DE INTROITV.

**Verba
sancti
Iacobi
in Missa.** celebratione Missæ solenni, his ferè verbis orasse:
Rogamus vt spiritus sanctus adueniens sancta,
bona, atq; gloriosa eius præsentia sanctificet: &
faciat hunc quidem panem corpus sancti Christi
tui, & calicem hunc pretiosum sanguinem Chris-
ti tui. Hæc ille.

**Basilij
verba.** De verbis quibus vsus est Basilius in sua Missa, dicitur quòd fuerunt hæc: Respice super nos deus, & super hanc nostrâ patriam: vt acceptam eam habeas, quemadmodum accepta habuisti munera Abel, immolatione Abrahæ, Moysi, & Aaron, sacrificia sacerdotum, Samuelis pacificas. Quemadmodum cepisti à sanctis apostolis tuis veram hanc patriam, ita ex nobis peccatoribus, manibusq; nostris accipe hæc munera bonitate tua Domine. Hæc Basilius. Fortassis Iacobus in verbis illis, si licet coniectare, vsus est ceremoniis cruce signandi super panem, & calicem. Igitur ante Iacobum iam Petrus celebrauerat. Sed modus, quo liturgiam sanctam fecerat, non ita constat, vt certis argumentis possimus astruere. Colligimus autem ex multis coniecturis, hunc ritum Missam celebrandi primum apud apostolos fuisse: videlicet, vt quemadmodum Christus super mensam post agni esum in cœnæ processu multa monuerat eos, & surgens eorum pedes lauerat, rediensq; ad mensam eandem gratias agens Deo patri, consecrauerat, obtuleratq;: & sic tandem comunicauerat eis. Ita ipsi apposita mēsa, & circum eam facto astantium choro, præmonitionis illius, quam

**Lucæ
22. b,**

quam Dominus ante consecrationē præmiserat, recordantes: crucē mensæ superimpositā venerābantur ordinatē vnus post vnum. Post hæc celebraturus accedens dicebat: Dominus vobiscum. Et mox: Sursum corda. Deinde: Gratias agamus Domino Deo nostro. Et iterū: Verè dignū & iustum est, æquum & salutare, nos tibi semper & vbiq; gratias agere Domine sancte pater omnipotens, æterne Deus, per Christū Dñm nostrū: qui accipiens panē in sanctas ac venerabiles manus suas &c. Prosequebatur sic verba consecrationis panis, & vini, dicens: Quo facto, & adorato sanctissimo sacramēto, ipse prior sacerdos celebrās cōmunicabat, & post eum omnes aliij: & sic ritus Missæ cōplebat cum benedictione astantiū.

Ecce formā primitus seruata in ecclesia primitiua. Hæc sic colligunt. Tertullianus aduersus Marcionē lib. i. inter cætera, quibus cōtra eum agit, sic ait: Super alienū panē aliq; Deo gratiarū actionibus fungitur. Vnde liquidò apparet, gratias dici solitas in sacrificio panis à sacerdote. Deriuatus autē mos hic gratias agēdi à Christo Dño, qui solus verè gratias Deo egit: quia solus is Deo condignā repensioē pro omnibus datis dedit, qui calicem salutaris obtulit inuocās nomē dñi. De nullo autē legi in veteri testamēto, loquor de libris Canonicis à Iudæis receptis, quòd Deo prudēter gratias egerit sub nomine gratiarū actiōis: de solo autē Christo legitur: Et quidē ter legi Christus Dominus in nouo testamento Deo gratias

Tertullianus.
libro 1.
aduersus
Marcionem.

Solus
Christus
deo gratias
egit.

Iohā. 9.

DE INTROITV.

egisse. Primum in miraculo quinq; panum: vbi
 Ioh. 5. 6. multa monuit discipulos de sui corporis sacra-
 mento. secundo in Lazari resurrectione: tertio in
 Matth. coena, quando voluit consecrare. De quibus Ru-
 26. pertus Tuitien. ca. ij. li. de processione spiritus san-
 Kuper. cti. Quia igitur solitus erat Christus dominus
 Tuit. Deo gratias agere, & precipuas in oblatione sui
 egit, & docuit apostolos ita agere in offerendo,
 quum eis dixit: Hoc facite in meam commemora-
 tionem. Apostoli ita instituerunt Christianos, vt
 Orige. in offerendo sancto sacrificio, a gratiarum actio-
 ne inciperent consecrationem. Sed & ex Origenis,
 & similium sanctorum apostolis vicinorum scri-
 pturis apparet in liturgia astantes commonefa-
 ctos, excitatosq; ad eleuandum corda in super-
 nis, beneuolentiamq; diuinam exposcendam. Ac-
 cessit hinc Iacobi sancti, quam premisimus, oratio:
 quam ante salutationem populi existimandum
 est fuisse positam. Post hac reuelauit dominus
 apostolis, vt Dominicam orationem adderent ri-
 tui sacrificandi. Dicit enim Hiero. contra Pelagia-
 nos. Sic docuit Dominus apostolos suos, vt quo-
 tidie in corporis illius sacrificio, credentes audeat
 loqui: Pater noster qui es in celis, &c. Gregorius
 autem in registro, ait: Mos apostolorum fuit, vt
 ad ipsam solummodo orationem, oblationis ho-
 stiam consecrarent. Itaq; post consecrationem
 addita fuit oratio Dominica ante comunionem.
 Post hac paulatim succreuit decor liturgia: &
 quemadmodum olim ordinem veteris sacrificij
 per

De con-
 sec. d. i.
 quando
 aut ita.

per Moysen à Domino traditum, ampliarunt. Samuel, David, & Salomon, in ministerio sacerdotum, & Leuitarum, cantorum numero multiplici, psalmodiarum tripudio, gloria templi, & altaris illustri, multitudo etiam sacrorum vasorum. Sic sacrum hoc mysterium per additamenta sanctorum in dies splendide amplificatum est. Placuit celebrari ante meridiem ea hora, qua Christus Dominus cruci suffixus est, & spiritus sanctus missus est, quod postea testatus est Telesphorus octauus à Petro, anno. 139. quamuis Dominus in nocte, qua traditus fuit, hoc sacramentum instituerit, & post esum agni apostolis dederit. Quoniam ex eo quod post cenam sacramentum instituit, notabatur dimittendam noctem, ritumque illum Iudaicum iam extunc antiquatum, & consequente die celebrandum nouum ecclesie sacramentum ieiunis, à ieiuniisque percipiendum, cuius rationem reddit Augustinus in rationibus ad Ianuariam dicens. Discipuli non accepere ieiuni corpus & sanguinem Domini, sed placuit spiritui sancto, ut in honorem tanti sacramenti, prius in os Christiani Dominicum corpus intraret, quam ceteri cibi. Tertullianus item in libro ad uxorem, de muliere loquens, quæ Gentili mista sit, ait: Non sciet maritus, quid secreto ante omnem cibum gustes, & si scierit, panem non illum credit esse, qui dicitur: Hac ille. Ex quibus colligitur quia à ieiunis ante omnem cibum sumebatur sanctissimum sacramentum. Sic etiam quia Christi mors fuit in

Augus.
de con.
sec. 2. d.
siquido

Tertu
lib. 2.
ad vxor.

DE INTROIT V.

monte Caluaria, & passio illa per legis sacrificia figurabatur, quæ in altari fiebant. Sanxerunt apostoli, non in mensa vt prius, sed in altari fieri liturgiam, seu Missam. De quo meminit Felix vicissimus sextus à Petro, anno domini. 267. Et ante eum Clemens. 3. à Petro. anno Domini. 92. In ecclesijs sacrificare, & Missas celebrare statuit. Veruntamē quāuis Missæ in ecclesijs & super altaria celebrarent, nō semper ibi omnes cōmuniones fiebant. Quādoq; enim priuatim cōmunicabant in domibus proprijs, prout ex supraposito Tertulliani loco comprehenditur. Et Hieronymus aduersus Iouinianum, ait: Quare non ingrediuntur ecclesias? Quod in ecclesia non licet, nec domi licet. Tertullianus item in libro de Monogamia, de presbyteris & diaconis loquens, ait: Et illi planē sic dabunt viros & vxores, quomodo buccellas. Vnde licet existimare, quod accipientes in ecclesia de manu diaconorum buccellas, siue formas consecratas, domi secum deportabant ad comunicandum priuatē ad arbitrium suum. Quādoq; verò in ecclesia comunicabant, prout dictum est, post sacerdotis communionem, & hoc vt plurimum diebus Dominicis quibus conueniebant, simulq; cœnitabant: prout & Tertullianus idem in apologetico aduersus Gentiles dicit, frequenter Christianos simul cœnitare consuesse: quod cœnæ genus ἀγάπη, agapen vocatum tradit, a dilectione mutuato vocabulo, quod ibi ad sumptus ditiorum ederet refectionem Domini-

cam

De con
sec. d. 2.
sicut nō
altj. de
consec.
di. hic
ergo.

Hiero.

Tertu.
li. apo.

cam pauperum multitudo. Idcirco mensa ponebatur in ecclesia ad hanc cœnam præter altare ad sacrificium paratum. Meminit de hac mensa Pontius Paulinus libro de gazophilacio, quam etiam dominicam mensam vocat, & à domino positam adhortans ditiores: vt libenter de suo egentibus impartiant. Conuenientes igitur orabant primum, dein Missa dicebatur, tertio celebrabatur conuiuium hoc communiter: licet quandoque etiam Missa celebraretur post prandium. De primo sic ait Tertullianus in Apologetico: Coimus in cœtum & aggregationem, vt ad Deum quasi manu facta precationibus ambiamus orantes, hæc vis Deo grata est. Hæc ille. Ecce quomodo orabant. De cœna autem sumpta dicit Plinius ad Traianum imperatorem, Christianis morem fuisse conueniendi ad capiendum cibum, promiscuum tamen, & innoxium. Cæterum grauari existimantibus huius seculi diuitibus, quòd ad sumptus suos pauperes ederent, desiere fieri cœnæ huiusmodi, & vnoquoque suam refectionem domi suæ sumente, vel sumpturo, conueniebant ad Missam. Quod Apostolus Paulus reprehendit in Corinthijs, dicens: Conuenientibus vobis in vnum, iam non est dominicam cœnam manducare, &c. Manserunt tamen præcipuæ solennitates in die iouis sancta, & paschæ vigilia, & alijs. Tertullianus in libro secundo ad vxorem de Ethnico verba faciens cuius vxor sit Christiana, in-

Pontif.
Pauli.
lib. de.
gazop.

Tertu.
in apo-
log.

1. Cor.
11.

Tertu.
lib. 2.
ad vxor-
rem.

DE INTROITV.

quit: Quis denique solennibus paschæ abnoctantem uxorem securus sustinebit? Quis ad conuiuium Dominicum illud, quod infamant (scilicet ethnici) sine sua suspicione dimittet? Hæc ille. Plinius item ubi supra: Affirmabant autem, quod essent soliti statuto die ante lucem conuenire, caramenque Christo, quasi Deo dicere, seque inuicem sacramento, non in scelus aliquod astringere: sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent. Hæc illæ. Per concilium autem Carthaginense, aduersus exorbitantias celebrantium post cibos, sancitum fuit, ne Missæ celebrarentur à non ieiunans, nisi in anniuersario die cœnæ Domini, quod etiam postmodum rescissum est per consuetudinem contrariam. Occasione autem illius epistolæ Pauli missæ ad Corinthios, quæ loquitur de hac materia, & propterea cœpta fuit legi in Missa, inoleuit vsus lectionum tam veteris, quam noui testamenti, statim citò post apostolorum decessum, publicatis iam euangelijs, circiter annos Domini sexaginta. Nam prout Theophilactus narrat super principium Matthæi, anno octauo ab ascensione Domini, publicatum fuit euangelium Matthæi in Iudæa. Post, anno decimo ab ascensione, euangelium Marci in Italia: Dein anno decimoquinto, in Græcia euangelium Lucae: Vltimò, anno tricesimo secundo ab ascensione editum fuit ab Iohanne euangelium suum in Asia, & publicatum. Sicque prout olim in Iudaismo ab Ezra habere

Plinius
ad Tra
ianum.

De con
sec. d. j.
Sacer
menta.

Theo.
in pro
logo su
p. Euã.

buere in synagogis lectiones suas per omne sabbatum Hebraei, nunc in ecclesia à patribus sanctis euangelicas lectiones, & veteris testamenti scripturas coeperunt habere Christiani: Quod vltra Dionysij testimonium supra positum, Tertulianus confirmat in Apologetico, dicens: Oramus pro imperatoribus, pro ministris eorum, & potestatibus, pro statu seculi, pro rerum quiete, & morafinis. Coimus ad literarum diuinarum commemorationem, si quid praesentium ipsorum qualitas, aut pramonere cogit, aut recognoscere. Certè fidem sanctis vocibus pascimus, spem erigimus, fiductam figimus, disciplinam praceptorum nihilominus inculcationibus densamus. Ibidem etiam exhortationis castigatione, & censura diuina. Nam & iudicatur magno cum pondere, vt apud certos de Dei conspectu. Hæc ille. Ex his colliguntur notabilia duò: Primum fuisse apud priscos ante sacram hostiæ consecrationem lectiones temporì comodas, quæ quasi liturgiam introducerent. Vnde nomē Introitus deriuatum est: quia sic intrabant ad sacram illam actionem. Secundum, quòd aliqua etiam orationes publicè fiebant pro rectoribus, & occurrentibus necessitatibus. Ecce quibus exordijs apostolicis temporibus, soliti fuerunt Latini auspicari sacra nostra. Vnde vsque ad nos manet nomen Introitus, & actio.

Tertul.
i Apo.

D

DE EXCRESCENTIIS,

Cap. III.

ADDIDIT ALEXANDER sextus à Petro, anno. 121. sacris liturgijs passionis Domini memoriam. Ait enim in li. Decretorum suorum cap. i. In sacramentorum oblationibus,

quæ inter Missarum solennia Domino offeruntur, passio Domini miscenda est, ut eius (cuius corpus & sanguis conficitur) passio celebretur: ita ut repulsis opinionibus superstitionum, panis tantum & vinum aqua permixtum, in sacrificio offerantur. Sic addita sunt verba illa: Qui pridie quam pateretur, & immista sunt verbis præcedentibus consecrationem. Addidit præterea ea expiationis novum ritum, ut aqua sale mista benedicatur, eaq; fideles aspergantur ante liturgiam pro aspersione veteri, qua Iudæi expiabantur aqua immistis cineribus vitulæ illius ruffæ, de qua in libro Numeri. Successit Alexandro Sixtus à Petro septimus: & propter mysterium Trinitatis, cuius miseratione passio Christi nobis concessa est in salutem, acceptaq; in redemptionem, statuit antè verba ab Alexandro posita, cantari ter, Sanctus, propter quod opus fuit aliquid præfationi addere, quod viam pararet appositioni cantici illius, Sanctus. Et ita adiecta fuit post illa verba, Per Christum dominum nostrum. subsequens contextura; Per quem maiestatem

Tomo
I. de cõ:
se. I. di. I
parte. j.

De con
sec. d. 2.
cap. 1.

De con
sec. d. 3.

Nume.

statem tuam: & quæ sequuntur. Deinde Thelephorus nonus à Petro, anno. 139. statuit in Missa cantari angelorum hymnum: Gloria in excelsis Deo, cum sequentibus verbis, quæ ipse composuit. Sed hoc in Missis tribus dici Natalis Domini, quæ etiam ipse constituit ita dici. Sic celebratum est mysterium sacrum plus quam ducentos annos vsq; ad Damascum Papam tricesimum octauum à beato Petro, anno. 370. Hic enim statuit in Missa cantari symbolum fidei, quod dicitur Credo maius, ex ordinatione concilij Constantinopolitani. Hic etiam apposuit, in Missa Alleluia.

Grego.
in rego
lib. 7.

Innocentius quadragesimus secundus à Petro, anno quadragesimo septimo pacis osculū in Missa ante Communionem dari decreuit: Habetur in eius decretis capite primo.

Grego-
rius in
Regist.
lib. 7.
Ca. 6.

Celestinus. 45. à Petro, anno. 427. constituit, vt psalmi David. 150. antiphonatim cantarentur ante sacrificium: quod non sic fiebat: sed tantum recitabantur Epistola & Euangelium. Nec vacat ratione digna hæc ordinatio. Quoniam quum ad introductionem liturgiæ congruum sit præcedere antiquorum præfigurationem, & desiderium huius hostiæ sacre, iuxta id psalmi: Memoriam fecit mirabilia suorum: & psalmi. David. 250. sint totius veteris testamenti epilogus, tam legalium significationum, quam prophetalium, merito statuta sunt singulæ de singulis psalmis antiphona, ad præludium, & introitum liturgiæ. Nam

De con-
sec. d. i.
pac. m.

Psalm.
110.

DE EXCRES. MISSÆ.

Pfalt.
Mariæ.

& in hanc significationem. 150. salutationes, siue orationes, Aue Maria, recitamus in obsequium Deiparæ Mariæ ex apostolorum traditione, vt fertur, nominantes orationes has psalterium, inuenientes per hoc in. 150. psalmis de Maria prophetico spiritu inclusas laudes, & prærogatiuas: quum in vnoquoq; aliquid implicetur ad Mariam pertinens.

Hinc excerpti Introitus, qui nunc dicuntur, & quæ cantari cœpta sunt in ecclesia Romana, Gradualia, & Offertoria cum Communionibus.

Rupertus lib.
de diuini
officij.

Leo quadragesimus septimus a beato Petro, anno Domini. 444. addidit verbis consequentibus Consecrationem, verba illa, Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam: prout refert Rupertus Tuitiensis.

Concilium. 6.
Episcoporum.
Tomo 1. par. 2.
Conciliorum.
De concilio.
Inuenimus.

Post hæc sub Simplicio quadragesimo nono à Petro, anno quadringentesimo septuagesimo primo in synodo provinciali habita Valentie nostræ Hispaniæ, sancitum fuit, sanctum euangelium legi ante Offertorium, quum antea solitum fuisset legi post eiectionem catechumenum, & eorum qui non erant de numero astantium sacre Missæ: sed eiciebantur ad atria templi, & sic occlusis foribus fiebat consecratio sacra. Itaq; iam extunc mutato ritu sanctum Euangelium legi cœptum est, antequam eiciantur ab ecclesia, qui erant eiciendi. Gelasius quinquagesimus primus à Petro, anno. 494. Tractus, & Hymnos composuit, & Præfationes. Symachus dein

quin-

quinquagesimus tertius à Petro, anno. 101. insti-
 tuit canticū, Gloria in excelsis Deo, quod Theo-
 philactus ampliabat, & solum in natali Domini
 cantari statuerat, in Dominicis diebus, & in na-
 talitijs martyrum decantari. Gregorius vltimò
 succelsit. 66. à Petro, qui reformauit quasi anno
 591. ordinem Missam celebrandi, prout dictum
 est, quum ante ætatem suam quidam Scolaſticus
 nomine, Canonem composuiſſet, corradens vn-
 dique ab omnibus modis Missam celebrandi,
 quæ sibi aptiora visa fuerant. Hic beatissimus
 pater, Kyrie eleeson nouies decantari instituit,
 quum ante eum Sylueſter tricesimus quartus à
 Petro anno 315. statuiſſet ter cantari: sed abolitum
 fuerat. Sicq; reſtituit Gregorius, sed & statuit,
 quòd à clericis diceretur: quum à Græcis decan-
 tetur omnibus cum populo. Sub eodem ferme
 tempore à concilio Toletano tertio reſtitutum
 est canticum illud, Gloria patri, & filio, & ſpiri-
 tui ſancto, quod olim ex cõcilio Niceno, & Con-
 ſtantinopolitano Damasius omnibus psalmis
 pro cõcluſione appoſuerat. Sed apud Hispaniam
 ex hæreticorum prauitate, loco eius cantabatur à
 falſis impoſtoribus, Gloria patri per filium in ſpi-
 ritu ſancto. Et ſubſequenti quarta ſynodo To-
 letana ſtatutum fuit per Hispanias in fine psalmis
 rum, Gloria & honor patri, & filio, & ſpiritu
 ſancto, decantari. Accessit poſt hæc vltimò can-
 tus decor, & muſica ſacræ liturgiæ, circa annos
 Domini. 674. & prima Miſſa, ſolenni cantu cele-

Conci-
 liū To-
 letanū
 tertiu.

Conci-
 liū To-
 letanū
 quartū.

Prima
 Miſſa
 cantata
 muſice.

brata, certis melodijs arte musica composita, de
cantata fuit Constantinopoli in sexta synodo, à
Iohanne Portuense. Itaq; primus omnium Pe-
trus Missam celebrauit: post Iacobus minor pri-
mus Missam de pontificali celebrauit Hierosoly-
mis: dein & Petrus primus Missam solenni offi-
cio Antiochia, cum vestium splendidissimo or-
natu dixit: prout ait Hugo de sacramentis lib. 2.
parte. 3. capite vltimo. Postremò Iohannes Por-
tuensis Missam cantauit, composita iam forma
cantus, & melodia. Nunc iam redeamus post tan-
tum digressum ad propositum Missæ ordinem
declarandum, quem per tot patres mendicauit-
mus. Reformauit beatus Gregorius Missalia, &
fecit Introitus ad Missas ex psalmis regulariter:
licet quandoque propter mysterium ex prophe-
tis aliquos Introitus composuerit.

Decurtauerat iam Pelagius sexagesimus sec-
undus à Petro, anno Domini quingentesimo
quinguesimo octauo, moras illas cantandi cen-
tum quinquaginta psalmos pro Introitu, acci-
piens aliquot versus de illis, secundum quod &
Ambrosius fecerat iam. Sed indigesti manserant
versus illi sumpti. Addidit Gregorius in nume-
ro & modo legendi decorum multum, & signifi-
cationem. Namq; tres partes habet Introitus: vi-
delicet, Antiphonam, Versum, & Gloria patri.

Per Antiphonam notatur tempus naturæ, quo
fuit desideratus. Per Versum notatur tempus le-
gis scripturæ, quo promissus fuit Messias, per

sacris

sacrificia illa præfiguratus. Concluditur tertio laus & gloria Deo trino & vni, qui reuelauit se patriarchis & prophetis illius temporis: exhibuit autem se nobis in incarnatione verbi. Beatus Hieronymus rogauit Damascum, vt sequentia verba post Gloria patri & filio & spiritui sancto videlicet, Sicut erat in principio & nunc & semper & in secula seculorū, amen. quæ ipse composuit, decantari præciperet in fine omnium psalmorum: quod & fecit. Dicto Gloria patri, reiteratur Introitus vsq; ad versum, vt notetur, quod lex natura, quæ præcessit legem scriptam, & cum ea etiam perseuerauit, durat etiam cum lege gratiæ. Et sic reiteratur post Gloria patri Antiphona, & non Versus: quia abolita lege scripturæ cum ceremonialibus suis, nõ est abolita lex naturæ cum mandatis suis. Antiphona enim, prout dictum est, significatio est legis naturæ: Versus autem legis scripturæ: Gloria patri legis naturæ, quæ gratiæ est. In aliquibus ecclesijs reiteratur totus Introitus, vsq; ad Gloria patri: quia habent sibi aliã significationem, ab ista quam diximus.

Lyra.
super
Apoca-
lypsim.

DE VESTIMENTIS SACRIS ad sacram liturgiam.

Cap. IIII.

RÆFIXERAT OLIM DEVS per Moysen sacerdotibus vestes, quibus ministrare debebant sacra in templo, ne communibus vestibus accede-

Veteris sacerdotis ornatu.

D iij

DE EXCRESCENTIIS.

Hiero. rent. Statuitq; minoribus sacerdotibus sufficere periscelides, siue femoralia linea, poderim siue lineum baltheum, & cidarim, de quibus Hieronymus ad Fabiolam: videlicet, quia hi non erant sacrificium maximum peracturi, sed ministrantes circa minora, sufficienter admonitos reddebant vestes ista, quid preparasse oportuerat eos ad sacra illa, vt digne exequerentur, quidq; aduertisse ad dignam peractionem, videlicet castitatem insignem in femoralibus: iustitiam completam in poderi, prauiam ad hoc ministerium preparationem, per cordis applicationem ad Deum: in baltheo, fidem rectam de ijs, qua de Deo expectare deberent: in cidari omnia haec preparasse oportebat ante horam sacrificij sacerdotes illos, iuxta vestium suarum admonitionem: sed & in coloribus incitabant animum sacerdotum, qua de Deo explicato cogitatu erant animaduersuri, videlicet potentiam mundi conditricem in resolutione elementorum quatuor, scilicet, terrae in bysso: aquae in purpura: aeris in hyacintho, ignis in cocco bis tincto: in quibus vniuersorum ratio conditorum includitur. Insuper & misericordiam mundi reparatricem in auro, quo notabatur reformatio mundi, illustratioq; per aduentu Messiae promissum, vltra diuinam adistentiam rebus conditis. Sufficiebant haec sacerdotibus illis minoribus eo tempore, quo Deus colebatur vt conditor, & sperabatur vt redemptor. Sacerdotibus vero maioribus, quamuis eadem ratio esset in eis, tamen ampliatur

pliaturn ornatus ad cultum, quum secretiora mysteria, celebrioraq; essent celebraturi, ingredienti-
 tes cum sanguine sancta sanctorum, populoq;
 benedicentes. Multiplicatae fuerunt eis vestes alia
 quoq; quatuor: Videlicet, tunica illa hyacinthina
 cum malis granatis, & tintinnabulis, ephod, siue
 superhumeralis.

Rationale iudicij, siue logium, & aurea lami-
 na, quae omnia praedictis addebant explicatiorem
 protestationem, & conditi seculi, & Messiae ea-
 rundem reparaturi qualitatem. De quibus idem
 Hieronymus aliqua notat, & Gregorius in libro
 Pastoralis secundo, capite tertio & quarto: & Ori-
 genes super Leuit. homi. octaua multa commemo-
 rat. Nobis autem iam de redemptione gau-
 dentibus peracta, mysteriumq; illud sacrosanctum
 colentibus, indictae sunt vestes alterius figurae, al-
 terius contexturae, alteriusq; significationis my-
 steriosa. Sic placuit spiritui sancto, qui temporis
 nostri gubernator est: vt sex essent vestes sacrae ad
 sanctam liturgiam celebrandam: videlicet, ami-
 ctus, alba, cingulum, manipulus, stola, planeta, si-
 ue casula. & haec sacerdotibus minoribus. Episco-
 pis vero addita sunt per temporis discursum de-
 coramenta honoris: tunica videlicet, sandalia, an-
 nulus, crux pectoralis, & pallium. Dein pedum
 & mitra, cum chirotechis. Nam loco hyacinthinae
 tunicae, tunica suffecta est episcopis nostris serica
 pretiosa, & notans sublimium rationem, quae non
 patet omnibus, sed perfectis solu & sublimibus,

Hieros-
 nimus.
 Grego.
 Origenes.

Sacer-
 dotij
 noui or-
 natus.

Io. 15. c.

DE VESTIMEN. SACRIS.

iuxta dictum Domini: Omnia quaecumq; audiui a patre meo, nota feci vobis. In sandalijs incarnationis opus designatur, ad cuius expeditionem praedicationis episcopus semper accinctus, paratusq; debet inueniri: iuxta illud Propheta: Quam pulchri pedes annuntiantis pacem, praedican- tis bonum.

Esaia
32. b.

Annulus, donum spiritu sancti, quo Christus donatus, diuisiones multas gratiarum multis re- partitus est, notat quod pontifex imitatus per or- dines sacros diuidit gradus diuersos in ecclesia Dei. Subarat insuper sponsam annulo fructuosae praedicationis.

Crucis signum successit loco laminae aureae, inenarrabile notans passionis mysterium. Vnde & proprie episcopi decor, crux est. Nam & solus cruce signat frontem, dum confirmat.

Pallium enim primatum notat. Vnde & insi- gnium est supremae missionis. Qui enim primum ab apostolica sede ad euangelizandum nationi- bus missi sunt: alios postea ad prouincias eius na- tionis mittentes, hoc decorati sunt ab eadem sede ornamento, vt notetur pallio sollicitudo earum ecclesiarum, quae ab eo & suis legatis in fide plan- tatae sunt: quoniam & ad eum recursus est in oc- currentibus difficilibus.

Pedum, mitra, & chirotecha, suam quoq; no- tant in episcopis vigilantiam ad oues Christi pa- scendas, curandas, fouendas operibus ignitis, quae non nisi ab instructa fide, iugiq; diuinorum medi- tatio:

tatione procedunt.

Cæterum de harum institutione, qui primus autor fuerit, venit inuestigandū: maximè quantū ad præsens attinet de vestibus sacerdotalibus minoribus, quibus Missa celebratur. Primum notum est Christum vestes nō mutasse in sacra illa prima Missa, quam celebravit post cœnā. Nam quamuis cœna facta descendens ad lotionem pedum apostolorum vestimēta deposuerit, linteosq; se præcinxerit: tamen completa lotionē iterum vestimenta resumpsit, eodem Iohanne vtriusq; facti teste. Huiusmodi autem vestimenta hæc Domini fuerint, non ita expressè reperitur in scriptura: quamuis possimus ex Iohanne colligere, numero fuisse quinq;: videlicet, cum inconsutili tunica, quatuor aliæ numero, quas inter se distribuere milites, qui eum crucifixerunt. Scimus item ex euangelio, vestimenta Domini fimbrias habuisse, quæ Hæmorrhoißam sanitati restituere contactu. Vestitus quippe incedebat Dominus more Iudaico: & sandalijs dicitur vsus fuisse.

Celebrauit igitur Missam suam Dominus communibus vestimentis indutus, quibus utebatur: quæ vt sacra erant per contactum sacratissimæ carnis, ita non vacabant à mysterio. Multa enim ingerunt contemplantibus animaduersionē mysteriorum repræsentatorum per ea. Sed quoniam in ea celebri oblatione, qua in ara crucis Missam suam realem expleuit Dominus, intercedere alia, quæ meminisse iuuat, sancta mater ecclesia insti-

Io. 31. 2.

Ioh. 19.

Matth. 6. d.

tuit vestibus ijs Missam celebrari, quæ eorum es-
 sent repræsentationes, simulq; monitos ministros
 redderent dispositionum requisitarum ad cele-
 brandum. Talia sunt amictus, alba, cingulum,
 manipulus, stola siue orarium, & casula siue pla-
 nera. Velatum fuit caput cum facie reuerendissi-
 ma Domini in domo Caiphæ, ne tortores vultū
 sacrosanctū Domini respicientes, à colaphis desis-
 terent. Alba delusus ab Herode, remissus fuit ad
 Pilatum. Vincit etiam cordulis, ceu malefactor
 iniquus, aut latro, in captura sua Dominus addu-
 ctus est: quæ in cingulo, manipulo, & stola vo-
 luit spiritus sanctus designari. Demum veste pur-
 purea indutus malè mulctatus flagris, ostentatus
 est Iudæis à Pilato dicente: Ecce homo. Ecce rex
 vester.

Meminit Anacletus quartus à Petro, anno
 Domini centesimo secundo de vestibus ijs sacris.
 Sed & præcessor eius Clemens tertius à Petro
 anno nonagesimo secundo, qui & à beato Petro
 successor in pontificatu declaratus fuerat, memi-
 nit de sacris vestibus ad Missam. Itaq; ab initio
 selectæ fuerunt vestes sacræ ad Missam, quum Pe-
 trus voluit Domini mandatum exequi, faciens
 in eius commemorationem sacrum illud myste-
 rium. Quum autem Iacobus postea Missam so-
 lenniter decantauit, vestes institutæ sunt pontifi-
 ciæ, quibus etiam Petrus Antiochiæ vsus est, in
 exaltatione cathedræ suæ. Post hæc Stephanus
 xxiiiij. a beato Petro, circa annos Domini. 257. ina-
 stituit

stituit vestes eas benedici, & ad nullos alios vsus assumi, vt habetur de consecratione, dist. i. vestimenta. Habent autem vestes istæ sacrae, præter representationes iam dictas, suas significaciones, quibus sacerdotes monent, quas debent habere qualificationes, prout facile est comprehendere per orationes appositas eis in Romano ceremoniali. Quando autem sacerdos accedit ad altare celebraturus, dispositis vestimētis in cornu euangelij, & Missali, cum calice & patena, & reliquis in cornu epistolæ, accipit amictum: & osculatur cruce[m], si est ibi assueta: quòd si non, digito pollice imprimit lineo, & ibi osculatur, sub memoria passionis Domini, quam pertulit in domo Caiphæ, dicens:

De con
se. di. 1.
vesti
mēta.

Pone Domine galeam salutis in capite meo, ad expugnandas & superandas diabolicas fraudes, omniumq[ue] inimicorum meorum me persequentium sæuitiam superandam, per Christum Dominū nostrum, Amen.

Petitur fides in Christo, per quam vincitur diaboli malitia, iuxta illud Petri: Cui resistite fortes in fide. Et hæc principaliter expetitur, quasi in capite, à qua originantur cæteræ virtutes, sine qua nihil est solidum: & appellatur galea, ab apostolo Paulo. Item & quando accipit Albam, facit similiter in ea signū crucis sicut prius, dicens:

1. Pe. 5.

Indue me Domine vestimento salutis, tunica iustitiæ; & cōtra insidias diaboli indumento virtutis & lætitię circunda me semper, per Christum Dominum nostrum.

Petuntur virtutes quatuor cardinales, prudentia, fortitudo, iustitia, temperantia, quæ omnes comprehenduntur nomine iustitiæ, nomine, inquam, generali, quo dicimus iustitiam esse, reddere unicuique quod suum est, Deo obedientiam & honorem, nobis cautelam & satisfactionem, proximis misericordiam & correctionem: quibus rebus vniuersa consummatur iustitia: quam si habemus toto corpore & tota anima nostra, circumdamur tunica iustitiæ: sicque exurgimus in spem futurorum bonorum: vnde & spem quoque notat vestis hæc ex iustitia.

Quando sacerdos cingit se cingulo, osculatur ipsum, & dicit orationem sequentem,

Præcinge me Domine cingulo fidei, & virtute castitatis lumbos mei corporis, & extingue in eis ardorem totius libidinis: vt iugiter in me maneant tenor totius castitatis, per Christum Dominum nostrum.

Petitur confidentia firma & robusta, vt habeat castitas vegeta, & durabilis. Et insuper ad emasculan

osculandum appetitū carnalem, & eius cohercenda incendia, iuxta illud: Vox Domini intercidentis flammam ignis. Vnde & zona pellicea circumlumbos accinctus fuit Elias: accinctus & Iohannes baptista, quia affectus carnales mortis consideratione docuerūt cohercere, quum affectus huiusmodi cordis, claritate circumligandos docuerit Christus Iohannem, accinctus zona aurea ad mamillas in Apocalypsi.

Psalm.
28.b.

4. Reg.
1.b.

Ma. 3. 20

Apo. 1. 2

Ad manipulum crucem osculatus dicit:

Merear, precor, Domine, manipulum portare iustitiæ: vt in futuro illū cum sanctis tuis, exultantur tibi valeam offerre, per Christū Dominum nostrum.

Petitur honorum operum copiosus fructus, iuxta illud: Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Hi sunt, qui legendi sunt falce honestæ conuersationis è mundanis officijs ceu segetibus. Notatigitur expeditio- nem atque solertiam contra segnitiam. Vnde & olim in ecclesia primitiua, omnes nouiter baptisati in ea hebdomada, quæ in Albis etiam hodie dicitur, propter hoc ipsum, induti albis incedebant manipulos portantes in manibus leuis, quasi sacrum contra diaboli incurSIONES. Quando sacerdos imponit humeris stolam siue orarium non exprimit crucem, sed ea osculatur, & dicit orationem sequentem. Scito tamen

ps. 12. 2.

Tertu.
de coro
na mili
tis.

non esse sic stolam humeris imponendam, quod inter scapulas pendeat, sed sic quod colum circumdet, & rota pendeat ad pedes.

Redde mihi, Domine, obsecro, stolam immortalitatis, quã perdidisti pravaricatione primi parentis, & presta, vt ego, quamuis indignus cum hoc ornamento indutus accedo, dignè merear in perpetuũ saluari, per Christum Dominum nostrum.

Petitur obedientia ad Deum, & inseparabilis cum ipso vnio ad iugum leue legis suæ portandum: quod dat in patria gloriam & lætitiã, quam in Adam perdidimus inobediente. Oratio ad casulam siue planetam, in seq. c. videbitur. Aduertendum autem has orationes esse voluntarias de consuetudine in Valentino archiepiscopatu, & aliquibus alijs ecclesijs. Nam aliæ orationes ponuntur in Romano ceremoniali, & aliqui etiã orant psalmum, Miserere mei, inter induendum.

Non reperi quis eas ediderit: quicumque tamen autor fuerit, primus episcopus Valentinus, post Valentiam restitutam è manibus Maurorum Agarenorum, qui fuit frater ordinis prædicatorum, eas instituit dici, prout refert Gulielmus frater eiusdem ordinis primus lector Valentiniæ sedis in quadam lectura, quam edidit anno Domini. 1275. post Valentiniæ restitutionem anno tricesi-

mos septimo. Vbi multa notat de antiqua consuetudine, quam seruabant Christiani reperti inter Mauros prognati ab illis olim Christianis, qui habitauerunt Valentia ante aduentum Maurorum in Hispaniam, secundum praescriptum morem sacrificandi Gotthicum. Nam & semper incoluere aliqui Christiani Valentini inter Mauros, & habuerunt vnam ecclesiam illasam, quam non contaminauerunt Mauri pollutionibus suis, facientes eam Mesesquitam, sicut de alijs fecerunt: ea erat sub nomine sancti sepulchri, & nunc diuo Bartholomeo est dicata.

DE ADMINISTRATIONE

specierum, & accessu ad altare.

Cap. V.

PRÆTER VESTES supra dictas ad solennitatem sacrae liturgiae requisitas ex apostolorum ordinatione, secundum quod iam olim Ezechiel praesignarat, sacerdo

tes lineis indutos ministraturos in atrio interiori. Super quo Hieronymus: Vestibus lineis vtuntur Aegyptij sacerdotes, non solum intrinsecus, sed extrinsecus, sed extrinsecus. Porro religio diuina alterum habitum habet in ministerio, alterum in vsu vitae communi. Requiritur etiam praeparatio altaris, vasorumque sacrorum. Siquidem vltimus mensae mutatus fuit in vltimum altaris lignei, sicut

Ezech. 44. Hiero.

E

Handwritten scribbles and signatures at the bottom of the page.

iam supra dictum à est beato Petro. Postea verò beatus Syluester. xxxiiij. à beato Petro, circa annos Domini. 315. decreuit, non nisi super lapideum altare Missas celebrari deinceps, excepto altari eo ligneo in modū arcæ vacuefacto, in quo Missas celebrauit beatus apostolorum princeps Petrus, & successores sancti martyres & pontifices. Quod vsq; hodie seruatur in ecclesia Lateranensi, super quod etiam nullus nisi Papa, celebrare potest.

Halen-
tis. 4.
parte.

4. 36.
De con-
sec. d. 1.
Altaria
& cap.
sequenti.

Exod.
26. d.
Deute.
27. a.
Exod.
58. a.

Nume.
4. b.
Clemēs
in Epi-
stola de
sacris
vestib.
De con-
sec. d.
1. Alta-
ris pal-
tus. a.

Hoc enim altare à ministris deferebatur tempore persecutionis, vbicunq; Papa latitabat, sicut dicit Alexander de Hales. Congruit certè materia ad significandum sacrificium illud Domini in petra consummatum. Vnde & placuit chrisma te consecrari, & insuper benedictione sacerdotali initiari. Sicq; fiunt in altari seu ara, quæ dicitur altare portatile, quinq; noræ ad modum crucis transuersæ, vt efficacius notetur Christi passio, in ara illa crucis quinq; plagis insignita notabilibus. Quapropter quum olim in lege veteri de terra fuerit altare quandoq; quâdoq; de lapidibus, quandoq; etiam de ligno, & auro: reiectis alijs ineptijs ad hanc significationē, lapis solus assumptus est. Ornatur altare ipsum palla, ex beati Petri traditione: sicut eius discipulus Clemens refert in epistola ad Iacobum fratrem Domini. Ornatur velo, ornatur & candelabro ad lumen conti- nendū, ornatur & cruce. Rationabiliter quidem, nam quòd palla ornetur, congruū est pro digni-
tate

tate altaris, quod notat ecclesiā, in qua thymia-
 ma suffitur boni odoris, notat & Christum Dio-
 nysio teste. Vnde olim erat religio laico, sedere in
 altaris crepidine sine causa: nunc passim nemo ve-
 retur super arā ipsa recumbere. Apponitur eande
 labrum ad lumen: vt viuam fidem nostram pro-
 testentur charitate perpetua apud ecclesiam ser-
 uata, pro igne iugi in altari Mosaico cohortan-
 tur, item vt vigiles expectemus venturum spon-
 sum vel media nocte. Adde, quod signa sunt lati-
 tia faces, & luminaria perpetuò presentis nobis
 Domini, prout Hieronymus ait, contra Vigilanti-
 um. Apponitur orarium altari ad notandum
 munditiam, quod olim erat triplex: vt capitis,
 manuum, ac pedum mūditiā notaretur. Sed nunc
 simplex est, vt vniuersalis notetur munditiā, sic
 habet vsus. Erigitur crux pro more apostolico, si-
 cut iam supra dictum est. Appendebantur & ve-
 la, vnum sanctuario, velans quę post altare erant:
 quod sanctuariū dicebatur: aliud quod obuium
 erat portas ecclesię ingressis ante altare: sicut in
 vsu est ecclesię tempore quadragesimę velare
 conspectum altaris, & hoc velum dicebatur ia-
 nuarium. De quibus beatus Clemens in supradic-
 ta meminit epistola. Et hæc à templi Iudaici ve-
 lis translata sunt ad nos: de quibus in Exodo.

Hæc pro aduerrentia maiestatis secretæ Dei
 nostri, cui litamus. Sed loco velorum vsus inole-
 uit imaginum, & picturarum in ecclesia ab ipsis
 apostolis pro tempore introductus: prout cōstat

Dionys.
 4. cap. eccle-
 siæ.
 Hiero.

Leuiti.
 6. c.

Matth.
 13. 2.

Hiero.
 contra
 Vigilanti-

Iuxta
 dictum
 Petri.
 Ioh. 3. c.

Exod.
 30. 8.
 40.

DE ACCES. AD ALTA.

de imagine beatæ Mariæ, quæ Romæ extat in ecclesia sanctæ Marię maiore à Luca euangelista depicta: & de imagine Seruatoris, quæ in Laterano seruatur intra sancta sanctorum. Accedunt ornatui altaris corporalia dicta pro lintheaminibus, quibus corpus Domini obuolutum traditum fuit sepulturæ à Ioseph de Ramatha. Panna sudarium repræsentat, quo facies Domini tecta fuit, cum capite sacratissimo. Corporale verò maius, sindonem illam oblongam, qua reliquum reuerentissimum corpus coopertum fuit, & obuolutum, quasi in stitis, more Iudaico, prout Lazarus. Quum hæc ab apostolis sic statuta essent à principio, labentibus temporibus necessum fuit à sanctis patribus ad vsum reualidari. Ita Sixtus Papa primus huius nominis à beato Petro septimus, circa annos Domini. 129. statuit ne quis corporalia, nisi de lino mundo faceret, eoq; non tincto.

Post quem etiã Eusebius medicus tricesimus primus à beato Petro, circa annos Domini. 310. idem decreuit: & Syluester. 33. à beato Petro. anno 315. Idem sanxit: vt habetur de Consecratione. d. i. Consulto. sacra quoq; vasa, quibus mysterium hoc peragitur, calix, & patina sepulchrum significant, & lapidem ad ostium positum: quæ licet à principio nascentis ecclesiæ pro paupertate quandoq; legantur lignea, quandoq; vitrea: Zepherinus tamen decimus quintus à Petro, anno. 208. statuit, non nisi aurea argenteaue, vel stannea esse, pro dignitate rei, conuenientiaq; ad susceptionem

Io. 1. e.

De con
sec. d. i.
Consul
to.

nem

nem specierum, sine hoc quòd ebibatur humor, vel periclitetur consecratio. Quoniam autem & illis tēporibus vsus erat cōmunicandi sub vtraque specie, erant etiam eiusdem metalli cum calice fistulæ tot, quot satis essent ad communionem eorum, qui sanctum sanguinem eis sorbituri erant, quemadmodum & hodiernis temporibus sanctitas Domini nostri Papæ dum communicat Missam celebrans, vtitur aurea fistula huiusmodi ad absorbendum sanguinem. De quibus fistulis in libro signorum dicto, apud Benedictinos mentio fit, & etiam in primis Carthusiorum constitutionibus. Nunc iam expeditis r̄s, quæ tractatum remorabantur ne ad vltiora procederet, considerandum quòd sacerdos indutus in cornu altaris in quo dicitur euangelium, illis quinque vestibus, scilicet amictu, alba, cingulo, manipulo, & stola, antequam induat casulam, quam ibi habet in illo cornu altaris vadit ad aliud cornu scilicet Epistolæ, & ibi primò gyrat Missalē ad officium, quod celebrando lecturus est, & videt ibi si est aliquod require, & preparat illud cum suis gyris: postea administrat. Quod sic facturus est, sinistra tenens calicem, dextera accipit vrceolum vini sine benedictione, & olfacit eum, ne sit vinum acetosum: funditq̄ parum eius in terram, & postea in calice, quātum possit cooperire vngulam pollicis si ibi immergeretur: quod faciendo, dicit ex psalmo septuagesimo quarto *Confitebimur,* sequentem versum.

De consecratione.
De consecratione.
De consecratione.
De consecratione.

DE ACCES. AD ALTA.

Hunc humiliat, & hunc exaltat: quia calix in manu Domini, vini meri plenus misto. Vinum hic representat nobis diuinitatem, licet non eam contineant adhuc vini species, sicut post consecrationem continebunt, seu verius velabunt vnitatem humanitati, corpori, & sanguini. Eapropter cum magna reuerentia administratio hæc fiebat, delatioq; administrationis ad altare, prout Dionysius ait, in ecclesia primitiua. Ideo non bene dicitur vinum: Damus gloriam Deo, qui misericorditer Iudæum humiliat, Christianum exaltat, quia calicis præclari meraco vino Christianum potat, dum ad supernas felicitates eum destinat, fecibus autem Iudæum: dum poenas luiturū iustè sancitum est: pro non suscepto Messia. Funditur autem parum vini in terram, ad insinuandā misericordiam, qua descendit in terram, in opere incarnationis. Postea sacerdos benedicit aquam in vrceolo, & fundit parum eius in terram, & sic administrat in calice, dicens: In nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Ex latere domini nostri Iesu Christi sanguis & aqua exiuisse perhibetur, & ideo pariter commisceamus, vt omnipotens, & misericors Deus vtrunq; ad medelam animarum nostrarum sanctificare dignetur, per Christum dominum nostrum, Amen.

Representat aqua fideles populos, vnitos sanctissimæ diuinitati per sacramenta ecclesiastica in vnitare charitatis, & gratiæ: & ita datur benedictio: qua videlicet egent Christi fideles, quan-
 diu

diu viuunt in hoc seculo.

Fit hæc commistio aquæ cum vino, quia Christus Dominus, prout Damascenus ait, accipiens calicem ex vino, & aqua tradidit discipulis. Hieronymus etiam ait, in eucharistia non debet offerri tantum aqua, sed vinum cum aqua mistum: quia & vinum fuit in redemptionis nostræ mysterium, quum dicit: Non bibam à modo ex hoc genimine vitis. Et aqua mistum post cœnam dabatur. Sed & de latere eius, quod lancea perforatum est, aqua cum sanguine est egressa. Hæc ille. Quia autem aliqui sobrietatis fallebantur imagine, alij indocta temeritate, vel aquam sine vino, vel vinum sine aqua offerebant ad consecrationem. Ideo Alexander sextus à Petro, & primus huius nominis, circa annos Domini. 121. statuit vinum aqua permistum consecrari. Sicut & iam olim Salomon prophetauerat, dicens de sapientia, quòd miscuisset vinum, secundum intellectum Cypriani, ad Celium, lib. 2.

Dama. lib. 4. de fide. c. 14.

Hiero. 4. heb. super Paral. vbi de David aquam dei. Io. 19.

De con. sec. d. 2. Cap. 1.

Prover. bioru 5. a. Cypriani 2.

Post hæc imponit sacerdos hostiam patinæ, sine aliqua benedictione, quia repræsentat etiam hostia nunc corpus Christi mysticum, in quo vniuntur fideles ipsi Deo, & ideo nec benedicuntur: videatur tamen ne sit corrosa, fracta, vel maculata.

Sacerdos postea stans in altari medio disponit corporalia, & locat calicem in parte epistolæ suæ per corporalia, iuxta aram, quæ tantæ debet esse capacitatis, quòd capiat calicem, & hostiã com-

DE CONFESIONE.

petenter distātes. Finitis his redit ad cornu Euangeliij, vbi induit se, dicens:

Ingressus angelus ad eam dixit: Ave gratia plena, Dominus tecum: & respondens Maria, dixit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.

Hæc dicens inter eundem, post osculatur casulam, & dicit orationem sequentem,

Domine Iesu Christe, qui dixisti: Iugum meū suauē est, & onus meum leue: præsta, vt sic illud deportare valeam, qualiter cōsequi merear tuam gratiam, Amen.

Petitur consummatio sub lege Christi, qua nuptiali veste Christianus vestitur: repræsentat coccineam vestem Christi, qua illusus fuit à Pilato, & idcirco debet esse ad latera curta. In huius autem vestimenti acceptione beatus Vincentius Ferrer incarnationem sanctissimam recordabatur, qua verbū diuinū induit humanitatē nostrā.

DE CONFESIONE, ET præcedentibus sacram liturgiam,

Cap. VI.

XPLETIS QUÆ NOS PRÆ-
monuisse oportuit, veniamus ad
Missæ decursum. Sacerdos in cornu
Euangelij existens, iturus ad gradus
altaris

altaris gratiam spiritus sancti implorans, elevat manus expensas in altum, & post coniungendo eas facit crucem in digitis pollicibus utriusque manus, imponendo dextrum sinistro, & osculatur crucem dicens:

Veni sancte spiritus, reple tuorum corda fidelium, & tui amoris in eis ignem accende.

Non dubium, quod si sacerdos dispositus & devotus accedit ad tantum sacrificium, spiritus sanctus superueniet in illum, & cor eius inflammabit, intellectum diriget & mentem. Et inter eundem ad gradus altaris specificat hoc idem sacerdos, dicens:

Vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me.

Eleuauit manus Abraham dicens: Leuaui manus meas ad dominum Deum excelsum. Eleuauit item Moyses orans, dum pugnaret Iosue contra Amalech, & vicit. Vnde & mos inoleuit orandi manibus in celum protensis, prout Nehemias. Et respondit omnis populus: Amen, amen, eleuans manus suas. Idem habetur. Esdrae. 9. adnotat & hoc David in psalmo, Eleuatio (dicens) manuum mearum, sacrificium vespertinum. Item psalmo alio: In noctibus extollite manus vestras in sancta. Dominus item eleuatis manibus benedixit discipulis. Ex quo Apostolus ait: Volo ergo viros orare in omni loco, leuantes puras ma-

Gene. 14. 8.
Exod. 17. d.
Nehem. 8. b.
Esdrae. 9. adnot.
Psalm. 140. 2.
Luc. 24. 8.
1. Ti. 2.

DE CONFESSIONE.

nus &c. Sic ergo orātes leuamus in calū manus im-
plorātes aduentū spūssancti, dū dicim⁹: Veni sancte
spiritus, & plicatis manibus ad pectus, seu iunctis,
dicimus: Vias tuā Dñe &c. Si sacerdos non fuerit
indutus in cornu altaris, sed alio loco, siue sit mensa
iuxta posita, siue aliud aliqd: dicto Veni sancte spiri-
tus, in loco in quo indutus est, poterit dicere versum
hūc inter eundū: Vias tuas Domine, his vel ter, quo-
ties oportuerit, quousq; perueniat ad gradus alta-
ris, vbi dicet:

**Per signū sanctæ crucis de inimicis no-
stris libera nos Domine, Deus noster.**

Facit crucē in frōte cū digito pollice, & postea ma-
nu tota signat se à capite vsq; ad cingulū, & ab hu-
mero sinistro ad dextrū, dicens: **Crux**

In noīe patris, & filij, & spiritus sancti.

Petitū cōuersio ad deum de mala & sinistra con-
uersatione ad bonā & dextrā. Insuper & infusio gra-
tiæ Dei à capite ad cingulū, id est à principio & ele-
ctiōe, in aliqua bona cogitatiōe vsq; ad opus, & exe-
cutionem habetur hoc ex ordinatione Dñi, Mat. 28.

Sancti spiritus adsit nobis gratia.

Respondetur,

AMEN.

Dicit Robertū Frācie regē edidisse sequentiā illā, quę
incipit. Sancti spiri. cū respōsorijs illis, O Iuda & Ie-
rusalē. Et Cornelius Cēturio: & Allelu ia, Eripe me:
ab ecclīa aut sumpta fuit hęc cōpositio, quia valde
cōmoda est ad initiū cuiuslibet sc̄ti negotij, Fuit aut
hoc tēporibus Papę bñdicti octauī, qui fuit à beato

Petro.

Petro. 150. ad annos Dñi. 1012. Sumit autē ex multis passionibus sacre scripture, vbi post deprecationē à sacerdotibus vel rectoribus factā acclamabat populus, Amē. Patet in Esdra, & pluribus alijs locis, psequit sacerdos.

Introibo ad altare Dei, Respondet.

Ad deum qui lætificat iuuentutē meā.

Versus est psal. 42. & proponitur intētio sacerdotibus: videlicet reuereri & adorare Dominum. Antiquitus post hunc versum dicebatur totus psalmus: Iudica me Deus, ex ordinatione Papæ Pōtiani, qui fuit à beato Petro decimus octauus, circa annos domini. 532. & multis ecclesijs Hispaniæ seruator adhuc.

Cōfitemini Domino, quoniā bonus:

Quoniam in seculū misericordia eius.

Proponit fidelibus magnificentia diuinæ misericordiæ, quod dat liberaliter omnibus ea, quæ sunt nostra ad salutē, quæ nō nisi in seruitute Dei est, & quoniā non est exhausta sua liberalitas aut facultas, sed vsq; adhuc ab initio perseverat & vsq; in seculum seculi. Psal. est. 117. Humiliat se sacerdos dicturus cōfessionē.

Confiteor deo Omipotēti, & gloriosæ beatæ Mariæ semp virgini, bctō Micha. archangelo, bctō Ioh. baptis. sc̄tis aposto. Pet. & Pau. & oib; sc̄tis, & vobis fratres.

Pontianus Papa supra dictus statuit fieri cōfessionē ante Missam, quia iustus in principio accusator est sui. Et quia multis sint formæ confessionis generalis huiusmodi, tñ placuit hic formā eā ponere, qua vti sanctissimus & beatissimus dñs. noster Paulus tertius

DE CONFESIONE.

hodie feliciter ecclesiam tenens, qui nos dum Roma ageremus, anno Domini. 1540. multis gratijs de sua innata benignitate fauorabiliter prosequutus est, licet immeritos. Aliqui sacerdotes quando faciunt confessionem, faciunt mentionem illius sancti, vel sanctæ, cuius Missam sunt lecturi, vel cui altare illud, in quo celebraturi sunt dicatum est, addentes prædictis, & beato Vincentio, vel beatæ Margaritæ, vel &c.

Et est aduertendus ordo hic inter sanctos, quos nostræ huius confessionis testes facimus & intercessores: quia debet esse, secundum quod sancta nunc ecclesia vtitur in lætanis.

Quia peccaui nimis cogitatione, verbo, & opere, mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa. Ideo precor beatam Mariam semper virginem, beatum Michaellem archangelum, beatum Iohannem baptistam sanctos & vos fratres, orate pro me Dominum Deum nostrum.

Laudabilis consuetudo fuit inter Christianos antiquos dicere confessionem in primo ingressu ecclesiæ coram sacramento sanctissimo: si ibi reseruatur. Caueatur tamen sacerdos facere aliquã specialem peccatorum in hac confessione, quia non licet facere nisi generalem. Sequitur responsio,

Misereatur

Misereatur tui Omnipotens deus,
& dimissis peccatis tuis perducatur te
ad vitam æternam, Amen.

Oratio est hæc deprecatiua, quæ à circumstanti-
bus desideratur sacerdoti liberatio, & remissio
peccatorum, sicq; postulatur à Deo: sed non est
absolutio. Postea facit populus vel minister con-
fessionem positus ad partem Epistolæ, ubi repo-
nendæ sunt ampulæ administrationis & sacerdos
respondet,

Deo gratias. Misereatur vestri
omnipotens deus, & dimissis pecca-
tis vestris perducatur vos dominus nos-
ter Iesus Christus cum suis sanctis
in vitam æternam, Amen.

Hæc particula, Deo gratias, sumitur ex consue-
tudine ecclesiæ, quæ à Christo habuit vocabu-
lum hoc gratias agendi. Sicut enim iam supra di-
ctum est, primus Christus legitur in scriptura ca-
nonica noui testamenti gratias egisse Deo: quum
de nullo alio legitur in scriptura veteris testamen-
ti, quæ apud Hebræos canonica habeatur, quod
de proposito sub nomine gratiarum actionis Deo
gratias egerit: quia primus Christus & solus is,
qui retribuit Domino pro omnibus, quæ Domi-
nus mundo tribuerat calicem salutaris. Iuxta quod
Paulus hortatur nos, in omnibus gratias agere.

1. Thef.
3. d.

Vnde & beata Maria habuit in vltimo dicere tem-

DE CONFESSIONE.

per, Deo gratias, quādo alicui occurrebat, prout dicit Hieronymus, & ab ea sumptus modus hic est salutandi inter personas religiosas. Est etiam hæc oratio deprecatoria, & sic quando dicit sacerdos · Misereatur &c. eleuat manus expensas in cælum, & post descendendo iungit manus rectas, & facit crucē in pollicibus, superponēdo dextrū sinistro: & quando dicit, Iesus, osculatur crucem illam factam. Sic est consuetudo introducta à beato Andrea, qui legitur ita fecisse.

Indulgentiam, absolutionem, & remissionem peccatorum vestrorum tribuat vobis omnipotens, & misericors dominus, Amen.

Facit hic signum crucis manu dextrā in modū absoluentis, & remittuntur venialia, imponit tunc sinistram manum pectori. Quidam referunt Damaso institutionem hanc dicendi confessionem ante Missam, & quod rogatu Hieronymi sic instituerit: potuit tamen fuisse, vt institutione Pontiani iam dilabente, revalidauerit eam Damasus. Deinde subdit sacerdos:

Adiutorium nostrum in nomine domini: Qui fecit cælum & terram.

Ex psalmo. 123. confortatur animus Christianus in diuino presidio, quoniam semper nobiscum Dominus, & vsq; ad consummationem seculi, prout Matthæus.

Matth.
vlti.

Sit nomen domini benedictum:
Ex hoc nunc, & vsq; in seculum.

Ex psalmo. 112. acclamatur Domino laus, & benedictio, per secula cuncta, & ponitur statim benedictio nostra per orationem Dominicam, in qua ostendit magnificencia Dei, & ideo dicitur:

Benedicamus domino: deo gratias. Pater noster. Et ne nos inducas in tentationē: sed libera nos à malo.

Erigit se sacerdos, & accedit ad altare.

Deus tu cōuersus viuificabis nos: Exaudi
Et plebs tua lætabitur in te. bilis es
Ostende nobis domine misericordiam tuam: sto.
Et salutare tuum da nobis. Domine Ad pac
exaudi orationem meam: Et clamor gēdum
meus ad te veniat. Oremus. sacrifis
cium.
Efficāti
da sacra
mento.

Omnes isti versiculi sumuntur ex psalmis. Primus & secundus ex psal. 84. Benedixisti Domine terram tuam. Tertius est ex psal. 101.

Aufer à nobis domine cunctas iniquitates nostras, vt ad sancta sanctorum mereamur puris mentibus introire, per Christum dominum nostrum.

Hanc orationem, sicut & cætera alia quæ non fuerint expressa dici altè, debet dicere sacerdos vo

ce submissa, sic quod astantes non audiant. Et sic ex more antiquo erat ecclesia, quod nemo audiens Missam intrabat cancellos sacelli, prout Bonifacius Papa. 2. huius nominis, qui fuit quinquagesimus sextus à beato Petro, anno Do. 531. ordinavit. Sacerdos dicēs hæc verba accedit ad altare.

Scito autem quæ sunt intelligibili voce dicenda, & quæ sub silentio. Primò omnia illa præmissa ab eo loco, quo indutus sacerdos tendit versus gradus altaris, dicens: Vias tuas Domine, vsque ad hanc orationem exclusiue: Aufer à nobis Domine, debet dicere altè, præter Pater noster, quod, dicitur sub silentio. Item Introitus, cum Gloria patri, Kyrie eleeson, Gloria in excelsis. Dominus vobiscum: Oremus, flectamus genua leuate, quando debent dici, Oratio, Prophetiæ, Epistola, Responsorium, Graduale, Alleluia, Tractus, Euangelium, Credo, Dominus vobiscum, Offertorium, Orate fratres, Per omnia secula seculorum, Præfatio, Sanctus, Nobis quoq; peccatoribus, Per omnia secula seculorum, Pax domini, Agnus Dei, Pax tecum, Domine non sum dignus, Cōmunio, Dominus vobiscum, Postcommunio, Humiliate capita vestra Deo: Dominus vobiscū, Ite Missa est, vel Benedicamus Domino, vel, Requiescant in pace, Benedicat vos omnipotens Deus &c. Omnia hæc debent dici alta voce & intelligibili. Reliqua omnia debent dici voce submissa, sic quòd à circumstantibus non audiantur plenè. Non tamen quòd dicantur voce

Inarticulata, & sine prolatione, quia hoc nullatenus debet fieri: quia debent omnia, quæ in Missa scribuntur legi, & dici voce formata, & articulata: nam alias non diceretur Missa. Hæc omnia notauit Iohannes Kuckardus in ceremoniali Romano.

DE PRIMA PARTE MISSAE,

Cap. VII.

ACCEDENS AD ALTARE sanctum sacerdos dicit orationem sequentem: & quando incipit dicere: Cōscientias nostras, facit crucem super pectus suum dextro pollice, & interim sinistram manum ponit super vmbilicum suum, parum infra locum vbi crucem facit: & quando dicit, Visitando purifica, facit eodem pollice crucem super altare, videlicet super corporalia, & quando dicit, Iesus Christus, humiliando se osculabitur eam crucem.

Conscientias nostras, quæsumus domine, visitādo purifica, vt veniens Iesus Christus filius tuus dominus noster cum omnibus sanctis, paratā sibi in nobis inueniat mansionem.

Qui tecum &c.

Quis fuerit autor duarum harum orationum,

DE PRIMA PARTE MISSÆ.

Aufer à nobis, & Conscientias nostras, nondum inueni, quicumq; tamen fuerit, sancta mater ecclesia eis vtitur. Petitur à Domino per eas congrua dispositio ad celebrandum in beneplacito suo.

Dicta præcedente oratione, salutatur crucem in altari positam sacerdos ex antiquo more, quo ante liturgiam sancti apostoli soliti erant crucem salutare, dicens:

Salve crux pretiosa, quæ in sanguine Christi dedicata es, & ex membris eius tanquam margaritis ornata.

Linus Papa primus post Petrum scribens ecclesijs orientalibus de passione beati Petri Græco sermone, refert dixisse beatum Petrum coram cruce genibus flexis orationem hanc, quando Romæ in monte aureo crucifigendus erat; idem quoq; legitur fecisse in Achaia beatus Andreas, quando passurus erat.

In tuo conspectu, quæsumus domine, munera nostra sint placita: vt nos tibi semper placere valeam⁹, per Christum dominum nostrum.

Autumor hanc orationem esse editam à beato Celestino Papa primo huius nominis, & .44. à beato Petro, circa annos Domini .427. quem legi fuisse studiosissimum circa Missæ celebrationem, & instituisse dici psalmos ante Missam, prout iam supra dictum est.

In aliquibus ecclesijs est consuetudo dicendi orationem sequentem, post *Aufer à nobis.*

Oramus te domine, vt per merita sanctorum tuorum, quorum reliquie hic sunt, & omnium aliorum sanctorum indulgere digneris omnia peccata mea, Amen.

Instituit Papa Felix primus huius nominis, & 26. à bea. o Petro circa annos Domini. 267. Missas non celebrari, nisi super memorias martyrū, aut in locis consecratis, videlicet ecclesijs. Postmodum conciliū Africanum statuit nō dici, nisi super memorias martyrum, si extra ecclesiā conuentualem dicantur, & ponit de cons. d. i. placuit. Et sic Felix fecit hanc orationem, *Oramus te. Dictis orationibus istis ad medium altaris, explicat corporalia sacerdos & interim dicit: Nos autem gloriari oportet in cruce Dñi nostri Iesu Christi, in quo est salus, vita, & resurrectio nostra, per quem saluati & liberati sumus.*

De con
sec. d. i.
Sicu.
nō alijs.

De con
se. d. i.
placuit

Explicatis corporalibus, procedit sacerdos de medio altaris ad cornu Epistolę ad legendum Introitum, & inter eundum dicit versus: *Adiuutorium nostrum in nomine Domini. Sit nomen Domini benedictum. In nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Et signat se à capite vsq; ad vmbilicum, & humero sinistro ad dextrum: Sicq; dicit Introitum totum cum Gloria patri. Et iterum signat se dicendo. In nomine patris, & filij, & spiritus*

ritus sancti, & repetit Introitum vsq; ad versum, sicut iam supra dictum est.

Salve sancta parens, enixa puerpera regem, &c.

Suscipimus pro sacro textu declarando Missam beatæ virginis Dei genitricis Mariæ, quæ nostra mediatrix est, vt impetret à filio suo gratiam spiritus sancti ad verum, germanumq; sensum sanctorum verborum Missæ reddendum. Dicto Introitu redit sacerdos ad altaris medium, dicens inter eundem: Kyrie eleeson,

kyrie eleeson, kyrie eleeson, kyrie eleeson. Christe eleeson, Christe eleeson, Christe eleeson. kyrie eleeson, kyrie eleeson, kyrie eleeson.

Incipit sacerdos, & ipse finit, dicens quinquies, respondens autem dicit quater. Petitur diuina misericordia; Nam Kyrie, idem est quod Domine, & eleeson miserere, quasi dicat, Christe miserere, Dñe miserere, nouies. Efficacia verborum istorum in hoc maxime coniectatur, quod sancta mater ecclesia ab eis auspicatur in letanijs exauditionem suam, quando sanctorum suffragia exposcit. Syluester primus huius nominis, qui dominium ecclesiæ suscepit ab imperatore Constantino, circa annos Domini, 315. statuit ter cantari, Kyrie eleeson, Christe eleeson, Kyrie eleeson, ex vsu Græcicæ ecclesiæ; sed Gregorius primus, prout iam supra dictum

ctum est, statuit nouies decantari, pro numero nouem ordinum angelorum: patet, quod ipsemet in epistola quadam testatur, vt per hoc designetur, nedum ab hominibus Christi aduentum desideratum, verum ab angelis. In ecclesia Græca promiscuè cantabatur à clericis & sacerdotibus: sed beatus Gregorius prædictus ordinauit, quod de cætero in ecclesia Latina decantaretur à clericis solis.

Greg.
in reg.
lib. 7.
ca. 63.

**Gloria in excelsis Deo: & in terra
pax hominibus bonæ uoluntatis.**

Thelesphorus hoc canticum lætitiæ angelorum statuit cantari in Missa, sicut iam supra dictum est. In quo Dominicæ incarnationis notatur importantia: uidelicet, gloria Deo in sedibus sublimibus excelsis, & hominibus iam pax in terra apud eos, post tanta discrimina rerum, tot, & tantas iacturas, quum iam & homines bonam uoluntatem habere cœperint, quod in Maria & Ioseph post Christum hominem exordium sumpterat. Aduerte quod angeli hoc solum decantant uoce formata, prout Lucæ secundo habetur. Et sic antiquitus in Missa solum decantabatur angelorum cõpositio apud Christianos primos. Sed postea dicitur Hilarium Pictauorum episcopum complexisse hymnũ eum usq; ad finem sicut modò cantatur: & completum sic institutum decantari à Papa Symmacho. 52. à beato Petro, circa annos Domini. 501. Tamen Innocentius ter-

Luc. 2.

DE PRI. PAR. MISSÆ.

tius huius nominis. 172. à beato Petro, circa annos Domini. 1197. recitat completum fuisse, non ab Hilario, sed à Thelesphoro beato, & a se institutum cantari, de quo iam satis supra.

Laudamus te, benedicimus te, adoramus te, glorificam⁹ te, gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam.

Quando sacerdos dicit, Gloria in excelsis Deo, eleuat manus expansas in celum, & iungit quando dicit, Gratias agimus, humiliat se aliquantulum ut corporis gestus conformet verbis.

Domine deus rex cęlestis, deus pater omnipotens: domine fili vnigenite Iesu Christe, Spiritus & alme orphanorum paraclete: domine deus agnus dei, filius patris, primogenitus Marię virginis matris, qui tollis peccata mundi, miserere nobis.

Damus laudes, & gratiarum actiones Domino, qui prophetarum compleuit vota, & desideria patrum, mittens filium suum, qui legem compleret: & ideo hoc cantico laudatur Trinitas & vnitas: Vnitas quidem ibi, Domine Deus rex cęlestis. Trinitas verò in reliquis: persona patris ibi: Deus pater omnipotens: persona filij ibi, Domine fili, persona spiritus sancti ibi; Cum sancto spiritu,

spiritu. Cætera adiacentia ad Christi pertinent conditiones, iuxta prophetarum vaticinia.

Qui tollis peccata mundi, suscipe deprecationem nostram, ad Mariæ gloriam. Qui sedes ad dexteram patris, miserere nobis. Quoniam tu solus sanctus, Mariam sanctificas. Tu solus Dominus, Mariam gubernans. Tu solus altissimus, Mariam coronans, Iesu Christe, cum sancto spiritu in gloria dei patris, Amen.

Particulæ istæ pertinentes ad beatam Virginem, appositæ sunt ex deuotione, & propter consuetudinem admissæ ab ecclesia Romana. Ad huc autem nondum mihi compertum est, quis earum autor fuerit. Dicuntur in festiuitatibus beatæ Mariæ, alias non, nisi legatur Missa de beata Maria. Totus tamen hymnus dicitur in officio, cuius matutinis cantatum fuerit; Te deum laudamus, exceptis ferijs secunda, tertia, & quarta Rogationum, ante festum Ascensionis; in quibus non dicitur, Gloria in Missa, licet dictum fuerit, Te deum laudamus, propter tempus paschale; item excepto die cœnæ Domini, & sabbatho sancto, in quibus dicitur, Gloria, & non dicitur, Te deum. Hymnus hic dicitur in altari medio, ex ecclesiæ Romanæ consuetudine, ibi inchoatur, & ibi completur ad notandam duorum populorum

DE PRI. PAR. MISSÆ.

vnionem, Iudæorum, & Gentiliū in vnum cor-
 pus Christi: item & angelorum & hominum in
 vnam ecclesiam: propter quod partem cantici hu-
 ius cantamus ab angelis editam, partem compo-
 sitam ab hominibus. Quando autem nominatur
 Iesus, fit humiliatio iuxta illud Apostoli: In no-
 mine Iesu omne genu flectatur: & idem fit in no-
 mine Maria, cum aliqua differentia. Hymno fini-
 to osculatur altare, ad innuendam Christi vni-
 onem cum ecclesia sua, quod semper representa-
 tur per osculum secundum, quod dicitur in canti-
 cis: Osculetur me osculo oris sui. Sed quoniam
 non fit quis de ecclesia, nisi per mundi crucifixio-
 nem in semetipso, iuxta illud Matthæi: Qui non
 accipit crucem suam, & sequitur me, non est me
 dignus. Ideo primus sacerdos cruce se signat, an-
 tequam osculetur altare, & hoc semper seruatur,
 quum sacerdos salutatur populum versus ad eum.

Dominus vobiscum.

Respondetur,

Et cum spiritu tuo.

Vertit se populo sacerdos, & salutatur eum ma-
 nibus expansis, & quando est iam versus popu-
 lo, & dicit, vobiscum, iungit manus, quasi signās,
 & comprehendens omnes astantes. Sumitur ver-
 bum hoc ex libro Ruth, quo salutauit Booz mes-
 sores suos: Responsorium verò ex Epistola Pauli
 ad Timotheum, vbi dicit sic, Dominus Iesus sic
 cum spiritu tuo. Sother Papa duodecimus post
 beatū

beatum Petrum, anno. 174. ostendit ex vsu ab antiquo seruato salutari populum per, Dominus vobiscum: Vnde constat falsum dixisse eos, qui hoc inuentū asserunt Symmachi, qui fuit. 52. post beatum Petrum. anno. 101. Considerandū autem quòd beatus Gregorius in ordinatione vltima sui Missalis, septies salutari populum ordinauit distinctis interuallis, quum in officio Ambrosiano aliquoties dicatur septies Dominus vobiscū, Dominus vobiscum, Dominus vobiscum, Dominus vobiscum, Dominus vobiscum, Dominus vobiscum, Dominus vobiscum. Quæ Grægoriana ordinatio quadrat cum septem partibus Missæ, prout iam satis in prologo. Septem autem fuere Domini apparitiones in die resurrectionis suæ, quibus leuamen suis magnum Dominus dedit ab opprimentibus malis. Nam beatam Virginem mœror & luctus opprimebat: apostolos, & discipulos diffidentia fidem confuscans: apparens autem Dominus matri, gaudio repleuit animam eius, Magdalene aperuit oculos intellectus, sicut & discipulis in Emaus, apostolis præbuit te contrectādum, sicq; leuauit eos ad fidem firmam & vniuersalem, supra id quod ipsi poterant ex seipsis dans spiritum credendi in se. Septem itaq; potiores fuerunt Domini apparitiones in ea die resurrectionis sanctæ. Primò enim apparuit gloriosæ matri, licet non scribatur hoc in euangelijs, quia matris relatio non erat factura fidem iudeis incredulis. Et hæc apparitio notatur in ea saluta-

De consec. d. j.
hoc quo
que des
cundus

Lucæ 24. c. **1. Cor.** 15. a. **Hieronymus** de viri. illustri. bus. **Matth.** 28. b. **Lucæ** 24. c. **Ioh. 20.**

tione, qua sub diuersa forma salutat populum sacerdos, dicēs: Pax Domini sit semper vobiscum. Secundò, apparuit Dominus Petro, iuxta illud Lucæ, Apparuit Simoni. Tertiò apparuit Iacobo Alphæi, iuxta Paulum. Dicit autē Hieronymus libro de viris illustribus, quòd Dominus apparuit Iacobo die suæ resurrectionis, dicens ei: Comede frater, quia filius hominis iam surrexit à mortuis. Idē dicit Nicodemus in Euangelio Nazaræorum. Quartò apparuit Magdalenz iuxta Marcum. Quintò, apparuit mulieribus, quæ cum Magdalena ierant reuertentibus à monumento, dicens: Auete, iuxta Matthæum. Sextò, apparuit discipulis duobus in Emaus iuxta Lucā. Postremò eadem ipsa die apparuit decem discipulis congregatis, ianuis clausis propter metū Iudæorum, & dixit eis: Pax vobis, iuxta Iohannem. Itaq; de istis septem apparitionibus, quæ ipsa die resurrectionis Dominicæ factæ fuerunt, assumptæ sunt salutationes istæ septem in Missa: vt quemadmodum Dominus dedit n̄s, quibus apparuit per præsentiam suam, spiritum superiorem viribus eorum, ita & inodò comprecatur sacerdos, vt faciat deoq; spiritum gratiæ suæ ad attentius deuotiusq; adsistendum actioni illi sacræ.

Oremus : Concede nos famulos tuos, quæsumus domine deus &c.

Quis fuerit Collectarum autor cronographi variè senserunt, quidam Symmacho, qui quinquages

quagesimus secundus post beatum Petrum fuit,
 anno. 507. alij Gelasio, qui fuit quinquagesimus
 post Petrum, anno. 494. tribuunt. Sed cōstat, quia
 neutri certum affirmarūt: quoniam Innocentius,
 qui fuit quadragesimus primus post Petrum, an-
 no. 407. fecit orationem illam: A cunctis nos, quæ
 sumus Domine, mētis, & corporis, &c. Augusti-
 nus etiam contemporaneus eius fecit orationem
 illam: Deus, qui viuorum simul & mortuorum
 dominaris, &c. Itaq; iam ante Symmachum, &
 Gelasium vsus erat Collectarum in ecclesia. Di-
 ctum fuit autem supra iam, quod ex apostolorū
 constitutione vsus Collectarum in ecclesia fuit
 introductus, ex testimonijs Tertulliani, Diony-
 sij, & Clementis Petri proximi successoris. Hic
 sunt duo aduertenda: primum, quod si est dicen-
 da prophetia temporibus ferialibus post dictum
 Kyrie eleeson, non dicitur, Dominus vobiscum.
 Sed reuertitur sacerdos ad cornu Epistolæ, & di-
 cit, Oremus, quando redit ad Missale, & tunc di-
 cit, flectamus genua, leuate: quando debent dici,
 & dicit orationem manibus expansis mediocri-
 ter. Sic quod eleuatio earum non fit super hume-
 ros, & vna manus alterā respiciat. Et debet Missale
 sic esse positum in altari, quod medium Missale
 respiciat ad cornu posterius altaris: ita quod
 non sit Missale positū rectum in altari, sed quasi
 transuersaliter. Hoc autem fit, quia sacerdos orat
 ad quatuor mundi partes, vt in ceremonijs suis
 representet conuocationem ad Christum, & eius

Oratio
 fit ad
 quatuor
 mundi
 partes

fidem à quatuor partibus mundi: item vt ostendatur salubre esse sacrificium istud sanctum orbi toti per quatuor angulos mundi notato, pro quo fuit facta Christi redemptio: Orat ad occidentem, quando vertit se ad populum salutans eum, dicens, Dominus vobiscum. Orat ad orientem, quando est in medio altari; nam sic debet esse altare dispositum, quòd ad orientem respiciat sacerdos stans in medio eius. Orat ad meridiem, quando dicit Introitum, Orationem, Epistolam, & cætera omnia, quæ in cornu Epistolæ dicuntur. Orat ad aquilonem, quando dicit Euangelium & Offertorium. Fit autem oratio ad orientem, vt peccata deleantur, quæ ab oriente per Adam venerunt in posteros: ad occidentem, quia quando Christus obiit ad occidentem respiciebat: ad meridiem, quia a meridie sperabatur venturus Messias Iudæis: iuxta illud, Deus ab austro veniet, & sanctus de monte Pharam, qui mons ad meridiem positus est terræ sanctæ: ad aquilonem oratio fit, quia a diabolo præcessit peccati suasio qui per aquilonem notatur, quum dicitur, Ab aquilone pandetur omne malum. Orare autem, prout Tertullianus ait, geniculis poenitentis est. Vnde mos in quadragesima flectendi genua. Qui autem stans orat, tanquam iam veniam consequutus grarias agit. Publicanus stans dicit orasse a Luca: sed Stephanus genibus positus clamavit ad Dominum, Actuum. 7. sedendo autem oravit & David coram Domino: vt dicit textus: quumq̃

Hab. 3.

Hie. 1. c.
Tertul.
de coro
na mil
tis.

Lucæ
18 c.
Act. 7. 8

quumq; venisset rex, & sedisset coram Domino, dixit &c. vbi Augustinus multa dicit de oratione à sedentibus facta: nam & Elias sedens orauit, & pluuiam impetrauit: sed neq; prohibemur iacentes orare, iuxta psalmum: Lauabo, per singulas noctes lachrymis meis stratum meum rigabo. Secundum aduertendum, quod vsq; ad conclusionem orationis tenentur manus expansæ, & in ipsa conclusione orationis iunguntur, quando dicit, Per Dominum nostrum, vel alias si aliter debet concludi. Et quando nominat Iesum, humiliet se mediocriter sacerdos: post dicit alias orationes, si diciturus est, & concluduntur omnes sub conclusione vltimæ. In ordine autem earum seruabitur ordo lætaniæ, videlicet, primò ponetur oratio pertinens ad sanctissimam Trinitatem siue aliquam eius personam: dein crucis, vel defunctorum, quia ad filium pertinent, qui secunda persona in triade est: Deinde oratio beatæ Mariæ, postea angelorum, post hæc apostolorum, & sic cõsequenter. Seruato tamen quod si commemoratio fiat de spiritu sancto & de defunctis, ponatur prior oratio defunctorum, quia ad secundam personam attinet: & post eam oratio de spiritu sancto, qui tertia persona in diuinis est. De numero verò orationum siue collectarum dicitur, quod beatus Petrus apostolus ter precari solitus erat, ideo tres collectæ dici debent. Quando autem ecclesia determinat fieri collectas aliquorum sanctorum, prout in octauis natalis Domini, non sunt præ-

j. Para.
17.3. Reg.
18 g.

Quot
 oratio-
 nes des-
 hēt dis-
 ci i Mis-
 sa.

DE SEC. PAR. MISSÆ.

termittendæ ad surrogandum collectas alias loco earum, quæ sunt de sancto Stephano, Iohanne, & Innocentibus: sed quando non determinat, sic debet in Missa ordo seruari, qui in officio seruatus est: puta, si fit officium de sancto aliquo, & commemoratio alterius, debet ita fieri in Missa: Si autem voluerit sacerdos pro deuotione alias collectas dicere, poterit tres, vel quinque, vel septem legere, seruato semper impari numero. Sed non debet ultra septem progredi: quia septem tantum orare nos docuit Dominus petitiones, in oratione sua, Pater noster. Papa Clemens primus huius nominis, post Petrum verò tertius, anno Domini. 93. & Anacletus quartus à Petro, anno. 102. instituerunt dici, Amē ab astantibus, vt habetur 1. Paral. 16. orantibus sacerdotibus: benedictus Dominus Deus Israel ab æterno, & vsq; in æternū, & dicat omnis populus, Amē, & hymnū Deo.

Et hæc de prima parte Missæ.

Matth.
6.b.

j. Para.
16.d.

SEQVITVR SECVNDATA

pars Missæ,

Cap. VIII.

Lectio libri sapientiæ. Ab initio, & ante secula creata sum, &c.

XPLETA PRIMA PARTE
Missæ, quæ vocatur preparatio, qua videlicet preparatur populus per orationem ad mysterium celebrandum, accedit secunda pars, quæ à quibus

quibusdam dispositio nominatur, qua per confidentiam disponitur populus ad mysterij consequendum effectum, sicut per præcedentia paratus est ad deuotionem. Continet autem hæc pars, ab Epistola usque ad Offertorium. Innocentius tertius huius nominis dicit Epistolam repræsentare officium baptiste Iohannis præcursoris Domini, qui uidelicet animos disponebat rudes Iudeorum ad venturam statim post se doctrinam salutis, dicens: Pœnitentiã agite, appropinquabit enim regnum celorum. Dicuntur epistolæ Pauli manibus iunctis, cæteræ verò manibus plicatis, vel quomodo visum fuerit melius sacerdoti celebranti.

Benedicta & venerabilis es sacra virgo Maria, quæ sine, &c.

Lecta Epistola succedit Responsorium, quod habet multas partes, scilicet, Graduale, Alleluia, vel Tractum. Graduale, prout Rabanus ait, ideo Rabanus sic vocatur, quia olim ad gradus ambonis, siue pulpiti in quo lecta erat Epistola, cantabatur: Designabaturque discipulorum sequelam ad illud magistrum quod in Epistola designatum fuerat. Tempore autem Innocentij tertij mutatus fuerat locus, & quum antè ad gradus decantaretur Epistola, iam tunc inoleuerat usus, vt ad gradus decantaretur altaris, quod etiã postea temporis discursu sublatum est. Ponitur versus in Graduali, vt significet veram pœnitentiam non nisi per reuersionem ad cor, posse fieri. Cantatur Alleluia, prout Hieronymus ait, ex usu ecclesiæ Hierosolymitanæ: sicque Damascus

instituit cantari. Temporis autem discursu exole-
 tum restituit Gregorius. Repræsentat autem gau-
 dium, quod ex propinquitate regni cælorum ha-
 buerunt sequaces sanctæ doctrinæ: nobis autem
 insinuat cordialem lætitiã, quam Dominus in-
 fundit in cordibus eorum, qui Christi disciplinã
 amplectuntur. Tractus ponitur loco Alleluia,
 ex institutione Papæ Symmachi, qui fuit. 52. post
 beatum Petrum anno. 101. Repræsentat nobis, &
 ob oculos ponit incolatus vitæ huius prolixita-
 tem, ac miserias protractas inter obediendum le-
 gi euangelicæ. Prosa ex institutione Papæ Nico-
 lai, qui fuit. 107. post Petrum, anno. 359. loco cu-
 iusdam pneumatis, quod quandoq; cantabatur
 post Alleluia, ad figurandam seu innuendam glo-
 riam illam, quam expectamus inenarrabilem. Et
 sic est compositio quædam, quæ videtur esse sine
 ordine ac mensura, quum tamen & ordinem &
 mensuram habeat certam. Seruantur Prosa ad-
 huc ex ecclesiæ ordinatione in præcipuis & po-
 tioribus solennitatibus prout sunt Natale Do-
 mini, Pascha, Pentecoste &c. fuere autem auto-
 res Sequentiarum, prout dicit Notherus abbas
 sancti Galli, Adam de sancto Victore, Herman-
 dus Contractus, & alij.

Expletis his, sacerdos accipit Missalem, & transfert eum ad locũ Euangelij, & quando est coram medio altari humiliat seipsum, & Missalem cruci, quæ est in medio altaris sita, & locat Missalem in parte vbi prius indutus fuit. Sin autem situat eum

eum, quòd medium eius respiciat de directo cor
nu posterioris altaris, & sit de transuerso positum.
Inter eundum autem dicit:

Munda cor meum, & labia mea
omnipotens deus, qui labia Esaia
prophetæ calculo mundasti ignito:
Ita me tua gratissima miseratione
mundare digneris, vt tuum sanctum
euangelium dignè valeam nuntiare,
per Christum dominum nostrum.

Petitur dispositio ad complendum ministeriũ
sicut factum fuit in Esaia, qui dicebat Domino
se inhabilem esse ad mandatũ eius exequendum.
Misit autem Dominus angelum, qui accepto tra
tione paruulo de igne magno altaris, inussit la
bia eius, ponens id intra os, linguam faciens expe
ditam, efficacemq; ad omnia Domini mandata.
Post hanc expetitionem, Missalemq; collocatũ,
sacerdos nõ mutans locum, vertit se ad medium
altaris, & dicit;

Iube domine benedicere. Respon
detur: Dominus sit in corde meo, & in
labijs meis ad pronuntiandum sanc
tum euāgelium domini nostri Iesu
Christi. In nomine patris, † & filij, &
spiritus sancti, Amen.

Petit sacerdos benedictionem à Domino ad

G

euangelium dicendum, vel si cum solennitate dicitur Missa, diaconus petit à sacerdote: quia is, qui prædicaturus est euangelium, debet esse missus, ne sit intrusus, qui sese ingesserit computandus inter eos, de quibus Iohannis. 10. Dominus dixit, Quotquot venerunt ante me, fures fuerunt & latrones. Vbi Augustinus ait: Venerunt, inquit, non qui missi sunt: quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Quum Missa dicitur pro defunctis, non petitur benedictio huiusmodi, quia non speratur fructus prædicationis animabus eis, quàm iam sint in termino. Quâdo dicitur, in corde meo, facit crucem super cor: quando dicit, in labijs, facit crucem super labia: & quando dicit, In nomine patris, signat se corpore toto. Quando autem dicebat, Iube Domine benedicere, eleuandę erant manus aliquantulum in cælum.

**Dominus vobiscum: Respondet,
Et cum spiritu tuo. Sequentia sancti
euangelij secundū Lucam. Respon-
detur, Gloria tibi domine, &c.**

Quando sacerdos dicit, Sequentia, facit crucem super principium euangelij quod lecturus est: & quando dicit, euangelij, signat labia sua: & quando dicit, secundum Lucam, signat pectus suum. Fit hoc, vt notetur Christiana prædicationis corde verbo, & opere, & quod non est verecundari nos de doctrina euangelica: imò gloria nostra tota in ea sita est. Solennitas circa lectionem euangelij in
loco

loco edito, Thelesphoro tribuitur. Quòd autem audientes debeât stare Anastasius ordinauit. fuit autem hic quadragesimus post beatum Petrum, anno. 404. & habetur de consec. d. i. Apostolica. Quando nominatur Iesus, aut Maria, debet inclinari caput, genuq; flecti ab omnibus. Finito euangelio, si non est pro defunctis, sacerdos osculatur textum, & dicit: Per euangelica dicta deleantur nostra delicta, vel si fuerit sancti Iohannis, dicit: Per sancti euangelij verbum, possideamus celeste regnum: minister verò dicit, Laus tibi Christe. Quum autem hæc secunda pars comprehendat Epistolam & Euangeliũ, non salutatur populus, nisi ad Euangelium: quia nostra confidentia in miserationibus Domini innititur, quæ sub tempore gratiæ, ad quas verba euangelica efficaciam habent: namq; verba vitæ sunt. Itaq; petitur auxilium diuinæ gratiæ, vt altius infideant peccatori, hæreantq; tenacius fructum suum factura.

De con
sec. d. r.
Aposto
lica.

Post hæc dicitur Symbolum.

Credo in vnum deum, patrẽ omnipotentem, factorem celi & terræ.

Syluester Papa tricesimus tertius post Petrum, & Constantinus imperator tricesimus septimus post Iulium Cæsarem, circa annos Domini. 320. congregauerunt concilium Nicenum in Nicæa ciuitate Bithyniæ contra Arrium, & tunc editum fuit Symbolum, in quo resoluitur tota fides distincta per quosdam articulos pertinentes ad

DE SEC. PAR. MISSÆ:

vnitatem diuinitatis, & personarum distinctio-
nem contra Arrium. Item & quosdam ad opus
creationis & redemptionis, ac glorificationis re-
spicientes. Sed non erat tam explicatum illud
symbolum Nicenum, quòd omnia contineret
explicite credenda. Vnde postea celebratum fuit
concilium Constantinopolitanum, quod fuit se-
cunda synodus sacrosancta temporibus Gratia-
ni, & Theodosij imperatorum à Damaso Papa
congregata contra Macedonium negantem spi-
ritum sanctum esse Deum, vt ait Gratianus in de-
creto: & ibi editum fuit symbolum multum simi-
le huic, quod nunc cantamus. Sed postea Dama-
sus concilium conuocans Romæ edidit symbo-
lum, quod nunc cantamus. Ad quod concilium
Græci conuocati nō interfuerunt, allegantes suas
excusationes, sicut habetur lib. 9. Casiodori de
historia tripartita cap. 14. & 16. Iussit autem Da-
masus cantari symbolum illud ibi editum. Sem-
per tamen retinet nomen Nicenæ synodi: quia ab
ea sumpsit originem. Nam Marcus Papa hoc in-
stituit post Syluestrum, vt quemadmodū in Ni-
cena synodo editū fuerat, cantaretur: post quam
ordinationem Damasus instituit cantari, secun-
dum quod explicatum fuit in concilio Constan-
tinopolitano: quum tamen iam ante istos omnes
in vsu esset introductum cantari symbolum ab
apostolis editum, vt ait Dionysius in ecclesia.
hierarchia, & hoc iam à tempore primitiuæ ec-
clesiæ.

Diony-
sius. ca.
3. Eccle.
Hierar.

Visibi

Visibilem omnium, & inuisibilem. Et in vnum dominum Iesum Christum, filium dei vnigenitum. Et ex patre natum ante omnia secula. Deum de deo, lumē de lumine, deum verum, de deo vero. Genitum, non factum consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de celis.

Hic sacerdos humiliet se, & flectat genua vsq̄ ad terram. Et dicendo: Et homo factus est, osculetur crucem factam digito pollice super corporalia, vel altaris limbum. Et quādo dicit, crucifixus, eleuat se. Aduerte tamen, quod non est consuetudinis ecclesiæ facere hoc a Pascha resurrectionis vsque ad Pentecosten: quoniam, prout iam supra ex Tertulliano annotauimus, orare geniculis pœnitentis est, & nondum adepti quæ postulat: orare autem stando, est gratias agentis pro imperato. Quoniam itaq̄ Christus resurgens sua nos resurrectione impleuit bonis, spiritumq̄ nouitatis dedit, vt veteris hominis conditionibus expurgatis, synceritatem vitæ nouæ teneamus, vsus est sanctæ matris ecclesiæ, ijs diebus quibus hoc celebramus, orare stando & non geniculis. Sicq̄ ad, incarnatus est, non flectuntur genua, sed stans sacerdos, osculatur crucem factam ex pollicibus

DE SEC. PAR. MISSÆ.

digitis vtriusq; manus insertis inter se. Item etiam in aliquibus ecclesijs ad eleuationem & ostensionem sanctissimi sacramenti non genu flectunt.

Et incarnatus est de spiritu sancto ex Maria virgine, Et homo factus est. † Crucifixus etiã pro nobis sub Pontio Pilato, passus & sepultus est. Et resurrexit tertia die secundum scripturas.

Aliqui sacerdotes ad representandum commodius mysteria Missæ (quoniam nihil nasci profuit, teste Gregorio, nisi redimi profuisset) manibus flexis vsq; ad hunc passum, resurrexit, & tunc erigunt se: & quando dicunt, ascendit ad cælos, leuant manus expansas ad cælos, & iungunt eas.

Et ascendit in cælum, sedet ad dexteram patris. Et iterum venturus est cum gloria iudicare viuos & mortuos: Cuius regni non erit finis. Et in spiritum sanctum dominum, & viuificantem. Qui ex patre filioq; procedit. Qui cum patre & filio simul adoratur & cōglorificatur. Qui loquitur est per prophetas. Et vnã sanctã catholicam
licam

licam & apostolicā ecclesiā. Cōfiteor
vnū baptisma in remissionē peccato-
rū. Et expecto resurrectionē mortuo-
rum. Et vitam venturi seculi, Amen.

Quando sacerdos dicit, carnis resurrectionem, signat se à capite vsq; ad cingulum. Graci tamen vsq; hodie, quando dicunt hoc verbum, carnis, tangunt frontem suam, quasi dicentes huius carnis resurrectionem. Item quādo dicit, vitam venturi seculi, facit crucem in altari, & osculatur eam. Exprimat hoc expectationem nostram quam habemus de æterna patria, in qua erimus vna ecclesia triumphans, itaq; desideramus ei vniri. Signatur enim per altare illa triumphans ecclesia in Apocalypsi. 6. quum ibi dicitur: Clamabant spiritus de sub altari. Cantatur Credo in omnibus festiuitatibus Domini nostri Iesu Christi, & per octauas die iouis sancta, omnibus diebus Dominicis, etiam si fiat officium de aliquo sancto, alias non habituro Symbolum. In festiuitatibus beate Mariæ, & per octauas. In festis sanctæ Crucis. In festis apostolorum, & per octauas. In die sancti Laurentij, & per octauas ex priuilegio. In festis quatuor doctorum ecclesiæ, & etiam in festis sanctorum, in quorum honorem ecclesiæ, vel altaria sunt dedicata, & per eorum octauas, etiam si de tali sancto non esset dicendum Credo. Et insuper in anniuersario talium dedicationum, & octauis. Vltimò in omnibus consecrationibus ecclesiæ

Apo. 6.

DE TER. PAR. MISSÆ.

rum, altarium, episcoporum. In ceteris verò Missis vortius non dicitur Credo.

Incipit tertia pars Missæ.

DE TERTIA PARTE

Missæ, quæ dicitur oblatio.

Cap. IX.

Dominus vobiscum. Respondet,
Et cum spiritu tuo. Oremus.

Offertorium.

Felix nanq̄ es sacra virgo Maria,
& omni laude dignissi. &c.

V L I E L M V S M I M A T E N S I S episcopus, autor rationalis diuinorum officiorum dicit quòd ignoratur, quis Offertorium instituerit. Dicunt tamen quidã Gregorium instituisse: sed inde patet istos errare, quòd cõstat ante Gregorium fuisse in vsu etiam primitiue eccliesie offerre oblationes variarum rerum in vsu totius multitudinis, præcipuè pauperum: Vnde etiam mos offerendi esculenta in Missa, durauit vsq̄ ad tempora Augustini, prout ipse meminit in libro de ciuitate Dei, dicens ibi, etiam epulas ad templum deferri solitas à quibusdam. Rabanus ait Offertorium dici ab offerentium ritu: &

vsq̄

Aug. 9.
de ciui.
Dei c.
27.
Rabanus

vſq; ad nos perfeuerat mos vetuſtatis illius, quo offertur à quibusdam die ſancti Blaſij, & ſanctæ Agathæ, omne quod ad cibum pertinet & ad potum. Repræſentat Offertorium Magorum oblationes. vnde & nos cum oblationibus rerum noſtrarū animas noſtra offerimus, holocauſta medullata cum incēſo arietū adolētes, iuxta pſalmū.

pr. 63. c.

Dicto Offertorio, ſacerdos duobus digitis dextræ manus remouet pannum deſuper patinā indice, & medio, & benedicit, dicens:

In nomine patris, † & filij, & ſpiritus ſancti.

Accipit patinam duabus manibus, inter indices & medios, & eleuat vſq; ad pectus ſuum, & dicit orationem ſequentem: poſt quam ſignans aram cum ipſa patina, reponit hoſtiam de directo contra crucem in principio aræ, vt lit locus calici.

Sequitur oratio:

Grata ſit tibi domine hæc oblatio, quam tibi offerimus pro delictis noſtris, & pro eccleſia tua ſancta catholica, tam pro viuīs, quàm pro defunctis. In nomine patris, † & filij, & ſpiritus ſancti, Amen.

Eccleſia Romana non vtitur hac oratione, ſed alia longiori: multæ tamen eccleſiæ vtuntur iſta. Primus etiam epiſcopus Valentinus, poſt depulſos Saracenos, accepit eam de conſuetis ora-

dinis prædicatorum. Erat enim frater Dominicus in clyto regi Iacobo Valentia expugnatori à confessione.

In nomine patris, † & filij, & spiritus sancti.

Benedicit calicem, & accipit eum tribus digitis utriusque manus per nodum medium & pedem seu basim, eleuans usque ad pectus.

Offerimus tibi domine calicem salutis perpetuæ, deprecantes clementiam tuam, ut ante conspectum diuinæ maiestatis tuæ cum odore suauitatis ascendat, per Christum dominum nostrum. In nomine patris, † & filij, & spiritus sancti, Amen.

Facit crucem cum calice super aram, & reponit eum in loco suo, inter hostiam & crucem, que est in altari, in medium altaris, & operit eum cum panno dicens:

Veni sanctificator omnipotens, & misericors deus, † benedic, & sanctifica hoc munus tibi præparatum, Amē.

Extendat manus super hostiam & calicem, & dicat orationem sequentem: & faciat crucem communem super calicem, & hostiam, quando dixerit, Benedicat.

Dextera dei omnipotentis patris
bene

beneficiat hæc dona sua, Amen.

Cum corporalibus operit hostiam, & vertit se ad populum, si est oblaturus, & dicit:

Centuplum accipias, & vitam æternam possideas in regno dei, Amen.

Ex autoritate Dei, Matthæi. 19. promittit sacerdos retributionem in cælis, centuplam etiam re-
compensationem hic in terris, quod pro parvis oblationibus multiplices misericordias à Domino consequetur. Post hæc vadit ad cornu Epistolæ, & lauat manus, dicens:

Lauabo inter innocentes manus meas, & circumdabo altare tuum domine, vt audiam vocem laudis tue, & enarrem vniuersa mirabilia tua. Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ. Gloria patri, & filio, & spiri. & c.

Ex psalmo. 25. Iudica me Domine: insinuant ea, quæ debet sacerdos interius procurare, per munditiam exterior em figurata: scilicet, innocentiam, puritatem, obedientiam, constantiam in diuinis institutionibus. Quâdo redijt ad altaris medium, discooperit hostiam, & facit cum pollice dextro crucem super corporalia, & eleuans manus expansas in cælum, humiliat se profundè coram altari, sicq; quod caput venit ad altaris limbum: & quando erigit se, osculatur crucem factam ibi, dicens:

DE QVARTA PAR. MISSÆ.

In spiritu humilitatis, & in animo
contrito suscipiamur à te domine, &
sic fiat sacrificium nostrum, vt, à te
suscipiatur hodie, & placeat tibi do-
mine deus.

Eph. 2. Ex Danielis cap. 3. quando pueri tres fuerunt in
fornace positi, repræsental hęc profunda humi-
liatio pergrandem illam Christi Iesu humiliatio-
nem, qua per incarnationem Deus homo factus
est, dicente Paulo, Exinanìuit semetipsum for-
mam serui accipiens, quasi velit dicere, magnam
Dei miserationem, vt voluerit ea, quæ suæ maie-
stati non congruebant agere (vt ita dicam) exina-
niens se. In huius ergo obsequium humiliamus
nos profundè ad altaris limbum, vt aptius note-
mus quo animo accipimus reuerendam illam
pientissimam misericordiam.

Explicit tertia pars Missæ.

DE QVARTA PARTE

Missæ, quæ dicitur Consecratio.

Cap. X.

IN QVARTA PARTE MISSÆ, quæ consecrationem continet, incipit Secreta, quæ primum myste-
rium passionis designat, & ante Se-
cretam vertit se sacerdos ad popu-
um, dicens Voce mediocri;

Obse

Obsecro vos fratres, orate pro me ad dominum, vt meum sacrificium pariterq; vestrum acceptabile fiat ei.

Hæc versio, & ad populum alloquutio non est representatiua, sicut alia notantes Christi apparitiones: sed est deprecatiua orationum ac suffragiorum populi ad sanctam consecrationem de proximè celebrandam. Facit autem sacerdos circulum completum, sicut & in vltima versione ad populum, qua datur benedictio, eò quia pertinent ambae ad omnes Christi fideles vbilibet dispersos. Instituit hoc Leo primus huius nominis 46. post Petrum, circa annos. 444. videlicet, quod esset circularis hæc ad populum versio. Ceterum vsus vertendi se ad populum, & suffragia eius exposcendi, iam olim à primitiua ecclesia fuerat, prout habetur ex distinctione. i. de consec. cap. hoc quoq;. Vbi Sother apostolorum vicinus, qui fuit circa annum Domini. 174. meminit huius orationis, Orate fratres.

De consec. d. 1. c. Hoc quoq;.

Ad hæc verba est responsio:

Spiritus sanctus superueniat in te (vel in me) & virtus altissimi obumbret mihi (vel tibi).

Ex Lucae secundo. Vel aliter,

Suscipiat dominus sacrificium de manibus meis, & misereatur nostri.

Sacra.

Tua

DE PRÆFATIONE.

Tua domine propitiatione, & beatae Mariæ virginis intercessione &c.

Tot Sacræ debent dici & eodem ordine, quot collectæ, siue orationes dictæ fuerunt manibus extensis ante oblationes & voce submissa: sic quod si plures quàm vnam dicturus est, debet dare primæ suam conclusionem, dicendo etiã verba illa, Per omnia secula seculorum, voce submissa: prout habetur in Romano ceremoniali. Et quando dicit, Iesum, humiliat se. Cæteras verò Sacras quotquot dicturus est, sub vnica conclusione concludit: videlicet cum Sacra communi, quæ post omnes semper in qualibet Missa dicitur in Valentino archiepiscopatu, & alijs multis, sicut sequitur,

Descendat, quæsumus domine, spiritus sanctus tuus super hoc altare tuum, qui hæc munera tuæ maiestati oblata bene et dicendo benedicat, sanctificando sanctificet, & sumentium et corda dignanter emundet.

Non habetur hæc in ceremonijs Romanis: sed est communis in Hispania. Petitur per eam benedictio specierum, quasi applicatio sit ad sanctificationem, & transubstantiationem, & demum petitur acceptatio ad sumentium salutem, & eorum pro quibus sumitur. Inde est, quod manus leuantur, quando dicit, Descendat, quæsumus: & quando

quando demittuntur, sistit sacerdos eas aliquantulum super oblationes, quando dicit, hæc munera: & postea posita sinistra manu ad pedem calicis, producuntur duæ cruces communes super hostiam & calicem, dicens: Benedicendo, & sanctificando. Et post producitur crux super seipsum sacerdotem in verbo, sumentium corda.

Per dominū nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecum uiuit & regnat in vnitate spiritus sancti deus.

[Omnia hæc incipiendo à prima Sacra, vsq; ad verba ista præcedentia, dicuntur sub silentio. Repræsentat hoc silentium, Christi secessum in desertum locum, quando à Iudæis se abscondebat ante diem ramorum. Iohann. II. Iam Iesus non in palam ambulat apud Iudæos. Sic etiam adnotat Alexander Hallensis in sua quarta parte summa, loquutus de Missæ officio. 437. mēbro. I. ar. 2.

Io. II.

Alexā
der de
Hallis.

**Per omnia secula seculorū, Amen.
Dominus vobiscum : Et cum spiritu tuo.**

Hic eleuatur vox, & repræsentatur hic Christi aduentus in publicum è deserto loco, quando Lazarum resuscitauit, Iohann. II. Et introitus ille solennis die ramorum in Ierusalem, quando in occursum eius tota ciuitas exiuit, & ipse benignitate suscepit eam.

**Sursum corda, Habemus ad do-
minum.**

Hæc cordis eleuatio in superna, debet esse in futuram nostrorum actorum retributionem, vbi patria nostra est, ad quam tendimus, quò per Christi crucem introitus factus est. Simul autem & sancti per cruces suas illuc intrarunt. Sed & nos per cruces nostras oportet introire: ideo in verbo, sursum, fit crux super aram cum pollice dextro, quoniam ara patriam nobis repræsentat celestem. Et in verbo, corda, fit crux eodem pollice, digito super pectus sacerdotis ad cor: quia iuxta verba monitionis nihil aliud quam Dominum cogitare debet, iuxta sententiam Cypriani Papæ. In ara autem crux fit in parte respiciente dexteram nostram, quæ pars est sinistra altaris: & ibi notatur humanitas assumpta, chorusq; sanctorum omnium.

De con-
sec. d. i.
Quâdo

**Gratias agamus domino deo no-
stro: Dignum & iustum est.**

Ad modum supplicis manus eleuat in cælum, & demittendo eas iungit, & post expansis prosequitur. Iam supra dictum est olim sacram liturgiæ solitam iniri ab hac gratiarum actione. Vnde & nomen eucharistiæ sibi vendicauit Missa, quum non alibi, nec aliter dignè rependantur Domino gratiarum actiones, quam hic, & hoc sacro.

Verè dignum & iustum est, equum

&

& salutare, nos tibi semper, & vbiq;
 gratias agere Domine sancte pater
 omnipotens æternæ deus, per Chris-
 tum dominum nostrum.

Iam supra dictum est, quod post hæc verba
 immediatè sequebatur: Qui pridie quam pate-
 retur &c. Sed quia Sixtus Papa statuit cantari
 Sanctus, Sanctus, Sanctus, ante consecrationem,
 oportuit aliqua verba addere, quæ viam para-
 rent ad canticum illud: & etiã connecterent cum
 sequentibus. Itaq; quum essent aliquæ præfatio-
 nes in vsu, Gelasius Papa. 50. post beatum Pe-
 trum, anno. 494. ordinauit nouem canonicas reci-
 piendas, vt habetur de Conse. d. i. Inuenimus. Pri-
 ma est in albis paschalibus, Te quidem omni
 tempore. Secunda est Ascensionis, Qui post re-
 surrectionem. Tertia Pentecostes, Qui ascendens
 super omnes celos. Quarta Natiuitatis, & corpo-
 ris Christi, Quia per incarnati verbi. Quinta de
 Epiphania, Quia vnigenitus tuus. Sexta de apo-
 stolis, Te suppliciter exorare. Septima de Trini-
 tate, Quia cum vnigenito filio tuo. Octaua de
 cruce, Qui salutem humani generis. Nona de ieiunio
 in quadragesima, Qui corporali ieiunio.
 Postea Symmachus Papa natione Sardus. 52.
 post Petrum, anno. 501. composuit præfationem
 eam, quam communem vocamus, & quotidiana-
 nam. Demum recepta est præfatio beatæ Mariæ
 in concilio habito Placentiæ ab Urbano Papa

De cõ.
 d. i. In-
 uenim⁹

DE PRÆFATIONE.

122. Di- secūdo huius nominis, qui fuit. 165. post Petrum
 fin. Sā- anno. 1089. & habetur. lxx. distinctione sanctorū
 storum canonum. Hæc dicitur fuisse edita a quodā Car-
 thusiano eo tempore, quo fertur beatā Mariam
 apparuisse monachis illis de Carthusia, & reue-
 lasse, quod acceptum esset sibi quam maximè ser-
 uitium horas suas quotidie legere, quæ dicuntur
 minoritatis. Tunc enim Urbanus hic, qui dicitur
 fuisse monachus Cluniacensis ante electionem,
 instituit quod diebus sabbathinis fieret officium
 beatæ Mariæ solenniter, & diceretur etiam per
 horas diei. Ambrosius autem multas præfatio-
 nes ediderat de diuersis sanctis, quarum adhuc
 aliqui fratres multas retinent, quæ non sunt de
 numero istarum vndecim: sicut & fratres Fran-
 ciscani multas etiam habent alias.

Per quem maiestatem tuam lau-
 dant angeli, adorant dominationes,
 tremunt potestates, celi celorumque vir-
 tutes, ac beata seraphin socia exulta-
 tione concelebrant.

Dicitur præfatio, quasi ante actionem admo-
 nitio populi: vt compositi stent ad interuenien-
 dum tanto mysterio, & aduertant importantias
 huius sacrificij, in quo Christus verus Deus rea-
 liter Deo offertur pro nobis: qui tanti fuit apud
 Deum, vt per suas actiones angeli sint in celis
 Deum laudantes, admirati opus incarnationis
 & redemptionis humanæ, reuerentur Domina-
 tiones

tiones piētissimam Dei magnificētiam, pauent
potestates cęlestes maiestatis diuinę dispositio-
nes: Vnde & cęli & cęlorum virtutes vnanimi
sensu Deo laudes acclamant.

Cum quibus & nostras voces, vt
admitti iubeas deprecamur, supplici
confessione dicentes.

Quando dicit, Cum quibus & nostras voces,
ponit manus ad altare, vt notetur vnio inter nos
& potestates illas cęlestes in Christo. In verbo,
supplici confessione, eleuat manus expansas. Pe-
tit sacerdos pro omnibus iugi ecclesię triūphan-
ti ad laudandum Deum.

Sanctus, Sanctus, Sanctus domi-
nus deus sabaoth, Pleni sunt cęli &
terra gloria tua, ofanna in excelsis.

In Esaia ca. 6. habetur Sanctus, Sanctus, San- Isa. 6.
ctus Dominus Deus exercituū, plena est omnis
terra gloria eius. Sed institutio ecclesię habet vt
dicat, pleni sunt cęli & terra, &c. vt significantius
contineatur diuina maiestas, quę cęlum & terrā Hie. 23.
implet prout Ieremias ait. Idem habetur Apoca- Apo. 4.
lypsis. 4. Fitq; expressa distinctaq; confessio trini-
tatis personarum, vnitatisq; essentię, cum pleni-
tudine imperij creaturarum omnium. Sabaoth
Hebraicum, idem est quod exercituum.

Benedictus, qui venit in nomine
domini, ofanna in excelsis.

DE CANONE.

Pf. 117.
Mach,
12.

Ex psal. 117. Confitemini : & ex Macha. 21. sunt laudes quas pueri populusq; Hebræus acclamarunt Christo Domino intranti Ierusalem die rammorum. Ponitur his, ofanna. i. salua nos, vt notetur expetita salus & ab Hebræis, & à gentibus. Pertinent laudes hæ ad humanitatem, in qua redemit nos: & ideo quando sacerdos dicit, Benedictus qui venit, signat se toto corpore manu dextera, vt significetur efficacia Christi passionis, quæ omnes nos redemit. Post hæc facit crucem super altare, quam osculaturus est quâdo dicit, Te igitur, & antequam dicat Dei igitur, adorat & osculatur figuram Missalis, dicens:

Adoramus te Christe, & benedicimus tibi : quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum.

Habetur hoc ex antiqua ecclesiæ consuetudine, qua omnes Christiani ante Missam adorabant crucem, sicut hodie fit in die veneris hebdomadæ sanctæ.

DE CANONE,

Cap. XI.

INCIPIT CANON QUI sub silêrio debet dici. Nil enim equè rebus arduis conuenit ac silentium. Inenarrabilibus igitur mysterijs sacrosanctisq; rebus silentium in Missa dandum est. Vnde & velum templi silentium indica=

indicabat. & velum altaris hodie, quo sacerdos
 occluditur, ne à populo conspiciatur, hoc notat.
 Fertur autem quòd antiquitus Canon dicebatur
 voce publica, ita quòd ex frequenti auditu laici
 memoriter verba Canonis tenebant: vnde factū
 est, quòd pastores quidam in pascuis ioco protu-
 lerunt verba Canonis super panem positum in
 pera, & subito versus fuit miraculosè in carnem,
 & fulmen vllit eos. Propterea Vigilius Papa. 60.
 post Petrum, anno Domini. 541. statuit dici sub
 silentio Canonem sanctum. Ego tamen hoc ad Augustinus,
 apostolicas traditiones refero: de quibus de dictis Basilij. Augustinus
 libro de dictis Basilij ait: Ecclesiasticarum
 institutionum quaedam in scriptis, quaedam ve- filij.
 rò apostolica traditione per successores accepti-
 mus in ministerio confirmatas, quaedam verò
 cōsuetudine roboratas approbavit vsus, quibus
 par ritus, & idem vtriusq; pietatis debetur affe-
 ctus. Subdit: Quæ enim (vt inde exordiamur)
 scriptura, salutifera crucis signaculo fideles do-
 cuit insigniri: vel quæ trifariam digesta super pa-
 nem, & calicem proluxa orationis vel consecra-
 tionis verba cōmendauit: Nam non modò quod
 in Euangelio continetur, vel ab Apostolo quod
 est insertū secretis dicimus, sed & alia plura adhoi-
 mus, magnam quasi vim commendantia myste-
 rijs. Ecce hic Augustinus nominat secreta verba
 illa, quæ in Canone dicuntur, videlicet, hostiam
 puram, hostiam sanctā, hostiam immaculatam. xi. d. Ec-
clesiasticarum.
 Sic glossator intelligit. xi. d. Ecclesiasticarum. Fuit carum.

autem Augustinus ante Vigilium prædictū plus
 150. annis. Ecce quā antiquatus vsus est dicen-
 di Canonem sub secreto silentio. Hæretici tamen
 Lutherani nostris diebus, pro dolor, non verentur
 verba consecrationis notata sub cantu & for-
 ma modulationis descripta, stanneis typis circū-
 ferre, & in triujs vociferantes decantare: adape-
 riat Dominus oculos eorum, vt resipiscant, &
 conuertantur, ne pereant in via sua mala. Notat
 hoc silentium secundum Christi silentium in pas-
 sione, quando nec interrogatus à Pilato vel He-
 rode respondit, nec prædicauit solenniter, nec ad-
 consuetum modum miracula fecit. Repræsentat
 igitur primum silentium in prima Secreta, Chri-
 sti absconsionem per deserta, & loca semota. Post
 hæc præfatio repræsentat repetitam prædicatio-
 nem publicitus factam. Dein in hoc secundo si-
 lentio, notatur silentium secundum in passione.

Te igitur clementissime pater, per
 Iesum Christum filium tuum domi-
 num nostrum supplices rogamus ac-
 petimus.

Resoluendo prædictas supplicationes ac roga-
 tiones, incipit oblatio fieri. Et quando dicitur,
 Te igitur, eleuat manus & oculos ad celum, & fia-
 ne mora demittit & humiliat se profundè, descen-
 dente capite vsq; ad limbum altaris, & dictis se-
 cretè his verbis, erigit se, & osculatur altare in lo-
 co vbi fecerat prius crucem. Repræsentat hæc se-
 cunda

cunda profunda humiliatio, eam humiliationem secundam, qua Dominus noster Iesus Christus humiliavit semetipsum vsq; ad vilissimum mortis genus, videlicet crucis: quæ erat cæteris mortis generibus probrosior. Insuper & in ea viliori modo mortuus, quasi seruus fugitiuus: quoniam & lignum humeris suis portauit ad supplicium suum. Solebat fieri apud antiquos Gentiles, quando serui reducebantur fugitiui, maximè si inturrexissent contra Dominos suos, vt affigerentur suspendenderentur ve in temone currus, in quo seruire soliti essent. nanc; vt plurimum apud Romanos serui hac famulabantur seruitute, vt currus vectura redderent proventus dominis suis. Portabat autem temonem suspendendus humeris suis, vnde & furcifer dicebatur, vt monstraretur seruitus eius qui etiam in hoc seruirebat, & in eo pateret in quo seruirebat. Sic quasi Dominus noster subterfugisset legis dominium, prout accusabatur legis violator, ad legis reducebatur obsenuiui per legale patibulum, & eius monstrabatur subiectio, qui Iudæus natus erat. Completumq; fuit vaticinium Esaia. 22. Dabo clauem Domus Dauid super humerum eius, & aperiet, & non erit qui claudat.

Esa. 22.

Vti accepta habeas, & benedicas hæc † dona, hæc † munera, hæc san † cta sacrificia illibata.

Peritur à Deo, vt acceptet oblationem facien-

DE PRÆFATIONE.

dam, per præsentēs species ad fructum eorum, pro quibus offertur, & ad eorum vtilitatem pro uenire concedat.

Producuntur tres cruces ad significandum, quòd à tribus differentibus personis fuit Christi passio conclusa, & multum differenter: videlicet ab æterno patre, tota sanctissima Trinitate, quæ nobis concessit passionem hanc de sola gratia sua, præ amore quem æternaliter habuit ad nos. Vnde dicitur, Hæc dona. Secundò à Christi Iesu anima benedictissima, humanitateq; quæ seipsam sponte obtulit in munus Deo offerendum pro humani generis reconciliatione, obediens patri vsq; ad mortem, & ideo dicitur, munera. Tertio ab hominibus iniquis: Iuda prodente ex auaritia, Pharisæis suadentibus & procurantibus ex inuidia liuida, episcopis determinantibus cum toto concilio ex superlatiua malitia: vnde dicitur, Sancta sacrificia illibata. Nequissimè autem per Pilatum adiudicata executioni, inuertente ius pusillanimitate execranda. Aduerte generale documentum, vbi cunq; interuenit crux & figuratur, ibi notatur passio Christi facta in cruce. Intellige verbum hoc, illibata, quoniam sacrificia veteris legis dicebantur libata, quia fiebant cum libaminibus sanctificata. Erant autem quinque libamina: videlicet farina, quæ simila dicebatur, vinum, oleum, sal, & thus. Ista quinque fundebantur super carnes sacrificiorum agni vel vituli, & expleta horum infusione dicebatur sacrificium esse

Docu-
mētum
generas
le.

esse completum, & consecratum holocaustum: quoniam hæc quinque erant figurae earum proprietatum, quæ tempore suo debebant inueniri in Miffa, per quas genus humanum erat redimendum, & illustrandum. Notabat similia substantias, differentiam animæ & corporis Christi Iesu: vinum, charitatem: oleum, misericordiam: sal, discretionem ac sapientiam: thus, humilitatem ac obedientiam. Quorum significationibus sanctificabantur libata sacrificia. Nostra autem sacrificia impræsentiarum illibata sunt: quoniam videlicet nihilo alio à seipso sanctificatur hoc sacrificium Domini nostri Iesu Christi veri agni, qui abstulit peccata mundi, in quo diuinitas est, quiq; veram habet animam verumq; corpus, in quo charitas impensabilis, inexhauribilis misericordia, sapientia incomprehensibilis, & sine comparatione humilitas. Cruces debent produci communes super panem & vinum.

In primis quæ tibi offerimus pro ecclesia tua sancta catholica, quam pacificare, custodire, adunare, & regere digneris, toto orbe terrarum.

Canonis autor siue fuerit Scholasticus vt Greg. ait, siue is non autor, sed compilator fuerit, & ante eum alius vel alij autores diuersarum clauularum Canonis, particulares fuerint, quicunq; huius particulae autor fuerit, mutuatus est eam ab Apostolo. i. Thi. 2. vt Aug. dicit, & Haymo. & Thi. 12.

notat hoc à Glos.ordinaria super eo passu Apo-
 stoli, Ecclesia potest vniuersalissimè capi pro to-
 ta fidelium congregatione, vbicunq; sint in orbe
 terrarum. Sic Papa filius est ecclesiæ. i. de ecclesia
 est, cuius caput Christus est: & Papa recipit sa-
 cramenta ab ecclesia, ab ea persona quâ sibi con-
 stituit ipsemet in locum Christi. Alio modo po-
 test sumi ecclesia vniuersaliter pro congregatio-
 ne fidelium sub capite suo Christi vicario, vide-
 licet Papa, qui ex electione, & consensu suo ha-
 bet, quòd Petri successor sit. Si autem loquamur
 de repræsentatione, verè dominus Papa tota ec-
 clesia est, id est repræsentat totam ecclesiam secun-
 do modo sumptam, & quilibet episcopus suam
 particularem ecclesiam. Omnes autem episcopi
 & pastores ecclesiastici cum Papa repræsentant
 ecclesiam primo modo sumptam. Sacerdos igitur
 orat primò pro ecclesia primo modo sum-
 pta, rogaturus denuò pro secundo modo sum-
 pta. Ait Apostolus, Obsecro primò omnium fie-
 ri obsecrationes, orationes, postulationes, gratia-
 rum actiones pro omnibus hominibus, pro regi-
 bus, & pro omnibus qui in sublimitate sunt con-
 stituti: vt quietam & tranquillam vitam aga-
 mus, in omni pietate & castitate. Hoc enim bo-
 num est & acceptum coram saluatore nostro. Su-
 per hunc locum ait Haymo. Apostolus hæc ver-
 ba Timotheo dirigens, in illis verbis omni eccle-
 siæ formam tradidit quomodo debeat Missarum
 solennia celebrare, & in istoc officio pro omni-
 bus

bus supplicare. Conuenit cum Haymone Augu.
 vt diximus, Beda, Lyranus, & plerique alij. Tertul.
 etiam in Apologetico: Chrysofto. item ait seruari
 in ecclesia Græca. Obseruandus est ordo præsen-
 tis orationis, primò enim pro pace oratur eccle-
 siæ, vt ab infestatione liberetur hæreticorum, ty-
 rannorum, & omnium iniquorum. Deinde de-
 precatur serenitas ab impostura, præstigijs, omni-
 genisq; nequitijs prauorum: vt dignetur Domi-
 nus rabie scelestorum hominum turbatam eccle-
 siam rursus adunare, & regere custoditam. Orare
 autem pro Papa, episcopo, & rege, est orare: vt
 sermo Dei currat. Tunc enim verbum Dei legi-
 time administratur, quum pastores & rectores
 ecclesiæ rite peragunt suorum officiorum curam.

Vnà cū famulo tuo Papa nostro. N.

Clemens primus, qui fuit secundus post Petrū,
 anno Domini. 92. ordinauit fieri in ecclesia publi-
 cas rogationes pro residentibus pontificibus, vt
 dignè ministerium suum impleant. Vnde postea
 etiam sancitum est in Canone ita apponi parti-
 culam (vt dicitur) à Pelagio. 61. post Petrum, an-
 no. 558.

**Et antistite nostro. N. & rege no-
 stro. N. Et omnibus orthodoxis atq;
 catholicæ & apostolicæ fidei cultoribus.**

Episcopus dimissis verbis istis, & antistite no-
 stro, dicit, & me indigno famulo tuo. Sicut & Pa

Chryf.
 Tomo
 4. hos
 mi. 691

DE MEMENTO.

pa, loco verborum istorum, & Papa nostro, & antistite nostro, &c. dicit, vna cum me famulo tuo indigno, quem gregi tuo preeffe voluisti. A ceteris vero exprimuntur mentaliter nomina Domini papae, episcopi, & regis. Non tamen oportet quod vocaliter pronuntiet: sed sufficit quod sciat eorum nomina, & mentaliter dicat.

DE MEMENTO,

Cap. XII.

LTRA GENERALEM COM mendationem ecclesiae primò factā Deo, hic fit specialiter eorum com mendatio, pro quibus sacerdos celebrat vel celebrare tenetur. Et iunguntur manus eleuatae vsque ad pectus vel barbam.

Memento Domine famulorum famularumque tuarum.

Debet autem esse breuis haec recommendatio, ne sit astantibus tediosa ex mora sua. Et poterit sic fieri. Si sacerdos ante Missam fecerit specialem recollectionem eorum quos in Missa vult Deo recommendare, tam viuorum, quam mortuorum: & quando fuerit in hoc passu in Missa, referat se ad priorem recollectionem. Poterit autem sacerdos faciliter se expedire in hoc negotio, si per casus grammaticos processerit: videlicet in nominatiuo recordatus sui ipsius, orans specialiter Deū,

vt

vt dignum sancto altari faciat eum ministrum, manu sua tenens ipsum. In genitiuo, parentes & cognatos ac affines corporales recōmendet Deo. In datiuo, benefactores omnes, signāter eum pro quo celebrat, siue ex institutione beneficij, & adhuc uiuit, siue pro eleemosyna sibi facta. In accusatiuo ponendi sunt inimicitias exercentes, hijs qui damna intulere scienter: vt auocet eos Deus à via sua mala, & resipiscant. In uocatiuo, omnes eos quos ecclesia uocat ad fidei cognitionem, vel recognitionem: prout sunt pagani, iudæi, apostata, hæretici, excommunicati, & similes, vt illuminentur ueniantq; ad Dei cognitionem, eneruatis eorum superbijs. In ablatiuo ponendi sunt qui ab hac luce migrarunt, à nobisq; ablati sunt. Hi autem seruantur ad secundam commendationem, quæ pro defunctis fiet. In fine autem, iuxta documentum Scoti, referat se sacerdos ad ordinationē diuinam, dicens: Offero Domine pro omnibus illis, pro quibus scis & vis me teneri, eo modo & ordine, quo tu scis & vis.

Et omnium circumstantium, quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis.

Expandit manus dicens, & omniū circumstantium, & demissis super oblationes prolequitur vt prius. Et aduerte quòd fides hic capitur pro

DE MEMENTO.

confidentia: nam duo sunt quæ applicant hoc sacrificium ad profectum animæ: videlicet confidentia, per quam impetratur petitio: & deuotio, per quam meritum augetur. Vocatur sacrificium laudis ad differentiam sacrificiorum legis veteris, quæ sacrificia erant desiderij, videlicet figurantia Messiam venturum & redempturum genus humanum per passionem suam. Hoc autem nostrum sacrificium est ipsemet Messias. Insuper & hæc est memoria iam exhibitæ passionis in remedium nostrum: vnde lætamur, & laudamus beneficentiam Domini.

Pro se suisq; omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis & incolumitatis suæ, tibiq; reddunt vota sua æterno Deo viuo & vero.

Tria sunt bona quæ nos docuit Dominus petere: videlicet æterna, spiritualia, temporalia. Matth. 6. Orantes dicite, Pater noster, petuntur æterna ibi, Adueniat regnum tuum, Spiritualia ibi, Fiat voluntas tua: Temporalia ibi, Panem nostrum &c.

Sic & hic petuntur æterna, ibi: pro spe salutis:

Petuntur spiritualia ibi, pro remissione animarum suarum: Petuntur temporalia ibi, incolumitatis suæ.

DE COMMUNICATIONE

infractione, Cap. XIII.

SIRICO PAPÆ 39. POST PETRUM anno, 388. astruitur hæc sequens infraactio Cōmunicantes. Sed quid quod Dionysius in lib. de ecclesiastica hierarchia, docet fuisse moris ec-

Diony.
3. c. de
Eccle.
Hierar.

clesiæ primitiæ Græcanica, sanctorū cōmorare nomina: Item & quòd in ecclesia Latina idem mos fuerit à principio, inde potest haberi, quòd celebrante apud Arelatū beato Regulo discipulo sancti Iohannis euangelistæ, eo die quo sancti Dionysius prædictus, Rusticus, & Heuterius passi sunt Parisijs inter cōmemorandū sanctos iam mortuos, hos tres cōmemoravit, quos putabat esse viuos, quūq; per imprudentiā factū existimaret, ecce apparuerūt colūbæ tres super crucē altaris in quo celebrabat, habētes nomina prædictorū sanctorū sanguine inscripta. Hæc in legēda beati Dionysij. Fortassis numerū duodenariū præscripsit Siricus, quū multò plures sancti soliti essent recitari, & ad hunc numerum restrinxit propter mysterium apostolorum duodecim, item & apostolicorū: sanctorū quemadmodū & in lege sacerdos portabat nomina duodecim patrū: & dixit Dñs, Portabit Aaron nomina filiorū Israel in rationali iudicij super pectus suū, qñ ingrediet sanctuarium memoriale corā Domino in perpetuū. Hęc ibi. Nota autē dictū memoriale corā Domino. Grosordi. refert hæc ad hanc partem Missæ.

Legenda
san.
cti Dionysij.

Exe. 28.

Communicantes & memoriã venerantes, in primis gloriosæ semper virginis Mariæ genitricis Dei, & domini nostri Iesu Christi.

Implorantur in auxilium nostrum beata Maria, & aliquot sanctorum apostolorum ac martyrum, qui vel aliquid circa mysterium hoc egerunt prædicando, vt apostoli: aut venerando, vt martyres ad martyrium sese offerendo in eius obsequium: vt quoniam seipsum Christus prius dederat in dispendiũ humanæ vitæ pro nobis omnibus, non dubitarêt ipsi pro Dei obsequio seipsos offerre in tanti beneficij quasi recompensam, vel certè ipsam etiam oblationem obtulere, vt beata virgo, quæ ad templum obtulit dum adhuc mortali vita viueret. Caterum de confessoribus, quos nos vocamus, nondum tunc fiebat festum a sancta matre ecclesia.

Sed & beatorum apostolorum, & martyrum tuorũ Petri, & Pauli, Andreæ, Iacobi, Iohannis, Thomæ, Iacobi, Philippi, Bartholomæi, Matthæi, Simonis, & Thadæi, Lini, Cleti, Clemētis, Sixti, Cornelij, Cypriani, Laurentij Chryfogoni, Iohannis, & Pauli, Cosmæ & Damiani.

Dicitur, eos sanctos qui copulantur per, &, vno

&

& eadem die obiisse. Et hoc notari per illam co-
 pulam, &. Notantur duodecim apostoli, quo-
 niam hi fuerunt principales gentium instructo-
 res, & doctores huius sancti sacrificij. Conuenit
 numerus duodenarius, qui ex crescentia est, cum
 significatione prosperi euentus in prædicatione
 sua, qua multiplicari debebat fidelium numerus.
 Apponitur autem Paulus vnus extra duodecim
 loco Matthiæ, & coapostolus eius Barnabas re-
 linquitur cum Matthiæ ad secundam commemo-
 rationem. Vnde loco Iudæ successit Matthias sor-
 te electus ab vndecim apostolis, dante Domino
 signum desuper ad Matthiam, quod est sorte ele-
 ctum esse. Præter autem hos duodecim, quibus
 assignatæ fuerunt certæ prouinciæ ad prædican-
 dum, fuerunt alij duo apostoli, Paulus, & Barna-
 bas: qui libertate spiritus prædicarunt discurren-
 tes prouincias aliorum. Apponuntur etiam duo-
 decim martyres: vt numero præcipientium re-
 spondeat numerus exequentium. Primi quinque
 fuerunt summi pontifices, Linus, Cletus, Clemens,
 Sixtus, Cornelius, in quibus primus gradus eccle-
 siæ numeratur, qui Christo in omnibus confor-
 mari debet: quod in quinario numero designa-
 tur. Siquidem quinario Christi humanitati con-
 uenit: propter quod & sancta mater ecclesia pla-
 gas innumeras veneratur Domini sub numero
 quinque plagarum, quarum Dominus seruauit ci-
 catrices in resurrectione, & discipulis suis ostenta-
 uit: vt patet ex euangelijs. Sextus martyr fuit episcopus

DE COMMVNIC.

scopus Africanus illustrator ecclesie tēpore suo, in quo secundus gradus ecclesie notatur, videlicet, pontificatus minoris in vno Cypriano intematus: vt sciant, quoniam episcopus vnicē oues suas curare debet, non distractus secularibus curis. Septimus Leuita fuit orbe toto celebratissimus Laurentius: cui etiā propter passionis acerbiratem, & cōstantiam, indefessam octauā concessa sunt soli inter martyres solos noui testamenti. Quamuis enim Baptista Iohānes habeat octauas, tamen non computatur inter sanctos noui testamenti. Vnde nec cantatur, Credo, in eius festiuitate. Reliqui etiam quibus octauā assignantur, non sunt martyres solum: sed cum martyrio habuerunt apostolatū. In hoc minor gradus ecclesie denotatur, quia diaconus fuit. Octauus Chryzogonus fuit præses, & consul Romanus, famosus in constantia passionis acerbissima: in quo supremus gradus secularis præfecturæ notatur. Nonus & decimus Iohannes & Paulus, minorem statum secularis præfecturæ comprehendunt, ambo præpositi domus Constantiæ principis filie Constantini primi imperatoris: passi sub Iuliano, quorum conuersatio famosa fuit Romæ omnibus Christianis, quorum etiam opera conuersus fuit ad fidem Gallicanus dux Romani exercitus, de genere consulum ac patritiorum, toto terrarū orbe opinatissimus sanctus Dei. Vnde decimus, & duodecimus Cosmas & Damianus, arte medici, noti plus quā oporteat eos inuulgare,

gare, ciuilem statum representantes.

Et omnium sanctorum tuorum, quorum meritis precibusq̄ concedas, vt in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio, Per eundē Christum Dominum nostrum.

Ad suprā notata æterna, spiritualia, & temporalia quæ petimus, suffragia omnium sanctorum imploramus. Minister accendit lumen ad eleuationes sacramenti, vt flamma fidei, charitatis, & desiderij noetur ecclesiæ.

Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, sed & cunctæ familiæ tuæ, quesumus Domine, vt placatus accipias.

Ex ordinatione Leonis, ante compilatum Canonem, venit in vsu hæc particula. Fuit autem Leo primus. 46. post Petrum anno. 444. Quando sacerdos dicit hoc, extendit manus super sacrificium, expansas quidē, & petit his exauditionem ex parte sua, ne iudicium sibi manducet, & bibat. Nam iuxta Gregorium: quum is qui displicet, ad intercedendum mittitur, offensi animus ad deteriora prouocatur. Hoc quidem verum est, quantum attinet ad sacerdotis profectū, qui celebrat. Nam prout est minister ecclesiæ, semper exaudit Dominus Missæ preces. Deponuntur post aliquantulum manus ad oblationes.

DE COMMVNIC.

Diesq̄ nostros in tua pace disponas, atq̄ ab æterna damnatione nos eripi, & in electorum tuorum iubeas grege numerari, per Christum Dominum nostrum, Amen.

Gregorius primus quādo Missale reformauit, apposuit hanc particulam, Pax Domini, ad vitam ædificat, quum pax mundi ad perditionem impellat.

Quam oblationē tu Deus in omnibus quæsumus benedictam, ascriptam, ratam,

Chryf.
li. de dignitate
sacer. c.
4.

Ante conditum Canonem variè orabatur ante consecrationem. Chryf. lib. 6. de dignit. sacerdotali, ca. 4. meminit de verbis Iacobi, quæ fuerunt hæc: Rogamus vt spiritus sanctus adueniens, sancta bona atq̄ gloriosa eius præsentia sanctificet, & faciat hunc quidē panem corpus sancti Christi tui, & calicem hunc pretiosum sanguinem Christi tui, Clemens tamē verbis istis, Rogamus vt mittas spiritum tuum super hoc sacrificium, qui efficiat hunc panem corpus Chrysti tui: & quod in hoc calice est, sanguinem Christi tui. Sed Gelasius in hac, qua vtimur forma, mutauit verba istorum sanctorum,

Ambrosius.

In expositione verò diuersè doctores sentiunt: nam Ambrosius libr. 4. de sacramentis, exponit de sacrificio laudis, & corpore Christi mystico:

Augu

Augustinus verò de hostia laudis: & ponitur de
 consec. d. ij. Verum sub. Innocentius autē tertius,
 de corpore Christi, videlicet, vt intelligat bene-
 dictam, id est immunem à peccato: A scriptam,
 scripturis prenuntiatam: Ratam, non transito-
 riam, sicut erant hostiæ legis: Rationabilem, non
 pecoralem sicut veteres, quæ non mundabant à
 peccato: Acceptabilem super hostias prisca. de
 quibus Iere. ait: Obtulistis hostias non acceptas. Ier. 6.
 Sed non est abbreviata manus Domini, vt ultra
 has non speremus profundiores diuitias sensus
 absconditi: ad quem clamant antecedentia & con-
 sequentia verba cum suis repræsentationibus.
 Dicamus igitur & nos quæ Dominus dedit con-
 iectare. Tres cruces producuntur hic communes
 super panem & vinum, tres differentias persona-
 rum nobis inculcant, quæ in mortem Domini
 conuenerunt: prout Petrus ait in Actis apostolo-
 rum: videlicet, scribarum, Pharisaorum, & pon-
 tificum, cum concilio portæ, atrij, & palatij dola-
 ti, de quibus recens tractauit Galatinus noster Galatis
 late differens ihs de rebus. In horum omnium im-
 pietatibus mirabiliter cruciabatur animus Do-
 mini. Vnde tres cruces id notant, nempe passio-
 nes, & cruciatus animi Domini: quod quasi ma-
 ledictus à lege, futilis impostor & vanus innoua-
 tor condemnatus esset ab eis. Contra quod intel-
 lexisse debuissent, in eo benedictiones omnes ab
 ipsis speratas, complendas: vnde, Benedicta. Item
 conformem omnibus prophetijs de eo signa præ-

DE COMMVNIC.

nuntiantibus: vnde, A scriptam. Item & ab initio sic constitutam, vt in æternū duraret, ex quo inciperet in mundo: vnde subditur, Ratam.

Post hæc quoniam duo populi in hoc scelus confœderati fuerunt, quos hostia hæc erat redemptura, quasi pro mercede beneficij, incomparabiliter angebatur Dominus corde & spiritu. vnde subditur duplex crux, quando dicitur, nobis corpus & sanguis fiat. Attinet ad Iudæos corpus, de quorum genere caro sancta descendit. Attinet ad Gentiles sanguis, à quibus mors Christi est executioni mandata. Nam & Herodes Iudæorum rex, & Pilatus Romanorum præses cōuenerunt in mortem Christi. Sed & hæc pœnæ Domini in officinis tribus consummatæ sunt, videlicet in domo pontificum, vbi exprobratus & maledictus. In domo Herodis, vbi illusus, spretus, & vilipensus. In domo Pilati vbi derisus, subsannatus & malè multatus fuit, imposito sibi arundineo sceptro, sping atque corona.

Rationabilem, acceptabilemque facere digneris.

Quando dicit sacerdos, acceptabilem, extendit manus super vtrancque oblationem. nam quando facit cruces sinistra manu, tenet pedem calicis propter periculum, & dextera manu facit cruces communes sicut diximus, super hostiam & calicem. Debet autem sic facere cruces in aere, quòd si figurari possent, rectè depingerentur non iacen-

ees. Debent etiam verbis signa coniungi & ceremoniaz.

Vt nobis corpus, & sanguis fiat dilectissimi filij tui Domini nostri Iesu Christi.

Producuntur duæ cruces non communes, sed particulares, altera super panem, altera super calicem. Eleuat autem parum manus iunctas in celum, quando dicit: Fiat, quasi supplicans transubstantiationem.

DE SACROSANCTI

mysterij consecratione

pars quarta.

Cap. XIII.

ACCEDIT IAM TREMENDI mysterij cōsecratio, vbi Christi verbis sacerdos conficit sacramenta. Vnde Ambrosius ait, Vbi venit ut conficiatur venerabile sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi. Quis sermo Christi est? Nempe is quo facta sunt omnia: vides igitur quàm operatorius est sermo Christi?

Qui pridie quàm pateretur, accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas, & eleuatis oculis in celis

Ambrosius
lib. 4.
de sacramentis.

ad te Deum patrem suum omnipo-
tentem, tibi gratias agens.

Quādo sacerdos dicit hac verba, tergit vtriusq;
manus digitos pollices, & indices propter reue-
rentiam, & accipit hostiam sine aliqua humilia-
tione, & quando dicit, elevatis oculis in cælum,
oculos suos in cælum leuat. Et quando dicit, tibi
gratias agens, humiliet se paululum corpore to-
to, ad repræsentandas Domini actiones, pro tem-
pore institutionis huius sacramenti.

Benedixit, fregit, deditq; discipu-
lis suis, dicens: Accipite, & manduca-
te ex hoc omnes.

Ista crux debet fieri singulariter super hostiam.
Repræsentat Christi benedictionem, qua panem
benedixit. Non quòd Christus in benedicendo
panem signum crucis produxerit super eum: non
dum enim erat institutum crucis signum in be-
nedictionem vulgarem: sed quòd manus impo-
suerit Christus super panem, sicut mos erat Iu-
dæis benedicere. Post Christi autem mortem, in
vsuale benedictionis signum instituta est crucis
productio, notans per crucis patibulum benedi-
ctiones omnes nobis provenisse. Aduerte quan-
do dicitur, fregit deditq; discipulis, non intelligas
Dominum prius fregisse vel dispartisse corpus,
quàm cōsecrasse: quia prius cōsecrauit, & postea
distribuuit. Sed sancta mater ecclesia prius recor-
datur

datur actiones Christi, vt postea liberius in sacra-
mentis ipsis immoretur.

HOC EST ENIM COR-

PVS MEVM.

Debet per omnia verborum istorum forma in-
uiolabiliter obseruari, nec quicquam addi, nec
demi quicquam. Et facit hic sacerdos humiliatio-
nem profundam sanctissimo sacramento, tenens
eum quatuor digitis, & ostendens aliquammodo
populo. Hoc repræsentat eam ostensionem, qua
Pilatus educit flagellatū Dominum ad Iudæos,
dicens: Ecce homo. Postea eleuatus sacerdos, ele-
uat sacramentum super caput suum, in hoc in-
uens oportere nos gloriari in cruce Domini no-
stri Iesu Christi: ita vt ignominia dominicæ cru-
cis, nostra sit gloria triumphalis. Hæc eleuatio sa-
cramenti repræsentat eleuationē Domini in cru-
ce ad conspectum totius ciuitatis Ierusalem, &
omnium Iudæorum, qui ascenderant ad solenni-
tatem Paschæ ex omni natione, quæ sub celo est.
Quidam tamen scioli, ita repentinè eleuant cor-
pus & sanguinem Domini, vt vehemens pericu-
lum sit ad aliquod inconueniens, præcipuè in ca-
lice, quasi velint ita figurare eleuationem illam
Domini in cruce, quæ haud dubiè paulatina fuit,
& non subita ex pondere crucis & corporis in
ea affixi. Eleuetur igitur moderatè, & nullatenus
repentinè corpus & sanguis. Quibusdam ecclesijs
mos est sonare cymbala, & repræsentant præco-
nia creaturarum, petrarum rupturas, motum teræ

DE CONSECRAT.

ra, solis obscuritatem, lunæ rubedinem, aeris caliginem, & monumentorum apertionein, quæ omnia creatori suo sua, qualia potuere, obsequia præstiterè, & quasi lugubres exequias ad lunus Domini deplanxerunt. Obtristatus est sol, luna suos festiuos resplendores in sanguineos colores, & tandem in nigredinem mutauit, scissæ sunt petrae, obmurmurarunt venti, ac inter se colisi fremitu suo monstrabant modo quo poterant, obitum conditoris naturæ.

Simili modo postea quàm cœnatum est.

Antequam dicat hæc verba sacerdos, demittit hostiam, & locat eam in loco suo, iunctisq; manibus facit ei supplicem humiliationem corpore toto. Sed antequam deponat è manibus, osculatur in sui reuerentiam digitum suum & pollicem dexteræ manus, quasi protestetur dicens: Manus tuæ Domine fecerunt me. Dein manus ad calicem tendit, dicens: Simili modo, &c.

Accipiens & hunc præclarum calicem in sanctas ac venerabiles manus suas, item tibi gratias agens.

Quando sacerdos dicit, in sanctas ac venerabiles manus suas, accipit calicem manu dextra ad nodum infra cupam: & sinistra ad pedem calicis & parum eleuat ab altari, & quando dicit, tibi gratias agens, humiliat caput, vt gestus conformetur verbis, quod semper debet procurari.

Bene

Benedixit, & deditque discipulis suis,
dicens: Accipite, & bibite ex eo oēs.

Quando dicit, benedixit, demittit calicem, & posita manu sinistra ad eius pedem cum dextera facit crucem super calicem. Repræsentat, sicut diximus de pane, benedictionem, qua Dominus benedixit vinum.

HIC EST ENIM CALIX
sanguinis mei noui & æterni testamēti
mysterium fidei, qui pro vobis,
& pro multis effundetur in remissionem
peccatorum.

Informata fuit sancta mater ecclesia ab apostolis de ritu isto: prout & Paulus spondit in literis suis, multa verbo docturum se, quæ epistolis non comprehenderentur vel literis, dicens: Cætera, quum venero, disponam. Omnia autem, quæ habentur hic in sacrosancta consecratione, continentur in euangelijs euangelistarum Matthæi, Marci, & Luca. Lyranus autem super prædicto passu Pauli. 1. Corin. 11. dicit ideo euangelistas non scripsisse sub ea forma, qua docuerunt apostoli consecrare: quia magis attenderunt historia, quam in memoriam scribebant, quam ritui, qui iam a multis annis antè perseuerabat, sine contradictione vlla receptus ab ecclesia Dei. Ambrosius etiã loquutus de mysterio hoc ineffabili quarto libro de Sacramentis capite quinto, ait: Vis scire, quia
verbis

1. COR. 11.
Nico.
de Ly.

Ambro
sius.

DE CONSECRAT.

verbis cęlestibus consecratur? Accipe, quę sunt
 verba, Dicit sacerdos: Fac nobis, inquit, hęc ob-
 lationem ascriptam, rationabilem, acceptabilem,
 quod est figura corporis & sanguinis Domini
 nostri Iesu Christi, qui pridie quàm pateretur, in
 sanctis manibus suis accepit panem, respexit ad
 cęlum: ad te sancte pater, omnipotens ęterne
 Deus, gratias agens benedixit, fregit, fractumq;
 apostolis suis, & discipulis suis tradidit, dicens:
 Accipite, & edite ex hoc omnes: Hoc est enim
 corpus meum, quod pro multis confringetur. Si-
 militer & calicem, postquam cęnatum est pri-
 die, quàm pateretur accepit, respexit in cęlum, ad
 te sancte pater omnipotens ęterne Deus, gratias
 agens, benedixit: apostolis & discipulis suis tradi-
 dit, dicens: Accipite, & bibite ex eo omnes, &c.
 Ecce vides sententiam Ambrosij de verbis con-
 secratorijs, prosequitur etiam: Antę quàm conse-
 cretur, panis est: vbi autem verba Christi acce-
 serint, corpus est Christi. Idem dicit Augustinus,
 in lib. de senten. Prosperi: & ponitur de Consecr.
 d. 2. nos autem. Aduertendum autem, quare dica-
 tur noui testamenti: videlicet seruatur mentio
 testamenti, ad sanguinis consecrationę: quia no-
 tat hęc separata consecratio à consecratione cor-
 poris, separationem sanguinis à corpore, & con-
 sequenter mortem, vnde ratum mansit testamen-
 tum à Domino factum, velut more humano ra-
 tificatur testamentum quando mors sequitur te-
 statoris. Quoniam autem sanguine hęc peccata
delentur,

delentur, quod non fiebat olim in sanguine hircorum aut vitulorum asperso (nouum) dicitur, & recentissime testamenti, prout meminit etiam Apostolus ad Hebræos. 9. & 10. Et olim iam prophetat Ieremias. 31. ca. dicens: Fiet iam foedus nouum, & dabo legem in visceribus, &c. Dicitur autem æterni, prout etiam promiserat Dominus. Luc. 22. Dispono vobis vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo: regnum autem Dei, regnum est omnium seculorum. Sacerdos dictis his verbis humiliat se, & post manu dextera accipiens nodum infra cupam, & sinistra pedem calicis, eleuat super caput, vt à fidelibus adoretur. Poterit sacerdos in eleuando dicere mentaliter illa verba Augustini: Te ergo quaesumus, famulis tuis subueni, quos pretioso sanguine redemisti. Caueat tamen ea proferre verbaliter: quoniã nec potest addi quicquam vel minui verbulum vnum, etiam ab episcopo, quia quæ ab ecclesia decreta sunt, à minoribus mutari non possunt.

Hæc quotiescunq; feceritis, in memoriam facietis.

Quando sacerdos dimittit calicem, & eum in loco suo firinat, dicit verba hæc, prout Christus illa dixit, instituto iam sacramento. Et postquam calicem loco suo reposuerit, humiliat se modestè corpore toto. significatio autem verborum istorum talis est, ac si dicatur: Hic est sanguis meus, per modum salutiferi, quamuis amari poculi vo-

QVINTA PARS MISSÆ.

bis administratus, quoniam fufus est in remiffio-
nem peccatorum, & medelam morborum mul-
tiplicium in animabus existentium veftris. Ap-
ponitur in vtracq; consecratione hæc particula
enim, vt notetur ordo consecrationis sacramen-
talis ad vsum sacramenti: quod patet ex verbis:
Accipite & manducate, hoc est enim, &c. quasi
dicat, quia talis est consecratio, vt imini consecra-
to, fruiminiq;. Ita Thomas & Richardus in.4.
fenteñ.dicunt. Scotus autem propter connexio-
nem dicit apponi, enim, vt notetur totius Cano-
nis connexio. Ab eo quippe loco, communica-
tes, vsq; ad eum locum post consecrationē, Sup-
plices te rogamus, non est oratio quæ non conne-
ctatur præcedenti per aliquam connexionē, sicut
hanc ergo oblationē, quam oblationem, qui pri-
die quàm pateretur, simili modo, &c. Alij dicunt
quòd ideo ponitur, enim, vt notetur nedum hæc
verba esse demonstratiua corporis & sanguinis:
sed etiam effectiua transubstantiationis.

INCIPIT QVINTA PARS MIS.

S BQVITVR QVINTA PARS
Missæ, quæ dicitur Cōmunio, vbi
propria est actio Missæ, & mittitur
oblatio, vnde etiam nomen accipit
Missæ: quia modò realiter mittitur,
& dirigitur hoc sacrificium Deo in consequutio-
nem alicuius intenti. Et vide, quod licet in hac
parte sint duæ actiones, scilicet oblatio, & obla-
tionis

tionis communio: tamen à nobiliori fit denominatio: scilicet à communionem, & sic totum hoc dicitur Communio, & non sunt distinctæ actiones prout hic: quia oblatio ordinatur ad communionem, ideo aduerte.

Vnde & memores Domine nos tui serui, sed & plebs tua sancta eiusdem Christi filij tui Domini Dei nostri tam beatę passionis.

Quoniam autem Christus Dominus dixit, Hęc quotiescunq; feceritis, in mei memoriam facietis: dicit sacerdos, quod propterea in eius memoriã offert hostiam salutarem: & specificat quam memoriã signanter habeat: videlicet passionis, ab inferis resurrectionis, & in cęlum ascensionis: Vnde liquidò comprobatur, quod in præambulo dictum fuit, videlicet non esse memoriã in Missã omnium particulariter Christi actionum, sed aliarum, quę ad vitę decessum Domini acciderunt, & eius post resurrectionem. Quando sacerdos dicit, passionis, extendit brachia in modum crucis, vt denotet Christi crucifixionem in isto mundo. Quando dicit, ab inferis resurrectionis, demittit brachia, & trãserens per bassum eleuat in altum, quasi signans in cęlum, quando dicit, in cęlos gloriosę ascensionis, vt per gestus corporis repręsententur ea, quę verbis dicuntur.

Necnon & ab inferis resurrectionis, sed & in cęlos gloriosę ascensionis

QVINTA PARS MISSÆ.

nis, offerimus præclarę maiestati tuę,
de tuis donis ac datis, hostiã† puram,
hostiam† sanctam, hostiam† immacu-
latam, panem† sanctum vitæ æternæ,
& calicem† salutis perpetuæ.

Primæ tres cruces producuntur communes ad
corpus & sanguinem, reliquæ duæ particulares,
vna super corpus, & vna super calicem. Repræ-
sentât quinq; plagas, quibus & corpus saucium,
& sanguis turbatus fuit, & effluxit. Hęc repræ-
sentatio est ex primæua Canonis ordinatione.
Vocatur hostia pura, sine aliqua adulterina com-
mitione: sancta, sine peccato: immaculata, sine
labe. Puritas diuinitatem respicit, sanctitas ani-
mam, immaculatio corpus Domini: quas tres
substantias in Christo Domino congruit intel-
ligi.

Supra quæ propitio ac sereno vul-
tu respicere digneris, & accepta ha-
bere, sicuti accepta habere dignatus
es munera pueri tui iusti Abel, & sa-
crificium patriarchæ nostri Abraë,
& quod tibi obtulit summus sacer-
dos tuus Melchisedech.

Quando sacerdos dicit hoc, habet manus exa-
pansas supra sacrificium, & petitur in eo accepta
ri hoc sacr. ficium, etiam ex offerentium illud iam
ab olim

ab olim diligentiam, obedientiam, prudentiam. Diligentissimus fuit Abel seruans primogenita pecorum, quæ difficulter cognoscuntur, nisi statim à natiuitate signentur vsq; ad tempus suum. Obedientissimus fuit Abrahã, qui etiam in vni genito Isaac filio suo de Sarra, extreme suæ senectutis prole ac fructu, obediuit voci Domini. Prudentissimè prophetauit de hoc sacrificio Melchisedech offerens panem & vinum: similitudinariam, & prænantiam huius sanctissimi sacri nostratis oblationem. Dicitur autem Dominus respicere vultu sereno ac placido, quum nos sua misericordia iuuat & gratificat. Abel autè puer vocatus, quamuis centenarius obierit secundum

Methodi' mart' tyr.

Pl. 109.

Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam.

Aduerte quare solum fiat cōmemoratio trium in superiori periodo: videlicet propter mysteriū Trinitatis. Basilius autem in cōpositione sui canonis Græci multò plures commemorauit. vnde

K

QVINTA PARS MISSÆ.

sic habet textus Græcanicus. Respice super nos Deus & super hanc nostrā patriam, vt acceptam eam habeas, quemadmodum habuisti accepta munera Abel, immolationem Abrahæ, Moysi & Aaron sacrificia sacerdotum, Samuelis pacificas. Quemadmodum cepisti à sanctis tuis apostolis veram hanc patriam, ita ex nobis peccatoribus, manibusq; nostris accipe hæc munera bonitate tua Domine. hæc ibi.

Supplices te rogamus omnipotens Deus, iube hæc perferri per manus sancti angeli tui in sublime altare tuum, in conspectu diuinæ maiestatis tuæ, vt quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filij tui.

Sensus est, Iube vota hæc fidelium, quibus offerimus sanctum hoc sacrificium perferri per manus sancti angeli tui in conspectu diuinæ maiestatis tuæ. Et hic passus, est Missa propriè, vbi mittitur & sacrificatur oblatio Christiana. Vnde **Grego.** Gregorius, Quis fidelium dubium habere possit, in ipsa immolationis hora, ad sacerdotis vocem celos aperiri, & ministeria chorosq; angelorum adesse, summis ima sociari, terrena celestibus iungi, vnum ex visibilibus & inuisibilibus fieri; Hæc Gregorius.

Innocē. Innocentius etiam dicit, Tantæ sunt profunditatis verba in hac oratione contenta, quòd intellectus humanus vix ea sufficit penetrare. Quando sa-

do sa-

do sacerdos dicit, supplices, eleuat parū in altum manus expansas, & postea cancellatis brachijs dextro super sinistrum, humiliat se, & osculatur altare in parte respiciēte Epistolam. Hęc brachiorum cancellatio repræsētat boni Christiani conditionem, & per cōsequens ecclesiæ: scilicet quod concrucifixus sit Domino: & sic sub petitione ecclesiæ petit modò sacerdos: Dicens autem hoc, humiliat se profunde, ita vt caput veniat ad limbum altaris & pōst eleuans se osculatur altare in parte respiciente suam dextram. Notat osculum istud ecclesiæ militantis in sacerdote, & ecclesiæ triumphantis in altari repræsētata, vniōnē consentaneam in Christo vtriusq; capite angulari.

Corpus, & sanguinem sumpsimus, omni benedictione celesti, & gratia repleamur.

Producuntur hic tres cruces, vna super corpus, vna super calicem, vna super semetipsum sacerdotem corpore toto. Repræsētant pœnas corporales sensualesq;, & pœnas spirituales ac intellectuales. Siquidem expositum fuit corpus diris supra modū torturis afflictū, &angebatur spiritus ille diuinus afflictissimus, inexpēsabilibus angustijs. Tertia verò crux repræsētat, vtilitatis beneficium inde sequutū, quod expetimus: ideoq; obsignatur sacerdos.

Memento etiam Domine famulorum famularumq; tuarum.

QVINTA PARS MISSÆ.

Dionysius.7.ca.Ecclesiasticæ hierar.parte secun-
da,notat ritum,quem ecclesia Græcanica habuit
à principio, in agenda pro mortuis, videlicet, vt
celebrato sacro pro defuncto iam inter mortuo-
rum sanctorum memorias recitato & connume-
rato pacem ei salutemq; dicit sacerdos, oleo inun-
gens corpus, vt reponatur in loculo sepultum.

Tertul-
lianus.

Tertullianus item in Apologetico,meminit apo-
stolicæ consuetudinis, dicens oblationes pro de-
functis fiunt. Et in libr. de monogamia inquit:
Enimuero relicta defuncti mariti pro anima eius
orat,& refrigerium interim postulat,ac in prima
resurrectione consortium.Et offert annuis diebus
dormitionis eius, hæc ille.

Chryf.
Tomo
69.

Chrysofostomus item
Tomo.4.dicit: Non temerè,ab apostolis hæc san-
cita fuerunt, vt in tremendis mysterijs defuncto-
rum agatur commemoratio.sciunt enim illis mul-
tum lucrum inde contingere, & multam utilita-
tem.Quum enim totus cõstititit populus exten-
sis manibus sacerdotalis plenitudo, & tremendũ
proponatur mysterium, quomodo Deum non
exorabimus pro defunctis deprecantes? Sed hoc
quidem de his qui cum fide migrarunt:cathecum-
eni verò,nec hac digni consolatione censentur,
sed,omni sunt tali suffragio priuati,præter vnum
solum.Quod autem illud: Dare licet pro eis pau-
peribus,hæc ille. Damascenus etiam in sermone,
Quòd sacris operationibus viuorum defuncti
multum iuuentur, ait: quòd præsens subsidium
est animabus infernalibus ea oratio quam in sa-

Damas-
scenus.

cris

cris mysterijs facit sacerdos. Assignat autem Ambrosius in oratione funebri de obitu Theodosij, Ambr. rationem tricenarum Missarum, & quadragenarum, videlicet, vt dies quos legimus in sacris literis obseruatos in luctu defunctorum, sancta mater ecclesia seruet in officio Missam pro defunctis celebrans. Hanc pro defunctis orare consuetudinem, intermittentibus aliquibus, correxit conciliū Cabilonense, statuens in omnibus Missis memoriā fieri defunctorū, sicut ab antiquo seruabatur. Et ponitur de consec. d. i. Visum præterea. Quod etiam districtè præcepit Pelagius. 2. De consec. d. j. huius nominis. 64. post Petrum, circa annos Domini. 380. cōtra quosdam temeratores. Quoniam Visum præterea. autem seruabatur etiam mos, vt inter sanctorum memorias recitarentur nomina defunctorum, correxit hoc Innocentius primus, dicens non oportere nomina defunctorum exprimi. Et habetur de consec. d. i. De nominibus. Fuit hic Innocentius De consec. d. i. 41. post Petrum, circa annos. 407. Poterit tamen De nominibus. ante sacrificia intimare sacerdos, pro quibus & quibus intendit orare, vt deuotiores astent laici, quemadmodū vsq; ad nos fit in quibusdam ecclesijs. Quando sacerdos facit recollectionem eorum defunctorum pro quibus Missam celebrat vel orat, iungit manus vsq; ad pectus suum eleuatas, vel barbā, vt aptius se recolligat. Qui vult verò ordinatè procedere, aduertat ordinem charitatis, videlicet, ex obligatione naturali ad parentes & affines, ex obligatione benefacti, siue sit ele-

Q V I N T A P A R S M I S S Æ.

emofyna perpetua, quæ beneficium dicitur, siue sit temporalis, seu votiua: & demum ex miseratio-
ne earum animarum, quæ non habent particula-
res benefactores, siue quæ maximas luunt pœnas.
Concludat autem sicut dictum fuit, pro viu-
is, offerens pro omnibus illis, pro quibus Deus scit,
& vult eum teneri ad orandum, & eodem ordine
quo scit & vult.

Qui nos præcesserunt cum signo
fidei, & dormiunt in somno pacis N.
N. ipsis Domine, & omnibus in Chri-
sto quiescentibus, locum refrigerij, lu-
cis, & pacis [vt indulgeas depreca-
mur, per eundem Dominũ nostrum,
Amen.

Vocatur hic signum fidei baptismalis charac-
ter, somnus autem pacis, charitas finalis in qua
decesserunt. Petuntur autem opposita eorum,
quibus opprimuntur: videlicet contra ignis in-
cendium, siue materialis, siue metaphorici. Realiter enim torquentur animæ purgatorio incēdio.
Petitur refrigerium contra exteriores tenebras,
quibus obnubilantur in potentijs suis: petitur
lux & claritas, quæ mentis est serenitas. Contra
pugnam, & vermem corrodentem cōscientiam,
petitur pax & sedamen: quæ omnia per paradisi
ingressum habentur, quæ locus est completæ bea-
titudinis, quæq; petitur etiam nobis ad tempus
nostri decessus.

Nobis

Nobis quoque peccatoribus famulis tuis.

Hic sacerdos eleuat altius vocem aliquantulum, & percutit pectus suum. Repraesentat hoc latronis confessionem, dicentis: Domine memento mei, dum veneris in regnum tuum. Centurionis etiam praconium: verè filius Dei erat iste. Iudaorum etiam poenitentiam reuertentium in sanctam ciuitatem, percutiundo pectora sua, propter visa terribilia portenta, quae acciderunt, prout Lucas Luc. 23. narrat.

De multitudine miserationum tuarum sperantibus, partem aliquam & societatem donare digneris, cum tuis sanctis apostolis & martyribus, cum Iohanne, Stephano, Matthia, Barnaba, Ignatio, Alexandro, Marcellino, Petro, Felicitate, Perpetua, Agatha, Lucia, Agnete, Cecilia, Anastasia, & cum omnibus sanctis tuis, intra quorum nos consortium, non aestimator meriti, sed veniae quæsumus largitor, admitte, per Christum Dominum nostrum.

Hic non debet dici, amen, quia cum sequentibus continuatur. Nomipatur hic peccatores, vt

QVINTA PARS MISSÆ

sacramenti mereamur esse participes, quod pro peccatoribus institutum est. In plurali etiam vocantur diuinæ miserationes, propter multos effectus diuinæ misericordiæ: iuxta psal. Reminiscere miserationum tuarum Domine. Partem petimus aliquam, quia in domo patris mansiones multæ sunt. Quum autem passio Christi sufficiat ad salutem, commemoratio martyrum fit ad exemplum, vt ait Ambrosius. Exornant enim memoriam Christi passionis martyria sanctorum: vt videantur segetum culmi ex illo pullulasse semine. Et quum in priori cōmemoratione facta fuerit memoria sanctorum, qui passi fuerant intra primos trecentos annos à Christo, nunc eorum fit qui etiam post. 310. passi sunt. Considera mysteria. Iohannes Baptista ponitur hic coniugatus cum Stephano, vt finis veteris testamenti, ac præco noui, cum primo martyre, manifestarioq; teste noui testamēti, & ideo protomartyre copuletur. Reliqui duobus numeris comprehenduntur, videlicet senario & septenario: primus viris, secundus foeminis tribuitur. Numerus senarius, numerus est passiuus & receptiuus: nam & sex diebus cuncta creata sunt. Numerus septenarius, numerus est actiuus & operatiuus: nam & septem planetarum virtutibus celum potissimè agit in hæc inferiora. Notatur his omnes pressuras huius seculi versas in gaudium spiritus dilationemq; agente gratia Dei: quod in conuersione sex hydriarum aquæ in vinum Dominus significauit.

Item

Psalm.

Ambrosius in sermōe sãcti. Petri, & Pauli.

Item & vltra consolationem agonistarū suarum effectrix est gratia Dei mirabilium operationum in foetura multorum credentiū, propagationesq̄: quod in miraculo illo distributionis, multiplicationisq̄ septem hordeaceorum panum designabatur. Quapropter & sancta mater ecclesia foeminis hunc septenarium numerum tribuit, ad dona sancti spiritus designandum, quę operatitia sunt in ijs in quibus infunduntur. Siquidem & foeminae sunt, quę pariunt. Cæterum qui viri sunt, robore dotantur, cuius ad perferendum opus est. Primus & secundus virorum apostoli Matthias & Barnabas, de ijs qui post ascensionem Domini apostolatus promerere cacumen. Ideoq̄ ad hanc seruantur secundam commemorationem, quum primum locum sortiti iam sint ijs, qui apostoli iam commanducauere combibereq̄ Christo, inter quos Paulus ex privilegio miscetur, & Ignatius famatissimus Domini testis in vrbe Roma: cuius post mortem abstractum & incisum cor, dulcissimum nomen Iesu aureis literis inscriptum compertum est. Hic est qui epistolam ad beatam virginem Mariam scripsit, & ab ea promeruit responsiuam, & esse familiaris eius. Adijt enim eam, vt videret quenam esset & qualis humana mortalis mulier, quę Dominū orbis conditorem, verum Deum genuisset factum hominem, cominoratusq̄ cum ea interfuit eius sepulturae. Alexander is fuit, qui citatur in hoc tractatu apposuisse verba illa in Missa, Qui pridie

QVINTA PARS MISSÆ:

quàm pateretur. Marcellinus Papa, qui prius duo grana thuris idolis adoleuit metu perculsus: sed pœnitentia ductus à Papatu se deposuit, ad quem iteratò à toto sancto Concilio inductus est: constanterq; post martyrium est perpeffus, mandans sub excommunicationis pœna, ne quis cadauer suum sepeliret: sed apparens beatus Petrus apostolus post triginta dies ab eius martyrio, iussit corpus eius sepeliri ad pedes suos. Alij credunt hic fieri mentionem alterius Marcellini, qui presbyter fuit, cuius exorcista fuit Petrus, qui post eum ponitur, quorum amborum opera, Romæ media regio conuersa fuit ad Dominum, & martyrizata. Fœminæ verò notiores sunt, quàm oporteat eas vulgare. Est autem aduertendum, quantæ fuerint opinionis sancti isti, quos præ cæteris ad Canonem sanctum sumpsit sancta mater ecclesia.

Per quem hæc omnia Domine semper bona creas, sanctificas, benediscis, & præstas nobis.

Producuntur tres cruces communes hostiæ & calicis: repræsantant tres Caluarix cruces. Post hæc calix discooperitur à panno, & hoc repræsantat secretorum antiquæ legis reuelationem, quando velum templi scissum fuit à summo vsq; deorsum. Intellige verborum contexturam. Hæc omnia bona sacramentalia creas, quantum ad substantiam panis & vini, quæ ibi fuerunt prius, sed modo

dò iam non sunt: sanctificas, transubstantiando in corpus & sanguinem Domini nostri: viuificas nobis, quando restauras nos in gratiam spiritualem ihs mediantibus: benedicis, per hæc quoque multiplicando gratuita: & præstas nobis, ad vsum spiritualis potus & cibi. Accipit post hæc facerdos hostiã reuerẽter ad cruces faciendas cum ea,

Per ipsum, & cū ipso, & in ipso.

Notantur per has cruces tres horã, quibus Dominus expendit in ligno crucis, antequam expirasset. Et propterea ita sunt faciendæ, quòd prima sit eleuata in aere supra calicem: ita tamen, quòd non excedat calicis limites. Secūda basius quàm prima à limbo calicis ad limbũ. Sed tertia debet fieri intra limbum calicis: & quia non potest duci hostia ad signandam crucem intra limbum calicis propter sui magnitudinem: quæ æquatur vasis capacitati, producitur hoc modo, quòd hostia vertitur lateraliter, & sic ex sui versione signatur crux. Istæ cruces fiũt ita, quòd prima est altior secūda, & secūda altior plus quàm tertia: & tertia est omnibus, pfundior: quia pœnalitates Domini crudelius erant afflictiuæ, quum propinquiore fuerunt morti. Sumpta fuerũt hæc verba ab Apostolo ad Romanos, prout Augustinus dicit super eum locum: Per ipsum, tanquam per mediatorem: cum ipso, tanquam cum æquali: in ipso, tanquam consubstantiali: est tibi honor, tanquã Domino: & gloria, tanquam Deo, in redemptis.

Ioh. 19.

Est tibi Deo patri omniþ potenti

Q V I N T A P A R S M I S S Æ.

in vnitate spiritus sancti, omnis honor, & gloria.

Quando dicitur, est tibi Deo patri, producitur crux cum hostia à medio calice ad pectus sacerdotis, in eo spatio, quod est inter calicem & sacerdotem: quæ crux separationem animæ benedictissimæ Christi à corpore & sanguine per mortem repræsentat. Et postea quando dicit, in vnitate sancti spiritus, producit alteram crucem à limbo alto calicis vsq; ad pedem, diuidens è regione nodi ipsius calicis: denotat realem descensum animæ Christi ad limbum sanctorum patrum. Et quando dicit, omnis honor & gloria, reponit parum hostiæ super calicem, & ostendit aliquantulum populo: repræsentat hoc Domini resurrectionem eiusq; apparitiones, quibus suis se ostendit.

Per omnia secula seculorū, Amen.

Hic sacerdos parum eleuat vocem, & denotatur publica prædicatio resurrectionis Domini, non sine multis signis & mirabilibus. Responso verò, Amen, symbolum est approbationis eiusdem resurrectionis ex multis argumentis. Innocentius vult quòd clamor hic designet mortem Domini, quæ cum clamore valido fuit, & responso lamenta mulierum. Quoniam autem hic concluduntur orationes, aduertimus ex eo consummationem eorum omnium, quæ de Christo prænuntiata erant, esse futura ante mortem, iuxta illud:

Ioh. 20.

Cona

Consummatum est.

Oremus, Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati audemus dicere.

Septem petuntur petitiones in oratione Domini nica, tria æterna, & quatuor temporalia. Aeterna sunt (Sanctificetur nomen tuum) id est, efficiatur sanctum & firmum in nos per gloriam tuam. (Adueniat regnum tuum) id est, perpetuitas tuæ charitatis, per quam in nobis regnas (Fiat voluntas tua) petitur hic gratia ad euincendas rebelliones cōtra Deum, & Dei leges. Temporalia sunt, commodæ alimonix ad vitam degendam, victusq; quotidianus (Panem nostrum quotidianum) Item remissio peccatorum (Dimitte nobis) Præuentio ad tentationes euincendas (Et ne nos inducas) Liberatio finaliter ab omni malo: tam pœnæ, quàm culpæ: tam corpori, quam spiritui. (Sed libera nos a malo, Amen.

Pater noster, qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationē: sed

libera nos à malo, Amen.

Quando minister respondet sacerdoti, sed libera nos à malo, sacerdos dicit voce submissa, amen. Et est tamen hoc, non affectus nota, & optantis à Deo conclusionem, sicut in alijs passibus: sed est nota confidentiæ exauditionem sperantis, iuxta Domini dictum: Quæcunq; orantes petitis, credite quia accipietis, & fiet vobis.

Libera nos¹, quæsumus Domine, ab omnibus malis præteritis, præsentibus, & futuris, intercedente beata & gloriosa

Hic eleuat sacerdos patinam in altum, & tenet eam sic eleuatâ parumper. Notat hoc depulsum fuisse scandalum crucis, conualescente prædicatione resurrectionis Domini. Dictum fuit iam superius, quòd patina designat sepulchrum, quia symbolum est lapidis positi ad ostium monumenti. Eleuatur autem quasi in signum, iuxta illud: Leuate signum, prædicate, dicite: Capta est Babylon, confusus est Babel.

Ier. 50.

Semp̄: virgine Maria Dei genitrice, & beatis apostolis tuis Petro & Paulo, atq; Andrea, cum omnib⁹ sanctis tuis.

Quando dicitur, Petro, tangit patina calicis pedem: quando dicit, Paulo, tangit nodum mediū: quando dicit, Andrea, tangit limbum superiorem

rem

rem calicis. Siquidem Petrus ex priuilegio Papa-
 tus habuit, quòd sit fundamentum ecclesiæ, Pau-
 lus ex prædicationis priuilegio, quòd sit nodus
 iungens duos populos in vnum, Gentiles videli-
 cet & Iudæos in vnum Christianum populum.
 Andræas ex priuilegio iam desideratæ crucis, &
 modo, mortis eius, denotat Christianorū vitam
 actiuam, qualis esse debeat: quasi dicamus & pe-
 tamus à Domino dari nobis fidem, per quam su-
 per firmam petram fundati de numero simus
 ouium Christi: charitatē, per quam simus vnum
 per verbum Dei cum Paulo eius prædicatorē:
 spem, per quam cum Andræa erigamur ad su-
 perna.

Da propitius pacem in diebus nos-
 tris, vt ope misericordiæ tuæ adiuti,
 & à peccato simus semper liberi, &
 ab omni perturbatione securi.

Quando sacerdos dicit, Da propitius pacem,
 osculatur patinam. Et quando dicit, ope miseri-
 cordiæ adiuti, signat se cum patina: vt notetur
 omne bonum sperare nos per Christi passionē,
 cuius symbolum est patina, sepulchri nota. Et
 quando dicit, à peccato simus, tundit pectus pa-
 tina, in peccatorum contritionem.

Per eundem Dominum nostrum
 Iesum Christum filium tuum.

Quando dicebat sacerdos, perturbatione secu-

QVINTA PARS MISSÆ

Ioh. 20. li, discooperit calicem, remouēs p̄anum desuper, in signum reuelationis mysteriorū illorum: quoniam sic oportuit Christum pati, & intrare in gloriam suam: agente hoc & illuminante spiritu sancto, qui Christi flatu datus fuit apostolis, vt intelligerent quæ prius non intellexerant. Humiliet autem se toto corpore sacerdos, & accipiat sanctam hostiam reuerenter inter digitos pollicis & indices vtriusq; manus, & sic diuidat paulatim in duas partes æquales per medium hostiæ, & retentis ambabus manu sinistra, sic disponat, quod anguli duarum extremitatū faciant vnum aracilium, & iungantur anguli inuicem in parte superiori, licet non in inferiori. Notatur per hoc vnum esse caput solum, & nostri, & eorum qui in celo sunt, & qui sub terra.

**Qui tecum viuit, & regnat in vni-
tate.**

Sacerdos, quando dicit hæc verba, diuidit fragmentum hostiæ, quod est ad partem manus sinistrae, & sub fragmento quod est ad partem manus dextræ: & accipit in digitis dextræ manus illam diuisionis particulam, dicens:

**Spiritus sancti Deus, per omnia se-
cula seculorum, Amen. Pax† Domi-
ni sit† semper vo† biscum.**

Frangitur hostia super calicem, vel patinam, ne pereant aliqua minutia. Istæ tres partes signifi-
cant differentias beatorum tres in finali retribu-

tionē,

tione, secundum quod modò differenter reperiuntur, videlicet eorum, qui iam beatitudine potiuntur in cælo, & eorum, qui certi sunt se potituros ea, sunt tamen in purgatorio: & eorum, qui licet non sint simpliciter certi de ea, sunt tamen conditionaliter certi adepturos seipsam, si videlicet in charitate decesserint, prout sumus nos, qui viuimus tentationibus immixti plurimis: quod notatur per immixtionem tertiæ particule hostiæ in calicem. Ideoq; cum ea particula signamus duas alias partes hostiæ maiores, quæ in manu sinistra sunt, ad denotandum pacem, quam petimus contra tres inquietudines, quas habemus quandiu viuimus, ex mundo, ex diabolo, ex innato nobis carnis nostræ stimulo, sperare nos suffragiis tantorum sanctorum in gloria, quam amicorum nostrorum in purgatorio, qui Deo clari sunt. Nanque maior pars hostiæ beatos signat in gloria, qui corpus Christi sunt mysticum. Minor verò ex qua sumpta est pars ea quæ sanguinis sacramento immiscetur, eos signat qui purgantur, qui quidem pauciores sunt, cum tertia particula quæ sanguinis tingitur sacramento, & in calice infunditur, nos representet, qui pauciores sumus omnium numero, in perfectione vitæ Deo seruientes. Admiscetur igitur intra calicem sacramento sanguinis, vt denotetur tot, & tantas esse pressuras & miseras nostras, vt semper egeamus gratia Dei per passionem Christi notata, in calice præcipue.

Olim aliter hæc hostiæ partitio notabat, pro di-

QVINTA PARS MISSÆ.

uerſitate ritus pro tunc ſeruati. Nam ſtatim poſt diuiſionem pars vna calici infundebatur, notans corpus Chriſti reſumpſiſſe ſanguinem, reſurrexiſſe ſeꝛꝓ: pars altera comedebatur, denotans Chriſti corpus ſuper terram ambulans: tertia verò pars ſeruabatur uſqꝫ ad finem Miſſæ, deſignans corpus Chriſti in ſepulchro exiſtens. Sic Sergius Pa pa. 85. poſt Petrum, anno. 689. declarauit: & habe tur de conſ. di. 2. trifor. In Miſſa quoqꝫ Gotthi ca ſecundum ordinationem Leandri, nouem par tes hoſtiæ fiebant: ſed poſtea ſancta mater eccle ſia ritum hunc quem ſeruatur, amplexata eſt, prout iam ſuprà dictum eſt. Meminit Chryſoſtomus ſuper Matthaum de uſu ſalutandi populum per uerba hæc: Pax Domini &c. & reſpōdendi item: & cū ſpiritu tuo. Itaqꝫ iam ab oliu uſus hic fuit in eccleſia Græca. Sed & Dionyſius de eccleſiaſti ca hierarchia meminit de uſu hoc. Apud nos au tem ex apoſtolica traditione dimanatum recitat Innocentius primus huius nominis in epiſtola decretali ad Decentium Eugubinum epiſcopum, ca. 1. Fuit autem hic pontifex. 41. poſt Petrum, an no. 407.

De con
ſec. d. ij.
Trifor.
me.

Chryſ.
Ho. 33.

Diony.
cap. 3.

Innoc.

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miſerere nobis. Agnus dei, qui tollis peccata mundi, miſerere nobis. Agnus dei, qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem.

Dicit inuocationem hanc ſacerdos, antequam
partic

particulam infundat in calicem. Et ordinavit Ser-
gius Papa. 35. post Petrum, anno. 689. quod ter
cantaretur, propter trinam Christi Iesu agni ve-
ri, peccata mundi tollentis operam: in passione,
morte, & resurrectione. Sumuntur verba ex Io-
hannis primo: & dicebatur vniformiter tribus
vicibus, Miserere nobis: sed postea ingruentibus
plurimis calamitatibus dictum fuit in tertia re-
petitione, Dona nobis pacem. In Missis pro de-
functis dicitur ter, Dona eis requiem.

Hæc sacrosancta commistio cor-
poris & sanguinis domini nostri Iesu
Christi, fiat mihi, & omnibus sumen-
tibus salus mentis & corporis, & ad
vitam æternam promerendam, & ca-
pessendam præparatio salutaris, per
eundem Christum dominū nostrum,
Amen.

In aliquibus ecclesijs dicitur in conclusione, Te
præstante Deus noster, qui in trinitate perfecta
viuis & regnas, per omnia secula seculorū, Amē.
Et apostrophat ad Dominum Iesum præsentem
in speciebus: post hæc dicit orationē sequentem:

Domine Iesu Christe fili dei viui,
qui dixisti apostolis tuis: Pacē meam
do vobis, pacem meam relinquo vo-
bis, ne respicias peccata mea, sed fidē

QVINTA PARS MISSÆ

ecclesiæ tuæ, eamq̄ secundum volun-
tatem tuam pacificare, & coadunare
digneris, Qui viuis & regnas deus,
per omnia secula seculorum, Amen.

Finita oratione ista, sacerdos humiliet se con-
gruè, & terso ore ad sinistrum brachium, oscule-
tur hostiam reuerendè, dicens:

Fiat pax in virtute tua, & abundan-
tia in turribus tuis. Pax tecum, & o-
mnibus sumentibus in ecclesia dei.

Innocentius primus, de quo supra dictum
est, correxit exorbitantiam quorundam Latino-
rum, qui sequebantur Græcorum vsu in pacis
osculo dando ante consecrationem: quasi innixi
Domini dicto secundum Matthæum: Si offers
munus tuum ante altare: & ibi recordatus fueris,
quia frater tuus habet aliquid aduersum te: va-
de, & relinque ibi munus tuum ante altare, & re-
conciliare prius fratri tuo: & postea veniens offre-
res munus tuum, quod etiam vsu erat in Missa-
libus Gotthicis à Leandro cōpositis. Indixit era-
go Innocentius, ne quis pacem daret ante confe-
cta mysteria. Et habetur de consecratione distin-
ctione secunda, Pacem. propterea quòd pax non
datur nisi in symbolum consensus totius plebis
astantis cū clero & sacerdote sacrificulo ad mun-
danas perturbationes sedandas. Et ideo non da-
tur pax in Missa pro defunctis, quæ incipit, Re-
quiem

Matth.

De con-
sec. d. 2.
pacem.

Quare
non da-
tur pax
in Mis-
sa pro
defunctis.

quiem æternam: quia iam non sunt permitti huius lecti turbis, quemadmodum & nos Sic adnotauit Glossator Decreti super cap. Pacem. de con. ec. di. ij. Non datur etiam pax in monachis, quia abstracti itidem sunt ab eisdem perturbationibus mundi. Sic igitur in Missa de Requie, non dicitur oratio supra posita: Domine Iesu Christe, postquam non datur pax.

Glossator de
creti.

Domine sancte pater omnipotens æterne deus, da mihi corpus & sanguinem filij tui domini nostri Iesu Christi ita dignè sumere: vt per hæc merear remissionem peccatorum meorum accipere, & spiritu sancto repleari, per eundem Christum dominum nostrum.

Domine Iesu Christe fili dei viui, qui ex voluntate patris cooperante spiritu sancto per mortem tuam mundum viuificasti: libera me per hoc sacrosanctum corpus & sanguinem tuum à cunctis iniquitatibus meis, & ab vniuersis malis meis: & fac me tuis semper obedire mandatis: & à te nunquam in perpetuū separari permittas, Qui viuis, & regnas cum eo-

QVINTA PARS MISSÆ.

dem deo patre in vnitate eiusdem spiritus sancti deus, per omnia secula seculorum, Amen.

Perceptio corporis & sanguinis tui domine Iesu Christe, quam ego indignus sumere præsumo, non mihi proueniat ad iudicium neque ad condemnationem: sed pro tua pietate proficit mihi ad salutem animæ & corporis, Qui viuis & regnas deus per omnia secula seculorum, Amen.

Domine Iesu Christe non sum dignus, vt intres sub tectum meum: sed tantum dic verbo, & sanabitur anima mea.

Hæc oratio dicitur ter, & sumitur ex Matthæi 23. qua finita sacerdos humiliat se moderatè, & eleuat aliquantulum hostia super calicem, signat se cum ea, non calicem, sicut aliqui non intelligentes faciunt, & dicit orationem sequentem:

Corpus domini nostri Iesu Christi custodiat me peccatorem, & perducat me pius pater in vitam æternam, Amen.

Post sumptam hostiam, quam non debet dentibus terere, sed lingua mandere, humiliat se, calicem

ei faciens reuerentiam commodam, dicens:

Quid retribuam domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo.

Accipit calicem in verbo, calicem, & cum eo signat se, non altare, & dicit:

Sanguis domini nostri Iesu Christi custodiat animam meam in vitam æternam, Amen.

Sumit sanguinis Domini sacramentum reuerenter, & post sumptionem complet orationem, dicens:

Laudans inuocabo dominum, & ab inimicis meis saluus ero.

Iteratò sunit, si quæ remanserint in calice reliquæ: & quando vadit ad cornu Epistolæ ad sumendas ablutiones, dicit orationem sequentem:

Quod ore sumpsimus domine, pura mente capiamus, & de corpore & sanguine domini nostri Iesu Christi fiat nobis remedium sempiternum, Amen.

Corpus domini nostri Iesu Christi, quod ego indignus sumere præsumpsi, & sanctus sanguis eius, quo

SEXTA PARS MISSÆ.

potatus sum, inhæreant visceribus
meis, & non mihi proueniant ad iu-
diciū, neq; ad condemnationem :
sed profint ad salutem & redemptio-
nem animæ meę, & animabus omni-
um fidelium defunctorum, & perdu-
cant ad vitam æternam, Amen.

Aliqui sacerdotes addunt canticum, Nunc di-
mittis Domine &c. in redeundo ad medium al-
tare. Sed & alij non discedunt à medio altaris ibi
sumentes ablutiones, quod aptius est, & con-
gruentius ad representandas significantias. Nam
motus ille ad sumendas ablutiones, nil repræsen-
tat: sacerdos autem quæcunq; facit in Missa, ad
alicuius significationem agit. Et ecce completur
quinta pars Missæ: sequitur sexta.

SEXTA PARS MISSÆ

HÆC EST SEXTA PARS
Missæ, quæ est gratiarum actionis:
& dicitur Cōmunio, & Postcom-
munio, secundum quod duas par-
tes hæbet. Nam antiquitus in eccle-
sia primitiua omnes Christiani communicabant
quotidie vtraq; specie, tam parui, quàm magni,
& ætatis adultę homines & mulieres, quod postea
moderatum fuit currentibus temporibus. Et
quia inualescebat iam mos abstrahendi se à pu-
blica

blica communione, priuatim communicantes & in domibus suis, prout iam dictum est supra: Zepherinus Papa. 15. post Petrum, anno. 208. statuit, quòd omnes Christiani à duodecim annis & supra, communicarent publicè sacramentum recipientes. Post hæc Fabianus Papa. 20. post Petrum anno. 240. statuit ter in anno communicare laicos, videlicet in Paschate, Pentecoste, & Natali Domini. Et ponitur de consec. d. ij. Et si nò. Sed modò prout dicit sanctus Bonauentura in. 4. Sententiarum, ordinatum fuit ex concilio sic statuite & postea Innocentio tertio publicante, qui fuit. 182. post Petrum, anno. 1197. quòd laici omnes communicarent in Paschate resurrectionis: quia differentes communionem ab vno tempore in aliud, in nullo communicabant. Habetur autem hoc in ca. Omnis vtriusq; sexus, de poenitentijs & remissionibus. Caterum ex causis multis rationibusq;, quas partim refert Iohannes de Turarecremata super Decretis de consec. d. ij. capite Comperimus. inoleuit vsus in ecclesia communicandi laicos sola panis specie, sicut ab initio nascentis ecclesie fuerat. Nam de communione legimus Actuum secundo. Erant autem perseuerantes in doctrina apostolorum, & communicatio: ne fractionis panis & orationibus. Similiter & sicut iam supra dictum est, Tertullianus adnotat vsus communicandi, sed non nisi in specie panis. Ratificatum fuit hoc de communione sub sola panis specie in concilio Basiliensi, sessione. 30.

De consec. di.
incœna
Domini.
Bonau.
4. Sent.
d. 7. nu.
76.

De poenitentis
& remis.
De consec. d. 2.
Comperimus.

Act. 2. g

SEXTA PARS MISSÆ.

Nam & multæ exorbitantiæ fiebant in commu-
 nicatione calicis, quando cum fistulis haurientes
 singuli particulariter, multoties vertebantur spe-
 cies illæ sacrosanctæ, & nausea prouocabatur ex
 salua sordidorum aliquorum relicta in fistulis,
 quibus haurire oportebat. Cōcilium etiam Con-
 stantiense contra Boemos, & quoscunq; huius
 determinationis contradictores, idem corroborauit.
 Nec habent laici, quid causentur contra cleri-
 cos, quoniam tota eucharistia communicant: vi-
 delicet corpore, anima, diuinitate, & sanguine
 Domini nostri Iesu Christi, quæ omnia reperiu-
 tur sub specie panis, omnia sub specie vini, hac
 sola interueniente differentia, quòd si eucharistia
 consideretur, quantum ad efficaciam, eadem peni-
 tus est in vtraq; specie, quū nihil sub vna reperia-
 tur, quòd in alia non sit. Sicq; nil amplius reci-
 piunt clerici quàm laici. Si autem consideretur,
 quantum ad significationem, tunc quia aliter si-
 gnificatur corpus in specie panis, quàm sanguis
 in specie vini, non est æqua sumptio. At sacerdos
 quum sit minister, debet repræsentare passionem
 Christi, in qua effusus fuit sanguis, & è corpore
 exhaustus, & ideo seorsum corpus consecrat, &
 sumit seorsum sanguinem. De his hætenus. Re-
 deundo ad propositum, loco eucharistiæ, quæ
 astantibus distribuebatur postq; sacerdos sum-
 pserat, seruat vscq; adhuc vsus benedicendi pa-
 nes laicos die Dominica ad populum. Et conti-
 nuatur vsus cantandi laudes Deo de psalmis
 David,

David, que cantabantur inter communicandum plebes, & inde remansit ei nomen Cōmunionis. In Missā tamē de beata Virgine ponitur Cōmunionio de quibusdam cautilenis decantari solitis in laudes Virginis beata, sic:

Beata viscera Mariæ virginis, quæ portauerunt æterni patris filium.

Post hæc populus salutatur ad orationem solitam fieri post Cōmunionem in gratiarū actionem, de tanto præstito beneficio. Et inde remansit nomē Postcōmunionis. Hęc de ista sexta parte.

SEQVITVR PARS

septima & vltima Missæ.

QVONIAM POST ASCENSIONEM Domini, misit Deus spiritum sanctū, ad formandos suos vnde quaq; in viros perfectos, & sub visibili forma, vt vêturus speraretur forma inuisibili, quoties opportunū fuerit: & vt ait Augustinus, votis sedulis expeteretur eius aduentus: inde in memoriam missionis illius & fidem, benedicit sacerdos plebi, dicens (finitis orationibus, quæ dicuntur Postcōmunionibus cum suis orationibus) orationes sequentes.

Aduerte autem, quòd tot debent esse Postcōmuniones, quot fuerunt Sacra & orationes, seruato semper numero impari propter vnitatem. Nam binarius numerus diuidit vnitatem, &

omnes numeri pares includunt binarium, Deus enim impari numero gaudet. Seruabitur idem ordo in dicendo. Post communionem, si multæ fuerint, qui seruatus fuit in orationibus. Post omnes autem concludet sic generaliter in fine omnium.

Per omnia secula seculorū, amen.
 Dominus vobiscū. Ite, Missa est. vel,
 Benedicamus domino. vel, Requiescant in pace. Deo gratias. vel, Amē.

Ex ista clausula, Ite, Missa est, autumantur quidam dici totā liturgiā hanc, nominariq; Missam. Sed iam de his supra meminimus. Nunc non intimatur plebi iam cōpletam esse liturgiā, seu sacram actionem hanc, sed missam iam oblationē veri corporis Christi, representatam quoq; resurrectionem Dominicam, decursumq; Christi vsq; ad ascensionem, iam nunc de proximo repræsentandam. Sequitur:

Placeat tibi sancta trinitas vn⁹ deus.

Eleuat sacerdos manus in cælum, & iungit eas descendendo demittendoq; eas, & repræsentat Domini ascensionem ad cælos, vbi est ad dexteram patris sedens.

Obsequiū seruitutis meæ, & præsta, vt hoc sacrificiū, quod oculis tuæ maiestatis ego indignus obtuli, tibi sit acceptabile, mihiq; & omnibus, pro quibus illud obtuli, sit te miseran-

te propitiabile rex regum, qui in trinitate perfecta uiuis & regnas deus, per omnia secula seculorum, amen.

Vertit se sacerdos, & faciens vnā crucem vel tres, benedicens populō vertit se in gyrum circulariter. Quod notat sicut iam supra dictum est, quod omnibus, & gentibus & Iudais pertineat Christi benedictio.

In vnitate sancti spiritus benedict dicat vos pater & filius, Amen.

Alia benedictio,

Benedictio dei omnipotentis patris, & filij, & spiritus sancti descendat, & maneat super vos, amen.

Quando dicit Missam coram episcopo in suo episcopatu, anteq̄ det benedictionē, vertit se ad episcopū, & reuerendē se humiliat expectans ab eo licentiā. Et quando episcopus signat ei, quod det benedictionē: ipse sacerdos dat benedictionē ad duas alias partes: & in ea parte, in qua est episcopus, nō dat benedictionē: sed expectat eam ab illo. Si verō episcopus fuerit extra episcopatum suum, hoc nō curat sacerdos, sed procedit dans benedictionē, nullā faciens eius mentionē. Idem dicitur de cardinali & legato, intra terminos suæ legationis. Ritus hic benedicendi populō expletis tacris Moyses & Aaron inchoarunt, de quibus scribitur Leuitici nono, quod completis legalibus sa

Leui. 9.

SEPTIMA PARS MISSÆ;

crificijs egressi benedixerunt populo.

Luc. 4. Dominus etiã noster ascendens in celum, bene-
Nu. 6. d. dixit apostolis eleuatis manib9, prout Lucas scri-
 bit vicesimoquarto. Modus autẽ & efficacia be-
 nedictionis Iudaicæ scribitur Numeri sexto, vbi
 sic habetur: Loquere Aaron, & filijs eius. Sic be-
 nedicetis filijs Israel, & dicetis eis: Benedicat tibi
 Dñs, & custodiat te: ostêdat faciẽ suam, tibi &
 misereatur tui. Conuertat Dominus vultũ suum
 ad te, & det tibi pacẽ. Inuocabuntq; nomen meũ
 super filios Israel: & ego benedicã eis. Hęc textus.
Galat. libr. 2. cap. 9. super quo Galatinus ait fuisse moris apud sacera-
 dotes summos in benedicendo populo, quando
 nomen inuocabant Domini tetragrãmaton, in-
 uocare illud erectis tribus digitis ambarum pala-
 marum, duobusq; depressis, in figura sanctissimę
 trinitatis. Ad quod etiã in testimoniũ adducit ali-
 quot testimonia Rabi Mosis ben Maimonis
De con- sec. d. 5. Aegyptij. Datur autem nobis ordinante sancta
 matre ecclesia de consec. d. 5. Nunquid per signũ
 crucis benedictio, & in nomine patris, & filij, &
 spiritus sancti: sicut à Domino edocti sumus spe-
Marci ultimo rantes efficaciam celestis benedictionis: sicut etiã
 eadem sancta mater ecclesia docet. i. q. i. dictũ est.
 Ea propter nullus Christi fideiũ debet ecclesiam
 egredi, quoad vsq; completa sit benedictionis hu-
 ius forma, prout etiam sancitum est.

Quando sacerdos vult deponere vestes sacras:
 expleta liturgia, dicit canticum, Te Deum lauda-
 mus, vel in quadragesima, aut quando nõ dicitur
 Gloria

Gloria in Missa, dicit: Benedictus Dñs Deus Israel: aut si fuerit in tēpore natiuitatis Dñi, euan-
geliū Iohānis primo: In principio erat verbū, &c.

OPERIS PERORATIO.

PERVENIMVS TANDEM PER
gratiam Dei, à quo bona cuncta pro-
cedunt, ad portū desideratū, optimi sa-
cerdotes: reliquum est, vt Domino gra-
tias per plures agamus, deuotis affectibus expo-
scētes, vt qui dedit intelligere rectè, det & deuotè
tractare sacrosancta mysteria in beneplacito suo,
vt tandem qui in vita ista sui sumus, quamuis in-
digni, milites & ministri, in altera cum eo triuma-
phemus, & conregnemus, per infinita secula seculi-
torum, Amen.

SEQVITVR SVMMARIA recollectio mysteriorum Missæ.

SEPTEM SVNT PARTES
Missæ: Prima dicitur preparatio.
Secunda, dispositio. Tertia, oblatio.
Quarta, consecratio. Quinta, cōmu-
nio, Sexta, postcommunio. Septi-
ma, gratiarum actio.

Septem sunt salutationes. Prima, Dominus vobiscum, ad orationem. Secunda ad Euangelium. Tertia, ad offertorium. Quarta, ad præfationem. Quinta, ad fractionē hostiæ quando dicitur, Pax Domini sit semper vobiscum. Sexta ante post-
communione, Septima finita postcōmunionem.

RECOLLECTIO.

Septies eleuat manus in altum supplices. Primò, ad Gloria in excelsis Deo. Secundò, ad Credo. Tertiò, ad Gratias agam⁹. Quartò, ad Te igitur. Quintò, Supplices te rogamus. Sextò, ad Placeat tibi, Septimò, ad Rex regum, &c.

Ter se humiliat profundè. Primò, in spiritu lenitatis. Secundò, Te igitur. Tertio, Supplices te rogamus, iube hæc perferri.

Septies vertit se populo. Primò, ad Dominus vobiscum, ante orationem. Secundò, ad Offertoriū. Tertiò, Obsecro vos fratres. Quartò, ad Dominus vobiscum ante Postcōmunionem. Quintò, dicta Postcōmunionem. Sed duæ versiones sunt circulares, videlicet, Obsecro vos fratres, & ad benedictionem. Aliæ quatuor semicirculares incompletæ.

Nouem sunt ordines faciendi cruces mysteriorū significatiuas in canone Missæ.

Primò fiunt tres cruces, quando dicitur, Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia. Notant à quibus passio Christi definita fuit, videlicet, à sanctissima trinitate, id dante humanitate Christi sese offerente, & scelestis illis iniquis procurantibus affectata.

Secundò, fiunt tres cruces, quando dicitur, Benedictam, ascriptam, ratam. Significant Domini afflictiones, ex resistentia præcipuè hominum peruersorum respuentium salutem propriam, Dominiq; beneficia gratis oblata, quum & pro beneficiis retribuendum persecutionem & mortem,

secuna

secundum corda sua mala.

Tertio fiunt duæ cruces in verbis, Nobis corpus & sanguis. Notant afflictionem spiritus Domini, ex eo quod duæ nationes sic voluntariè in mortem suam conspirarunt, Iudæorum videlicet, ex quibus natus erat, & Gentilium ad quos uniaendos secum venerat.

Quarto fiunt quinque cruces in verbis, Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ aternæ, & calicem salutis perpetuæ. Notant quinque plagas principales, & in eis cætera omnia leralia vulnera corporis sanctissimi: quando à planta pedis vsq; ad verticem non fuit in eo sanitas.

Quinto, fiunt tres cruces in verbis, Corpus & sanguinem sumpserimus omni benedictione cælesti & gratia repleamur. Notant pœnas Domini corporeas & spirituales, ac fructum nobis ex eis desideratum.

Sexto, fiunt tres cruces in verbis, Sanctificas, vivificas, benedicis. Notant tres cruces in Calvaria monte, diuersimodè Dominum cruciantes, videlicet latronis pereuntis cuius miserebatur, & non erat eum tuare respicientem operas eius latronis seruati, cuius reatus purgabat, is ipse qui absolvens eum à purgatorio participem fore promisit paradisi suæ. Et crucis suæmet, in qua diuersè anxius est doloribus multiplicibus, in em matris pœnis, item astantiū suorum, ite in absentiu, &c.

Septimo, fiunt tres cruces in verbis, Per ipsum,

RECOLLECTIO.

& cum ipso, & in ipso. Notant horas tres, quibus seruator pependit in ligno.

Octauo,
fiunt duę
cruces in
ybis, Est
tibi Deo

patri in vnitate spiritus
sancti Notant mortē rea-
lem Christi per separatio-

nem ani-
mæ à cor-
pore, &
descēsum
christi ad
suū patrē.

Nono, fiunt

tres cruces in vera

bis, Pax Domini sit

semper vobiscum. No-

tant effectus, quos expeti-

mus à sancta passione Christi, con-

tra inimicos tres distrahentes nos a lege

Dei, videlicet mundum, carnem, diabolum.

INDEX INSIGNIO-
rum capitum, quæ in hoc
libello continetur.

Q Vid sit Missa, & de eius nominibus. fo. 5. a.	
Quare dicatur Missa, & de alijs nominibus eiusdem.	fo. 9. a.
De ceremonijs canonicis Missæ primarijs, & proprijs.	fo. 1. a.
De ceremonijs accidentalibus & aduētitijs Missæ.	fo. 15. b.
De partibus Missæ.	fo. 18. a.
De introitu Missæ.	fo. 20. b.
De excrescentijs Missæ.	fo. 25. b.
De vestimentis sacris ad sacram liturgiã.	fo. 28. a.
De administratione specierum, & accessu ad altare.	fo. 33. a.
De confessione, & præcedentibus sacram liturgiã.	fo. 36. b.
De prima parte Missæ.	fo. 41. a.
De secunda parte Missæ.	fo. 47. b.
De tertia parte Missæ, quæ dicitur oblatio.	fo. 52. b.
De quarta parte Missæ quæ dicitur cōsecratio.	fo. 54. b.
De Canone.	fo. 58. b.
De Memento.	fo. 62. b.
De communicantes in fractione.	fo. 64. b.
De sacrosancti mysterij consecratione.	fo. 68. a.
De quinta parte Missæ.	fo. 71. b.
De sexta parte Missæ.	fo. 84. b.
De parte septima & vltima.	fo. 86. a.
Recollectio summaria mysteriorū Missæ.	fo. 76. a.

FINIS

